

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOL

Sotsiaalteaduskond

Õiguse instituut

Ülle Kambre

**VÕLGNIKULE TARKVARA LITSENTSILEPINGUST
TULENEVATE KOHUSTUSTE TEOSTAMINE
PANKROTIMENETLUSES**

Magistritöö

Juhendaja: Signe Viimsalu, *PhD*

Kaasjuhendaja: Triin Siil, *MA*

Tallinn 2016

Deklareerin, et käesolev magistritöö,
mis on minu iseseisva töö tulemus, on
esitatud Tallinna Tehnikaülikooli
magistrikraadi taotlemiseks ja selle
alusel ei ole varem taotletud akadeemilist kraadi.

Autor: Ülle Kambre
(*allkiri, kuupäev*)

Töö vastab kehtivatele nõuetele

Juhendaja: Signe Viimsalu, *PhD*
(*allkirjastatud digitaalselt*)

Kaasjuhendaja: Triin Siil, *MA*
(*allkirjastatud digitaalselt*)

Kaitsmisele lubatud „___“ _____ 2016
(*kuupäev, kuu, aasta*)

Õiguse instituudi magistritööde kaitsekomisjoni esimees _____
(*allkiri*)

SISUKORD

LÜHENDID	5
SISSEJUHATUS	6
1. INTELLEKTUAALSE OMANDI ÕIGUSLIK OLEMUS, TARKVARA LITSENTSILEPING JA POOLTE LEPINGUST TULENEV VASTUTUS PANKROTIMENETLUSES	12
1.1. Intellektuaalse omandi õigus ja pankrotiõigus.....	12
1.1.1. Intellektuaalse omandi õiguse ja pankrotiõiguse koostoime võimalikkusest	21
1.2. Intellektuaalse omandi õiguslik raamistik	19
1.2.1. Arvutiprogramm, tarkvara ja õigused	21
1.3. Tarkvara litsents, litsentsileping ja selle liigid.....	24
1.3.1. Tarkvara litsentsid.....	24
1.3.2. Tarkvara litsentsileping ja selle liigid	26
1.4. Litsentsilepingust tulenev vastutus pankrotimenetluses	27
2. VÕLGNIKU LEPINGULISTE KOHUSTUSTE TÄITMINE VÕI MITTETÄITMINE – PANKROTIHALDURI JA VÕLGNIKU ÕIGUSED, KOHUSTUSED JA VASTUTUS	31
2.1. Pankrotihalduri õigused võlgniku lepinguliste kohustuste jätkamiseks	32
2.1.1. Pankrotihalduri õiguslikust staatusest üldiselt	32
2.1.2. Õigus täita võlgniku lepingust tulenev kohustus ja nõuda kohustuse täitmist teiselt poolelt.....	34
2.1.3. Õigus loobuda võlgniku lepingust tuleneva kohustuse täitmisest	38
2.1.4. Õigus rakendada erandeid.....	42
2.2. Pankrotihalduri põhikohustused võlgniku lepingulistes kohustustes	45
2.2.1. Kohustus kaitsta võlgniku ja võlausaldaja õigusi ning huve	45
2.2.2. Kohustus pankrotivara valitseda ja nõudeid rahuldada.....	47
2.2.3. Vastutus kohustuse rikkumisega tekitatud kahju eest.....	53
2.3. Võlgniku õigused ja vastutus pankrotimenetluses.....	55
3. VÕLGNIKU TARKVARA LITSENTILEPINGULISTE KOHUSTUSTE KÄSITLUS PANKROTIMENETLUSE PRAKTIKAS.....	61
3.1. Tarkvara litsentsilepingute riskide maandamine ja kaitse pankrotimenetluses	64

3.1.1. <i>Ex ante</i> – litsentsi lepinguliste õiguste kaitse enne pankrotimenetlust.....	64
3.1.2. <i>Ex post</i> – litsentsi lepinguliste õiguste kaitse pärast pankroti väljakuulutamist ...	67
3.2. Litsentsiandja lepingulised kohustused ja õigused	69
3.3. Litsentsisaaja lepingulised kohustused ja õigused	74
KOKKUVÕTE	78
SUMMARY	82
KASUTATUD ALLIKATE LOETELU	86

LÜHENDID

AutÕS – autoriõiguse seadus

EK – Euroopa Kohus

EKo – Euroopa Kohtu otsus

ELT – Euroopa Liidu Teataja

InsO – Insolvenzordnung

KonkL – Konkurssilaki

KTS – kohtutäituriseadus

PankrS – pankrotiseadus

RKTKm – Riigikohtu tsiviilkolleegiumi määrus

RKTKo – Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus

TekOikL – Tekijäoikeuslaki

TsÜS – tsiviilseadustiku üldosa seadus

VÕS – võlaõigusseadus

SISSEJUHATUS

Rahvusvahelise eraõiguse põhiprintsiibiks on *pacta sunt servanda* üldpõhimõte, mille kohaselt on poolte kokkulepe neile täitmiseks kohustuslik. Kui deliktiõigusega kaitstakse võlausaldaja juba olemasolevaid õigushüvesid nende rikkumise eest, siis lepinguõigus reguleerib poolte vastutust mingi eesmärgi saavutamiseks. Oluline on seada lepingulise vastutuse piirid kohustuste ulatuse kindlaksmääramisel ning selgelt määratleda sõlmitud lepingu huvide kaitse raamistik.¹

Infotehnoloogia kiire areng on põlvkonna jooksul muutnud majanduslikke ja ühiskondlikke suhteid ja arvutist on saanud sadade miljonite kasutajate esmane info ja kommunikatsioonivahend. Majanduse tegevusvaldkondades on erinevad rõhuasetused, kus teatud valdkond võib olla esindatud nii riigi infrastruktuuri kui ka erasektori tasandil.² „IT arendamine ja tootmine on iseenast võimendav laviinitaoline protsess“, kus tegevusele on omane üleilmastumine ja konkurents, ning sellest tulenevalt on IT-sektorile esitatud kõrgendatud nõuded nii kvaliteedis kui ka kiiruses. IT-süsteemi tõsine häire võib kaasa tuua ettevõtte tegevuse lõpetamise.³

Ettevõtete rahvusvaheline koostöö ja piiriülene toimimine toob endaga kaasa sõltuvuse kogu globaalse majanduse riskidest. Riskide maandamisest ja ettenägelikkusest vältida võimalikke kollapseid lepingupartneritega koos ühises majandusruumis toimides on saanud tähtis mehhanism. Tingimustes, kus ühte või mitut lepingupartnerit võib tabada maksejõuetus, on ülioluline säilitada tasakaal ettevõtte majandustegevuses, kui ka maksejõuetusmenetluse läbiviiva organi piisav pädevus ja efektiivsus.

R. Koulu ja H. Lindfors'i arvamusel võib rahvusvahelise maksejõuetusõiguse käsitus erineda eri riikide siseriiklikust õigusest, sealjuures on ka Euroopa Liidu

¹ Sein, K. Ettenähtavuse ja rikutud kohustuse eesmärk kui lepingulise kahjuhüvitise piiramise alused. Doktoritöö. Tartu, Tartu Ülikool 2007, lk 30.

² Raidma, T., Anton, I., Hansson, K., Hansson, R., Leego, E., Piik, A., Praust, V., Pung, E., Tepandi, J., Tikk, E. IT-juhtimise käsiraamat. Äripäeva Käsiraamat. Äripäev 2015, p 1.1. www.kasiraamat.ee/et/app/it-juhtimine/it-strateegiline-juhtimine (9.02.2016).

³ *Ibid*, p 1.1.2.

maksejõuetusõigusele iseloomulik liikmesriigi menetlusautonoomia, mis järgib iga liikmesriigi õigust.⁴

United Nations Commission On International Trade Law (edaspidi: UNCITRAL) maksejõuetusõiguse koostamise juhendmaterjal märgib, et maksejõuetusalane õigusakt on osa üldisest õigusnormistikust, mille nõuetekohaseks rakendamiseks on vajalik mitte üksnes hästi välja töötatud õigussüsteemi, vaid ka hoolikalt läbimõeldud institutsionaalse raamistiku haldamise põhimõtteid.⁵

Intellektuaalse omandi õigus ja pankrotiõigus täidavad erinevaid eesmärgi – intellektuaalse omandi õigus käsitleb varade loomist ja kaitset, seevastu pankrotiõiguses on esikohal maksejõuetu ettevõtte varade maksimeerimine, et rahuldada võlausaldajate nõudeid.⁶

Pankrotiõigus annab pankrotihaldurile pankrotiseadusest tulenevalt laiaulatusliku õiguse käsutada püsivalt maksejõuetu ettevõtte (juriidilise isiku) vara, et saavutada pankrotimenetluse eesmärk ehk teisisõnu pankrotihalduril on õigus loovutada või võõrandada intellektuaalse omandi õiguse esemeks olevaid litsentse (lepinguid).

Teema on aktuaalne, kuna autori andmetel on teemat käsitletud Eestis siiani tagasihoidlikult ning pankrotimenetluses lepingulisi suhteid reguleeriv pankrotiseaduse (edaspidi: PankrS) § 46 on kehtinud muutusteta juba viimased 12 aastat. Samuti on oluline, et litsentsilepingute regulatsioon toimib samaväärselt teiste lepinguliste suhetega ja annab pankrotihaldurile õiguse võlgniku poolt sõlmitud lepingust tulenev seni täitmata kohustus kas täita ja nõuda teiselt poolt tema kohustuse täitmist või loobuda võlgniku lepingust tuleneva kohustuse täitmisest.

Pankrotiõigus on hetkel nii Eestis kui ka mujal riikides muudatuste faasis. 2014. aasta veebruaris võttis Euroopa Parlament vastu seisukoha määruse (EÜ) nr 1346/2000 muutmiseks, et ühtlustada liikmesriikidevaheliste piiriüleste maksejõuetusmenetluste regulatsiooni. Euroopa Parlamendi ja Nõukogu uue (uuesti sõnastatud) määruse nr 2015/848 maksejõuetusmenetluse kohta vastuvõtmise tingis praktiline vajadus raamistiku järele, mille alusel oleks võimalik koordineerida rahvusvahelist koostööd maksejõuetusajade

⁴ Koulu, R., Lindfors, H. Maksukyvyttömyyden oikeudelliset ulottuvuudet. Helsinki, Forum Iuris 2010, lk 13.

⁵ Legislative Guide on Insolvency Law. UNCITRAL. United Nations. New York, 2005. Part One, lk 33, p 1.

⁶ Menell, P.S. Bankruptcy Treatment of Intellectual Property Assets: An Economic Analysis. Berkeley Technology Law Journal 2007, 22, lk 737.

lahendamisel.⁷ Samas tuleb aga nentida asjaolu, et Euroopa Liidu õigusaktide tasandil puudub siiani ülevaatlik/koondav dokument intellektuaalse omandi õiguste regulatsioonist, st ühtne Euroopa autoriõiguste koodeks (*European Copyright Code*).⁸

2014. a. viis AIPPI (*International Association for the Protection of Intellectual Property*) oma liikmesriikide vahel läbi küsitluse, mille tulemusena selgus tõsiasi, et enamike riikide jurisdiktsioonides puudub selge seisukoht, kuidas pankrotihaldur võib või peab käsitlema maksejõuetusmenetlustes intellektuaalse omandi litsentsilepinguid. Sealjuures on lepingutega seonduv paljuski sõltuvuses niisugustest asjaoludest nagu näiteks, kas maksejõuetuks pooleks on litsentsiandja või litsentsisaaja. Probleemseks on teema kujunenud just põhjusel, et intellektuaalse omandi litsentside reguleerimisala on sageli piiriülene ja siiani puudub õigusselgus pankrotiõiguse ja intellektuaalse omandi õiguse normistike koosmõjust.⁹

Pankrotimenetluses on olulisel kohal võlgniku kui ühe poole seotus lepinguliste kohustustega teise poole suhtes. Samas võimaldavad kehtivad maksejõuetusseadused suuremal või vähemal määral pankrotihalduri sekkumist võlgniku kehtivatesse lepingulistesse suhetesse.¹⁰ Probleemne on ka seadusandluse suutmatuse arvestada maksejõuetuse võimalikku mõju maksejõuetu litsentsiandja intellektuaalse omandi õigustele.¹¹

Eelnevast tulenevalt võivad tekkida probleemid, kus pankrotihalduri tegevuse tagajärjel võib tekkida etteaimamatu olukord ja pankrotimenetluse tulemusena võib lepingu teine pool jääda ilma litsentsi kasutamise õigusest (litsents kaotab kehtivuse) ning vajalikest tugiteenustest. Teisisõnu, Eesti PankrS § 46 vajaks täiendust või täpsustust ka tarkvara litsentsilepingute reguleerimiseks pankrotimenetluses samaväärselt teiste kasutuslepingutega, et maandada juriidilise isiku (infotehnoloogiettevõtte) majanduslikke riske.

⁷ Euroopa Parlamendi ja Nõukogu uue (uuesti sõnastatud) määrus (EL) 2015/848 20. mai 2015, maksejõuetusmenetluse kohta (uuesti sõnastatud). ELT L 141/19, 5.6.2015. www.eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:32015R0848&from=ET (10.02.2016).

⁸ Lepik, G. Teose originaalsus Eesti ja Euroopa autoriõiguses. *Juridica* 2015, 9, lk 602–603.

⁹ Calame, T., Matheson, S., Osha, J., Verschur, A.M., Ulfsdotter, S., Yoshida, K. Summary report Q241. AIPPI. www.aippi.org/wp-content/uploads/committees/241/SR241English.pdf (26.02.2016).

¹⁰ Piiroja, M. Pankrot. Tallinn, Agitaator 2009, lk 170–179.

¹¹ Moy, M. A. The Intellectual Property Bankruptcy Protection Act: An Unbalanced Solution to the International Software Licensing Dilema. *University of Pennsylvania. Journal of International Law* 1989, 11, 1, lk 186–187. www.scholarship.law.upenn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1587&context=jil (10.03.2016).

Mõiste „ettevõte“ defineerimisel lähtub autor töös Eesti tsiviilseadustikus üldosa seaduse (edaspidi: TsÜS) § 66¹-st, mille kohaselt on ettevõtte majandusüksus, mille kaudu isik tegutseb.

Mõistete „litsentsileping“ ja „võlgnik“ defineerimisel lähtub autor alljärgnevast:

- 1) „litsentsileping“ on Eesti võlaõigusseaduse (edaspidi: VÕS) § 368 kohaselt kasutusleping, kus litsentsiandja annab litsentsisaajale õiguse teostada intellektuaalsest varast tulenevaid õigusi kokkulepitud ulatuses ja kokkulepitud territooriumil, ning litsentsisaaja kohustub maksma selle eest litsentsitasu;
- 2) „võlgnik“ (pankrotivõlgnik) on Eesti PankrS § 8 lg-te 1 ja 2 kohaselt füüsiline või juriidiline isik, kelle suhtes on kohus välja kuulutanud pankroti. Mõiste ei kohaldu riigi ega kohaliku omavalitsuse üksusele.¹²

Magistritöö raamistikust ja seatud eesmärgist lähtuvalt käsitleb autor teemat ainult piiratud mahu, keskendudes võlgnikust litsentsiandja pankrotile ja selle tagajärgedele tarkvara litsentsidele. Tulenevalt Berni konventsioonist, mille kohaselt kaitstakse arvutiprogrammi kui kirjandusteost, peab autor vajalikuks käsitleda töös ka autoriõigusega seonduvat normistikku, kuid ei käsitle siinjuures teisi intellektuaalse omandi õigusi. Autor käsitleb magistritöös ainult intellektuaalsest omandist tulenevaid varalisi õigusi, sest autori isiklikud õigused on autorist lahutamatud ja neid ei ole võimalik pankrotihalduril loovutada ega võõrandada. Töös kasutatud õigusaktid on seisuga 15. märts 2016.

Magistritöö eesmärgiks on analüüsida Eesti PankrS § 46 regulatsiooni võrdlevalt teiste töös käsitletavate riikide ja Euroopa Liidu regulatsiooniga vastavas teemas, ning hinnata, kas kehtiv Eesti PankrS regulatsioon on piisav, otstarbekas ja vajalik, et kaitsta võlausaldajast litsentsisaajat võlgnikust litsentsiandja pankroti korral.

Magistritöö eesmärkide saavutamiseks kasutab autor empiirilist, ajaloolist, analüüsivat ja kirjeldavat meetodi. Analüüsitavateks ja võrreldavateks uurimisobjektideks on autor kasutanud Eestis, Lätis, Leedus ja Soomes kehtivaid pankrotimenetlust reguleerivaid õigusakte. Töös käsitlevate riikide valikul on autor lähtunud Eestile sarnasest majandusruumis ja geograafiliselt lähedalasuvatest naaberriikidest ja nendes kehtivatest

¹² Käesolevas magistritöös käsitleb autor „võlgnikuna“ ainult juriidilist isikut v.a seaduses sätestatud juhtudel, kui juriidilise isiku vastutus laieneb tema juhtorgani füüsilisest isikust liikmele.

maksejõuetusalastest õigusaktidest. Oluliste ja konkreetsete probleemide võrdlemiseks kasutab autor töös ka Euroopa Liidu ja Ameerika Ühendriikide maksejõuetusõigust käsitlevaid õigusnorme.

Magistritöö hüpoteesiks on, et kehtiv Eesti PankrS § 46 ei kaitse vajalikul määral võlausaldajast litsentsisaaja lepingulisi õigusi, mis võimaldaksid võlgnikust litsentsiandja pankroti korral säilitada litsentsisaajal litsents ja sellega kaasnevad õigused litsentsitud infotehnoloogilise tarkvara uuendustele ja tugiteenustele.

Autor on töö koostamisel kasutanud käsitletavate riikide õigusosalast kirjandust, teemakohaseid kirjutisi eriala asjatundjatelt. Näiteks ajakirjade Juridica, Insol World ja Eurofenix artikleid ning eriala asjatundjate E. Havansi, A. Kelli, R. Koulu, E. Korkea-Aho, K. Kurisoo, H. Lindfors, J. Niemi, H. Pisuke, M. Rosentau, B. Wessels, P. Varul jt teoseid.

Magistritöö koosneb struktuurilt kolmest peatükist, mis jaguneb alapeatükkideks vastavalt teema sisule.

Esimeses peatükis analüüsib autor võrdlevalt intellektuaalse omandi õiguse ja pankrotiõiguse koostoimet. Autor käsitleb intellektuaalse omandi õigust, tarkvara litsentsist tulenevaid õigusi, litsentsilepingu liike ja poolte lepingust tulenevat vastutust. Autor avab nii intellektuaalse omandi kui ka tarkvara litsentsi mõisted. Autor analüüsib kahte, vastastikku täiesti erinevat printsiipi, kus intellektuaalses omandis on oluliseks õiguste igapäevaste suhtes kehtimine, kuid seevastu pankrotiõiguses on eesmärgiks rahuldada võlausaldajate nõudeid läbi sekkumise võlgniku lepingulistesse suhetesse.

Magistritöö teises peatükis analüüsib autor pankrotimenetluses võlgniku lepinguliste kohustuste täitmisele või mittetäitmisele esitatavaid nõudeid. Keskseks uurimisküsimuseks on, et missugused on pankrotihalduri pankrotiseadusest tulenevad õigused võlgniku lepinguliste kohustuste (litsentsi) jätkamiseks, nendest loobumiseks või erandite rakendamiseks? Autor võrdleb töös käsitlevate riikide pankrotiseadustes sätestatud halduri õigust ja kohustust kaitsta nii võlgniku kui ka võlausaldaja õigusi ja huve; valitseda pankrotivara ning rahuldada nõudeid. Autor uurib ka pankrotihalduri vastutust ja õigust rakendada erandeid ning võlgniku õigusi ja vastutust pankrotimenetluses.

Magistritöö kolmandas peatükis analüüsib autor võlgniku tarkvara litsentsilepingutest tulenevaid kohustusi ja pankrotimenetluse praktikat. Autor uurib tarkvara litsentsilepingute probleeme pankrotimenetluses ja toob näiteid võimalikest lahendusvariantidest riskide maandamiseks ja kaitseks eri riikide praktikast. Samuti uurib autor võimalusi *ex ante* põhimõtte rakendamiseks litsentsi õiguste kaitseks, et vältida *ex post* tagajärgi litsentsi kasutamisel lepingupartneri maksejõuetuse korral. Autor keskendub ka võlgnikust litsentsiandja või litsentsisaaja lepinguliste kohustuste ja õiguste, ning litsentsilepingute täitmise või mittetäitmise tagajärgedele.

Autor soovib tänada heade nõuannete ja abi eest magistritöö kirjutamisel oma juhendajaid: Tallinna Tehnikaülikooli õppejõud Signe Viimsalut ja advokaat Triin Siili (Tuulik).

1. INTELLEKTUAALSE OMANDI ÕIGUSLIK OLEMUS, TARKVARA LITSENTSILEPING JA POOLTE LEPINGUST TULENEV VASTUTUS PANKROTIMENETLUSES

1.1 Intellektuaalse omandi õigus ja pankrotiõigus

21. sajandit iseloomustab infoühiskonna teke, mille märksõnadeks on globaliseerumine, integratsioon ja digitaliseerimine ning kus üha rohkem on tõusnud päevakorda intellektuaalse omandi õiguste kaitse.¹³ Sama seisukohta toetab ka E. Vasamäe, kes leiab, et intellektuaalse omandi jätkusuutlikkus on sõltuvuses majanduslikest, tehnoloogilistest ja sotsiaalsetest protsessidest ning tasakaalust erinevate autoriõigusega seotud huvigruppide vahel.¹⁴ Oluline on meeles pidada, et intellektuaalsele omandile on iseloomulik seotus rahvusvahelisusega ja territoriaalsusega. Intellektuaalse omandi õiguses tähendab territoriaalsus loomingu õiguskaitse toimimist ainult kaitsedokumendi välja andnud riigi territooriumil ning selle omandi rahvusvaheline kaitse tagatakse riikidevaheliste kahepoolsete lepingute või rahvusvaheliste konventsioonidega.¹⁵

Intellektuaalne omand (*Intellectual Property*) on õigused inimese vaimse ja intellektuaalse tegevuse tulemustele, mille ametlik määratlus tuleneb 1967. aastal Stockholmis allkirjastatud Maailma Intellektuaalse Omandi Organisatsiooni (*World Intellectual Property Organization* – edaspidi: WIPO) asutamise konventsioonist.¹⁶

¹³ Kukrus, A., Kartus, R. Tööstusomand ja globaalmajandus. Tallinn, Külim 2008, lk 8.

¹⁴ Vasamäe, E. Autoriõiguste ja autoriõigusega kaasnevate õiguste jätkusuutlik kollektiivne teostamine. Doktoritöö. Tartu Ülikool 2014, lk 36.

¹⁵ Pisuke, H. Mis on intellektuaalne omand? *Juridica* 1993, 1, lk 10–11.

¹⁶ WIPO asutamise konventsiooni art 2 p viii) - intellektuaalomand on õigus, mis hõlmab kirjandus- ja kunstiteoseid ning teadustööd; esituskunstnike poolt esitatud teoseid, fonogramme, raadio- ja televisiooniülekandeid; leiutisi kõigis inimtegevuse valdkondades; teaduslikke avastusi; tööstusnäidiseid; kaubamärke, teenindustunnuseid, kaubanduslikke nimesid ja tähiseid; kaitset kõlvatu konkurentsi vastu ning kõiki teisi õigusi, mis tulenevad intellektuaalsest tegevusest tööstuses, teaduses, kirjanduses ja kunstis. Ülemaailmse Intellektuaalse Omandi Organisatsiooni asutamise konventsioon. RT II 1993, 25, 55. www.riigiteataja.ee/akt/13149537 (8.01.2016).

Intellektuaalse omandi õigusi käsitletakse varana, milles subjektiivse õigusega tagatakse õigus toimida teatud viisil, näiteks nõuda teatud tegude sooritamist või vältimist.¹⁷ Intellektuaalse omandi õigused on seega enamasti käsitletavad kui absoluutsed ainuõigused, mis annavad selle omanikule õigusliku võimu loometöö tulemus üle ja õiguse neid oma äranägemisel kasutada ning välistavad õiguse kasutamise kolmandate isikute poolt.¹⁸ Ehk teisisõnu on intellektuaalse omandi õigustele iseloomulik monopoolsus¹⁹, milles õiguse omanik võib nõuda kõikidelt teistelt isikutelt teatud tegudest hoidumist ning kohustuse rikkumisel esitada nõude rikkujale.²⁰ Võrdluseks võib siin ka tuua näitena Mandri-Euroopa ja Anglo-Ameerika õigussüsteemide käsitlemist intellektuaalse omandi õiguses. Näiteks Mandri-Euroopa õigussüsteemide regulatsioonides on rõhk nii intellektuaalse omandi varalistel kui ka isiklikel õigustel, siis Anglo-Ameerika õigussüsteemide regulatsioonides ei omistata autori isiklikele õigustele nii suurt tähtsust.²¹

Seevastu pankrotiõigus käsitleb vara pankrotivarana ning lähtub võlausaldajate nõuete rahuldamisel võlgniku varast ja selle arvelt seaduses ettenähtud korras kas siis võlgniku vara võõrandamise või võlgniku ettevõtte saneerimise kaudu.²² Pankroti väljakuulutamisel moodustub võlgniku varast pankrotivara ning võlgniku vara valitsemise õigus läheb üle pankrotihaldurile.²³ Sealjuures piirab pankrotiseadus füüsilisest isikust võlgniku õigust teha pankrotivaraga tehinguid ja juriidilisest isikust võlgniku õigust teha mis tahes tehinguid, samuti on piiratud võlgniku muud õigused pankrotiseaduses ettenähtud juhtudel.²⁴

Intellektuaalsest omandist tulenevaid õigusi varalisi õigusi võib omada, müüa, rentida, kasutada või keelata teistel kasutada. Intellektuaalse omandi õiguse esemeks on autori loometöö tulemus, mille suhtes tekivad nii isiklikud kui varalised õigused. Sealjuures autori isiklikud õigused on autorist lahutamatud, kuid autori varalised õigused võivad olla

¹⁷ EE Eesti Entsüklopeedia. www.entsyklopeedia.ee/artikkel/subjektiivne_%C3%B5igus1 (16.02.2016).

¹⁸ Mikk, T. Intellektuaalse omandi õiguse kodifitseerimine: üldosa võimalikkusest. Võimaliku kodifitseerimisprotsessi esimene etapp. Justiitsministeerium. Tallinn, 2010, lk 8. www.just.ee/sites/www.just.ee/files/elfinder/article_files/intellektuaalse_omandi_õiguse_kodifitseerimine_uld_osa_võimalikkusest_2011_1.pdf (29.01.2016).

¹⁹ Hart, T., Fazzani, L., Clark, S. Intellectual Property Law. Fourth Ed. Great Britain, Palgrave 2006, lk 273.

²⁰ *Supra* note 17, EE.

²¹ Hoffmann, T., Kelli, A., Värvi, A. Abstraktsioonipõhimõtte Eesti ja Saksa intellektuaalse omandi õiguses. *Juridica* 2012, 7, lk 542.

²² PankrS RT I, 30.12.2015, 34, § 2.

²³ *Ibid*, § 35 lg-d 1 ja 2.

²⁴ *Ibid*, § 35 lg-d 3, 4 ja 5.

võõrandatavad. Intellektuaalsest omandist tulenevad õigused kehtivad igäihe suhtes ning neile on omane lepinguvabaduse piiramine *numerus clausus*²⁵ põhimõttel.²⁶

Samas sätestab pankrotiõigus pankrotihaldurile kohustuse kaitsta menetluses poolte õigusi ja huve ning tagada seadusliku ja majanduslikult kiire pankrotimenetluse läbiviimine,²⁷ sealhulgas ka pankrotivara valitsemine²⁸, müügi ja võlausaldajate nõuete rahuldamine pankrotivara arvelt.²⁹ Pankrotivarana määratleb seadus võlgniku vara, mida kasutatakse sihtvarana võlausaldajate nõuete rahuldamiseks ja pankrotimenetluse läbiviimiseks, mis on võlgnikul pankroti väljakuulutamise hetkel, samuti vara, mis nõutakse või võidetakse tagasi³⁰ või mille võlgnik omandab pankrotimenetluse ajal.³¹ Pankrotivara hulka ei kuulu võlgniku vara, millele vastavalt seadusele ei või pöörata sissenõuet.³²

Kui väljakuulutatud pankroti korral võib pankrotihaldur teha pankrotivaraga (v.a välistatav vara) mis tahes tehinguid, siis kuidas peaks pankrotiolukorras käsitlema pankrotihalduri ühepoolset sekkumist lepinguvabaduse põhimõttest lähtuvalt? Kuigi pankrotihalduri poolt pankrotimenetluses seonduvate tehingute tulemuste õiguste ja kohustuste kandjaks on võlgnik, kas saab lugeda õigustatuks tehingut, mille eesmärk lähtub pankrotivara väärtuse maksimeerimisest? Tarkvara litsents on litsentsilepinguga poolte vahel kokku lepitud kasutamiseõigus kindlatel tingimustel, milles on kirjeldatud lubatavad tarkvara kasutamise viisid ja teostatavad õigused. Nimetatud tingimused muutuvad pankroti korral seetõttu, et võlgnikust lepingupoolel ei ole seadusest tulenevat õigust teostada oma lepingulisi kohustusi juhtudel, kui pankrotihaldur otsustab ühepoolset lepingu lõpetada või võõrandada seoses liigse kuluga pankrotivarale.

²⁵ *Numerus clausus* – „...kokkuleppega ei saa luua seaduses sätestamata asjaõigusi ega muuta asjaõiguse seaduses sätestatud olemust“. RKTko 3-2-1-122-08, p 9.

²⁶ Arumäe, U. Äritehingute ja –ressursside õiguslik korraldus. Tallinn, Juura 2013, lk 257.

²⁷ PankrS RT I, 30.12.2015, 34, § 55 lg 1.

²⁸ Pankrotihalduril on kohustus viivitamata, pärast pankrotimääruse tegemist, võlgniku vara valdus üle võtta ja pankrotivara koheselt valitsema asuda. Pankrotihaldur on kohustatud nõudma pankrotivarasse tagasi võlgniku vara, mis on kolmanda isiku valduses, kui seadusest ei tulene teisiti. Pankrotivara valitsemine seisneb pankrotivara säilitamiseks ning pankrotimenetluse läbiviimiseks vajalike toimingute tegemises pankrotivaraga, samuti juriidilisest isikust võlgniku tegevuse juhtimises või füüsilisest isikust ettevõtja majandustegevuse korraldamises (PankrS § 124 lg-d 1–2).

²⁹ PankrS RT I, 30.12.2015, 34, § 55 lg 3.

³⁰ Vara tagasivõitmise tagajärjeks on kohtupoolne tehingu kehtetuks tunnistamine ja lepingu teise poole kohustus tagastada pankrotivarasse tehingu alusel saadu koos viljade ja muu kasuga (PankrS § 119 lg 1).

³¹ PankrS RT I, 30.12.2015, 34, § 108 lg 1 ja 2.

³² *Ibid*, § 108 lg 3.

Antud küsimusi analüüsid tekib vastuolu, milles saavad kokku kaks vastastikku täiesti eri põhimõtetel tuginevat arusaama, kus intellektuaalse omandi õiguse poolt vaadatuna on oluliseks käsitluseks õiguste kehtimine igäühe suhtes ning teiselt poolt pankrotiõiguse kollektiivsuse põhimõte ja õigus sekkuda lepinguliste poolte suhetesse.

Eesti PankrS lubab võlgniku suhtes kehtestada sanktsioone juhul, kui võlgnik jätab täitmata kohtu korralduse, seadusega sätestatud kohustuse või takistab pankrotimenetlust, st rikub pankrotivara käsutamise keeldu või pankrotiseadusest tulenevaid kohustusi, mille tagajärjeks võib olla pankrotivara kahjustamine.³³ Kaasomandi suhtes, milles võlgnik on kaasomanikuks, on pankrotihalduril õigus nõuda kaasomandi või ühise õiguse lõpetamist ja vara jagamist ning sellest lähtuvalt kuulub võlgniku vara jagatav osa pankrotivara hulka.³⁴ Eesti PankrS § 121 lg 2 täpsustab pankrotimenetluse põhimõtte, mille järgi on kehtetu kokkulepe, mille kohaselt kaasomandi lõpetamine on välistatud või piiratud või on selleks määratud ülesütlemissähtaeg. Vara välistavateks asjaoludeks pankrotiõiguses on PankrS § 123 lg 1 kohaselt esemed, mis kuuluvad kolmandatele isikutele, kusjuures kui kolmandal isikul on nõue talle kuuluva eseme väljaandmiseks, peab pankrotihaldur eseme tagastama ehk vara välistama ning vara välistamist nõudev isik ei ole seega välistamishõude osas pankroti võlausaldaja.

Intellektuaalse omandi õiguse ja pankrotiõiguse erinevused on seega järgmised:

- 1) intellektuaalse omandi õiguses (st autoriõiguse seaduse mõistes) on põhiprintsiipideks autori (st looja) tingimatu õiguste kaitse, mis on seotud autori isikuga ja tema poolt loodud teose puutumatusena. Autori õiguste kaitse määratleb ka Eesti Vabariigi põhiseadus³⁵ (edaspidi: PS). Intellektuaalse omandi õigusi käsitletakse varana, milles selle omanik võib nõuda teatud tegude sooritamist või

³³ PankrS RT I, 30.12.2015, 34, § 89 lg 1 p-d 5 ja 6.

³⁴ *Ibid*, § 121 lg 1.

³⁵ „Intellektuaalne omand kaitseb inimese loometöö resultate ning tehtud investeeringuid. /.../. Riik kehtestab normistiku, millega tagatakse rahvusvaheliselt tunnustatud intellektuaalse omandi liikide kaitse, loob vajalikud institutsioonid ning garanteerib selle normistiku täitmise tagamise ning autori subjektiivsete õiguste kaitse. Intellektuaalsel omandil on spetsiifilised tunnused, mis eristavad teda teistest eraõiguse institutidest: territoriaalne iseloom, tähtajaline kaitse ning spetsiifilised õigused (isiklikud ja varalised). Välismaiste õiguste omajate suhtes, keda kaitstakse EV rahvusvaheliste lepingute alusel, kohaldatakse rahvusliku kohtlemise printsiipi (*national treatment*). PS § 39 on põhiseadusliku omandikaitse erinormiks, sest intellektuaalne omand on iseseisvad õigused, mis pole samastatavad omandiõigusega, st, et intellektuaalse omandi liigid, mis ei ole kaitstavad PS § 39 alusel, on kaitstavad PS § 32 alusel.“ Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne 2012. § 39 p-d 1 ja 2. www.pohiseadus.ee/ptk-2/pg-39/ (10.03.2016).

nendest hoidumist. Intellektuaalse omandi õigused on käsitletavad kui absoluutsed ainuõigused, mis annavad selle omanikule õigusliku võimu loometöö tulemuse üle ja õiguse neid oma äranägemisel kasutada. Intellektuaalse omandi õigustele on iseloomulik monopoolsus;

- 2) kuid pankrotiseadus lähtub võlausaldajate nõuete rahuldamisest pankrotivara arvelt ning soodustab igati seadusega kooskõlastatud tegevusi, millega on võimalik maksimeerida pankrotivara väärtust. Pankrotiseadus lähtub oma põhiprintsiipides võrdsuspõhimõtetest, st võlausaldajate võrdsusest ja erapooletusest ehk teisisõnu menetluslikust võrdsusest (kollektiivsusest).³⁶ Euroopa Kohtu (edaspidi: EK) terminoloogia kohaselt on kollektiivsuspõhise eesmärk võlausaldajate võrdse kohtlemise põhimõte, et takistada ühtedele võlausaldajatele eesõiguse andmine teiste võlausaldajate ees.³⁷ Menetluslik võrdsus tähendab võlausaldajatele võrdsete ja erapooletute võimaluste tagamist ning seadusandjale kohustust sekkuda nende õiguste kuritarvitamisse.³⁸ Seega keskendub pankrotimenetlus kitsalt võlgniku vara väärtusele ja selle väärtuse suurendamisele, et tagada võlausaldajate nõuete realiseerimine.

Ehk teisisõnu autori arvates kitsendab või piirab pankrotiseadus poolte lepinguvabaduse põhimõtet, st pankrotiseadusest tulenevalt võib pankrotihaldur tühistada kõik lepingud, mis piiravad pankrotimenetluse paindlikku ja efektiivset läbiviimist ning pankrotivara maksimeerimist. Tekib vastuolu, sest pankrotihalduril on seadusest tulenev õigus loobuda võlgniku lepingust tuleneva kohustuse täitmisest, kui seadusest ei tulene teisiti.³⁹ Teisalt aga intellektuaalse omandi õigused on enamasti käsitletavad kui absoluutsed ainuõigused, milles selle omanikul on õigus otsustada oma äranägemisel õiguse teostus. Seega lähtub pankrotiseadus pankrotimenetluses lepingute ja varade puhul *ex post* põhimõttest.⁴⁰

Kokkuvõtteks. Intellektuaalne omand on õigused inimese vaimse ja intellektuaalse tegevuse tulemustele. Intellektuaalse omandi õigusi käsitletakse enamikel juhtudel kui absoluutseid ainuõigusi, mis annavad selle omanikule õigusliku võimu loometöö tulemuse

³⁶ Saarma, T. Pankrotimenetluse põhimõtted. *Juridica* 2008, 6, lk 354.

³⁷ European Justice. InterActive Terminology for Europe. www.e-justice.europa.eu/content_glossaries_and_terminology-119-et.do (25.02.2016).

³⁸ *Supra* note 36, Saarma, T. *Juridica* 2008, 6, lk 354.

³⁹ PankrS RT I, 30.12.2015, 34, § 46 lg 1.

⁴⁰ *Supra* note 5, Menell, P. S. *Berkeley Technology Law Journal* 2007, 22, lk 751.

üle ja õiguse neid oma äranägemisel kasutada ning välistada õiguse kasutamise kolmandate isikute poolt. Pankrotiseadus kitsendab või piirab poolte lepinguvabaduse põhimõtet ja pankrotihalduril on õigus tühistada kõik lepingud, mis piiravad pankrotimenetluse läbiviimist ning pankrotivara maksimeerimist. Litsentsilepinguga kokku lepitud litsentsi kasutamissoõigus muutub pankroti korral, sest võlgnikust lepingupoolel ei ole seadusest tulenevat õigust teostada oma lepingulisi kohustusi.

1.1.1. Intellektuaalse omandi õiguse ja pankrotiõiguse koostoime võimalikkusest

2014. aastal viis *International Association for the Protection of Intellectual Property* (edaspidi: AIPPI) oma liikmesriikides läbi küsitluse, mille tulemusena selgus tõsiasi, et enamike riikide jurisdiktsioonides puudub selge seisukoht, missugustele asjaoludele tuginedes võib pankrotihaldur pankrotimenetluses intellektuaalse omandi litsentsilepinguid muuta, loovutada või võõrandada, sealjuures sõltub ka lepingutega seonduv paljuski niisugustest asjaoludest, nagu näiteks, kas maksejõuetuks pooleks on litsentsiandja või litsentsisaaja, või missuguse litsentsiliigi või selle õigusega on tegemist. Probleemseks on teema kujunenud just põhjusel, et intellektuaalse omandi litsentside regulatsioon on reeglina piiriülene ning siiani puudub õigusselgus pankrotiõiguse ja intellektuaalse omandi õiguse normistike koostoimimisest. Rahvusvahelistele ettevõtetele on aga oluline õigusselgus litsentsilepingute õiguste kaitses, sest ühe lepingupoolte maksejõuetus võib põhjustada teise või teiste lepingupoolte tegevustes suuri äririske. Probleemne ei ole iseenesest koostööpartneri maksejõuetuks muutumine, vaid eelkõige intellektuaalse omandi õiguste käsitlemine pankrotimenetluses.⁴¹

Samas võib leida ka erandeid ja näiteid pankrotiõiguse ja intellektuaalse omandi õiguse heast koostoimest. Näiteks Ameerika Ühendriikide, Jaapani ja Hollandi pankrotiseadustes on kehtestatud regulatsioon, mis reguleerib pankrotihalduri õigust sekkuda võlgniku maksejõuetuse tingimustes võlgniku intellektuaalse omandi lepingulistesse suhetesse teatud mõõndustega. Näiteks Ameerika Ühendriikide pankrotiseaduse (edaspidi: 11 U.S.C.) lähtumine intellektuaalse omandi lepingute puhul kui nn täitmisele kuuluvatest lepingutest

⁴¹ *Supra* note 9, Calame, T. jt. Report Q241.

(*executory contract*)⁴²; Jaapani pankrotiseadus lubab teatud juhtudel kokkulepete alusel litsentsilepinguid jätkata, kusjuures pankrotihalduril puudub õigus litsentse tühistada. Lähtudes Berni konventsioonist, mille kohaselt tuleb arvutiprogrammide kaitses lähtuda kui kirjandusteoselt, siis näiteks ei kuulu Hollandi, Soome⁴³ ja Taani pankrotiseaduste kohaselt autoriõigused ja autoriõigustega kaasnevad õigused pankrotivara koosseisu.⁴⁴ Samuti on Soome pankrotiseaduse ptk 3 § 8 (edaspidi: KonkL) kohaselt pankrotipesal (*konkurssipesä*)⁴⁵ õigus võlgniku⁴⁶ lepinguliste kohustuste jätkamiseks, kui võlgniku lepingust tuleneva kohustuse täitmise tähtaeg ei ole veel saanud ning lepingu teine pool on andnud nõusoleku lepingulise kohustuse jätkamiseks. Kui pankrotipesa⁴⁷ on andnud nõusoleku lepingu täitmiseks, ei kuulu leping enam tühistamisele ning pankrotipesa on kohustatud lepingut täitma. Erandina on lepingu teisel poolel lepingust taganemise õigus juhul, kui leping näeb ette kohustuse täitmise võlgniku poolt isiklikult või puudub pankrotipesal pädevus lepingu jätkamiseks. KonkL ptk 3 § 9 sätestab, et kohustust, mille tähtaeg ei ole saanud, käsitletakse pankroti korral võlgniku ja võlausaldaja vahelise võlanõudena, v.a juhtudel, mil seadus näeb ette erandite rakendamist.

⁴² „*Executory Contract*”- *an executory contract is a contract made by two parties in which the terms are set to be fulfilled at a later date. The contract stipulates that both sides still have duties to perform before it becomes fully executed. The contract is often in place between a debtor or borrower and another party.* www.legaldictionary.net/executory-contract/ (26.02.2016).

⁴³ Intellektuaalse omandi litsentsilepingute puhul näeb Soome pankrotiseadus ette pankrotihaldurile kohustuse määrata kindlaks võlgniku (st kohustatud isiku) lepingust tulenev õigus loovutada või mitteleovutada lepingulisi õigusi kolmandale isikule. Nt autoriõiguse puhul on pankrotihalduril kohustus välja selgitada, kas õigus on võõrandatav või mitte. Tarkvara autoriõiguste puhul peab pankrotihaldur välja selgitama tarkvaraprogrammi autori isiklikud ja varalised õigused, nende kasutamiseõigused ning nende loovutamise tingimused. Juhul kui tarkvara programmi õigused kuuluvad lepingu alusel tööülesannete käigus loodule, siis varaliste õiguste ainulitsents autori tööandjast juriidilisele isikule. Juriidilisele isikule kuuluv varaline õigus kuulub pankrotivara koosseisu (autori kommentaar). Originaaltekst: „*Jos tietokoneohjelma ja siihen välittömästi liittyvä teos on luotu täytettäessä työsuhteesta johtuvia työtehtäviä, tekijänoikeus tietokoneohjelmaan ja teokseen siirtyy työnantajalle. Sama koskee vastaavasti myös virkasuhteessa luotua tietokoneohjelmaa ja siihen välittömästi liittyvää teosta*” (TekOikL 40 b §, 8.7. 1961/404; 22.5.2015/607). (10.03.2016).

⁴⁴ *Supra* note 9, Calame, T. jt. Report Q241.

⁴⁵ „*Konkurssipesä*” - *konkurssivelalliselle kuuluva varallisuusmassa, jonka määräysvallan velallinen menettää konkurssin alkaessa, ja tämän varallisuusmassan konkurssimenettelyn aikainen konkurssivelkojen ja pesähoitajan hallinto. Konkurssipesä on erityislaatuinen oikeudellinen konstruktio, jolla on monia oikeushenkilöille kuuluvia ominaisuuksia, kuten kelpoisuus kantaa ja vastata tuomioistuimessa, tehdä oikeustoimia sekä tulla asetetuksi konkurssiin.* Linna, T. Tieteen termipankki. www.tieteentermipankki.fi/wiki/Oikeustiede:konkurssipes%C3%A4 (10.03.2016).

⁴⁶ Nii litsentsisaaja kui ka litsentsiandja, st seadus ei erista võlgnikku (autori kommentaar).

⁴⁷ Eesti PankrS ei tunne mõistet „pankrotipesa“ ja piirdub mõistega „pankrotivara“. Pankrotipesast lähtumine muudaks pankrotihalduri staatust ja sellisel juhul oleks haldur pankrotipesa esindaja, kes võiks pankrotipesa nimel sõlmida lepinguid ning esineda kohtus. Varusk, M. Olulised mõisted pankrotimenetluses (2). Õiguskeel 2009, 1, lk 4.

Kokkuvõtteks. Intellektuaalse omandi õiguse ja pankrotiõiguse vahel on oluline õigusnormistike koostoimimine. Ei riikide pankrotiõiguses puudub selge seisukoht, missugustele asjaoludele tuginedes võiks pankrotihaldur intellektuaalse omandi litsentsilepinguid loovutada või võõrandada. Autori arvates võiks maksejõuetuse tingimustes olla kehtestatud regulatsioon, mis reguleeriks pankrotihalduri õigust sekkuda võlgniku intellektuaalse omandi lepingulistesse suhetesse teatud mõõndustega ja lubada teatud juhtudel kokkulepete alusel litsentsilepinguid jätkata.

1.2. Intellektuaalse omandi õiguslik raamistik

Intellektuaalset omandit saab pidada eriliseks õiguste kogumiks, milles eksisteerivad kõrvuti nii varalised kui ka isiklikud õigused.⁴⁸ Uruguay läbirääkimiste voo tulemusena (1986–1994) allkirjastati Maailma Kaubandusorganisatsiooni (*World Trade Organization* – edaspidi: WTO) asutamisleping, mille lisana 1C sündis WTO ja Ülemaailmse Intellektuaalomandi Organisatsiooni (*World Intellectual Property Organization* – edaspidi: WIPO) koostööleping intellektuaalomandi õiguste kaitse ühtlustamiseks (*Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights* – edaspidi: TRIPS). Nimetatud leping sätestas miinimumnõuded kõigile intellektuaalse omandi valdkondadele ja lõi kohustusliku standardi WTO liikmesriikidele intellektuaalse omandi õiguskaitseks. TRIPS lepingu art 7 sätestab lepingu eesmärgina intellektuaalse omandi õiguskaitse, et aidata kaasa tehnoloogilistele uuendustele, tehnoloogia edastamisele ja levitamisele, mille tulemuseks on intellektuaalse omandi õiguste ja kohustuste tasakaalustatus⁴⁹ ning lepingu art 10 p 1 kohaselt tuleb arvutiprogrammide kaitstes lähtuda 1971. aasta Berni konventsioonist, millest tulenevalt kaitstakse arvutiprogrammi⁵⁰ kui kirjandusteost.⁵¹

Euroopa Liidus sätestab arvutiprogrammide õiguskaitse Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv nr 2009/24/EÜ, 23. aprill 2009 kodifitseeritud versioon. Direktiiv märgib preambula p-s 6, et arvutiprogrammide õiguskaitset käsitlev õiguslik raamistik piirdub esmajoones liikmesriikidele ettenähtud kohustusega arvutiprogrammide autoriõiguse kaittsel

⁴⁸ *Supra* note 15, Pisuke, H. *Juridica* 1993, lk 10–11.

⁴⁹ Intellektuaalomandi õiguste kaubandusaspektide leping. Patendiamet. www.epa.ee/et/rahvusvahelised-lepingud/intellektuaalomandi-õiguste-kaubandusaspektide-leping (8.11.2015).

⁵⁰ Autori kommentaar: käesoleva töö autor kasutab töös mõisteid „arvutiprogramm“ ja „tarkvara“ samatähenduslikult.

⁵¹ *Supra* note 49, Patendiamet.

lähtuda kui kirjandusteosest ning p-s 7 täpsustab, et termin „arvutiprogramm” hõlmab kõiki programme olenemata nende vormist, sealhulgas tarkvaras sisalduvaid programme.⁵² Direktiivi art 1 p 3 kohaselt on arvutiprogramm kaitstud, kui tegemist on autori enda intellektuaalse loominguga.

Eestis on arvutiprogrammi kaitse sätestatud autoriõiguse seadusega (edaspidi AutÕS), mille § 1 lg 2 p 1 kohaselt on autoriõiguse kaitse tagatud kirjandus-, kunsti- ja teadusteoste autorite loometöö tulemustel ja AutÕS seaduse § 4 lg 3 p 3 kohaselt kaitstakse arvutiprogramme nagu kirjandusteoseid ning mille kaitse laieneb arvutiprogrammi mis tahes väljendusvormile. Autoriõiguse ja sellega kaasnevate õiguste kaitse tekib nii autorile kui ka tootjatele/esitajatele automaatselt teose loomise hetkest, st teost ei ole vaja registreerida ega deponeerida.⁵³ Autoril on ka seadusest tulenev õigus teose loomise vaheetappide tulemustele, mis arvutiprogrammide puhul väljendub programmi loomise lähtematerjalis. Kuid näiteks on EK kohtuasja 2.05.2012, C-406/10, *SAS Institute Inc vs. World Programming Ltd* otsuses selgitanud, et vastavalt Euroopa Ühenduste Nõukogu direktiivi nr 91/250 art 1 lg 1 kaitstakse arvutiprogramme autoriõigusega kui kirjandusteoseid Berni konventsiooni tähenduses. Kuigi sama artikli lg 2 sätestab kaitse arvutiprogrammi kõikidele avaldumisvormidele, on selles siiski täpsustatud, et arvutiprogrammi kõigi elementide, sealhulgas selle liideste aluseks olevad ideed ja põhimõtted ei ole kaitstud autoriõigusega direktiivi alusel.⁵⁴

Kokkuvõtteks. Uruguay läbirääkimiste voores tulemusena sündis WTO ja WIPO koostööleping TRIPS, mis sätestas nõuded kõigile intellektuaalse omandi valdkondadele ja lõi kohustusliku standardi intellektuaalse omandi õiguskaitseks. TRIPS lepingu art 10 p 1 kohaselt tuleb arvutiprogrammide kaitstes lähtuda Berni konventsioonist ja sellest tulenevalt kaitstakse arvutiprogrammi kui kirjandusteost. Euroopa Liidus sätestab arvutiprogrammide õiguskaitse Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv nr 2009/24/EÜ. Eesti AutÕS § 4 lg 3 p 3 kohaselt kaitstakse arvutiprogramme kui kirjandusteoseid ja kaitse laieneb arvutiprogrammi mis tahes väljendusvormile.

⁵² Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv nr 2009/24/EÜ, 23. aprill 2009 (kodifitseeritud versioon). L 111/16, 5.5.2009. www.eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:32009L0024&rid=1 (2.02.2016).

⁵³ *Supra* note 26, Arumäe, U. Juura 2013, lk 260.

⁵⁴ EK C-406/10 *SAS Institute Inc vs. World Programming Ltd*, p-d 29–31. www.curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=122362&doclang=ET (18.02.2016).

1.2.1. Arvutiprogramm, tarkvara ja õigused

Infotehnoloogia valdkonda iseloomustab spetsiifiline õiguslik omapära, milles lisaks lepingulisele regulatsioonile on iseloomulik ka teose autorile kuuluva kaitsmine, sest tarkvara väljatöötav infotehnoloogiatööstus sõltub paljuski loodava tulemuse omandiõigustest. Infotehnoloogia kiire areng esitab seadusloomele üha suuremaid väljakutseid, et leida harmooniline kooskõla neile kohalduvates õigusaktides. Rahvusvahelise mõõtmega valdkonna puhul on oluline riikide õigusaktide omavaheline kooskõla.⁵⁵ Seega vajab intellektuaalne omand õiguslikku kaitset ka ettevõtte seisukohalt vaadatuna, sest moodustab eelduse koostööks investoritega.⁵⁶

A. Kelli leiab, et kuigi Eestis intellektuaalset omandit reguleerivad õigusaktid põhinevad rahvusvahelistel lepingutel ja Euroopa Liidu õigusaktidel, peaks siiski olema võimalik kohaldada neid vastavalt Eesti vajadustele. A. Kelli rõhutab, et isegi suurepärane intellektuaalomandi õiguste raamistik võib olla kasutu, kui see ei toimi ettevõtjasõbralikult.⁵⁷

Juriidilist definitsiooni mõistele „arvutiprogramm“ Euroopa Liidu õigusaktidest ei leia. Euroopa Ühenduste Nõukogu direktiiv 14. mai 1991, arvutiprogrammide õiguskaitse kohta (91/250/EMÜ) märgib direktiivi preambulas, et käsitleb termini“arvutiprogramm”all kõiki programme olenemata vormist, sh ka tarkvaras sisalduvaid programme. Termin hõlmab ka arvutiprogrammi väljatöötamisele eelnevat projekteerimist tingimusel, et ettevalmistav töö on oma olemuselt selline, et selle tulemuseks võib hilisemas etapis olla arvutiprogramm.⁵⁸

Euroopa Ühenduste Komisjoni määrus (EÜ) nr 482/2008, 30. mai 2008, art 2 lg 1, määratleb tarkvarana arvutiprogrammi ja seotud seadistusandmed, sh valmistarkvara, kuid mitte

⁵⁵ *Supra* note 2, Raidma, T., jt. IT-juhtimise käsiraamat. Tallinn, Äripäev, p 11.1.

⁵⁶ Kelli, A., Mets T., Hoffmann, T. Ettevõtlusmodelite ja lepinguvabaduse ulatuse analüüs intellektuaalse omandi kontekstis: majanduslikud ja juriidilised aspektid. Analüüs. Justiitsministeerium. Tallinn 2013, lk 6. www.just.ee/sites/www.just.ee/files/elfinder/article_files/lepinguvabaduse_analuus_0.pdf (23.02.2016).

⁵⁷ Kelli, A. Some Issues of the Estonian Innovation and Intellectual Property Policy. *Juridica International* 2008, 15, lk 109.

⁵⁸ Nõukogu direktiiv 91/250/EMÜ, 14. 05. 1991. ELT 114, 17/1. kd. 31991L0250. www.eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:31991L0250&from=EN (23.02.2016).

selliseid elektroonikakomponente, nagu rakendusspetsiifilised integraalskeemid, programmeeritavad ventiilmatriksid või pooljuht-loogikakontrollerid.⁵⁹

Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiivi nr 2009/24/EÜ kodifitseeritud versiooni kohaselt hõlmab termin „arvutiprogramm” kõiki programme, olenemata vormist, sh tarkvaras sisalduvaid programme.⁶⁰

Definitsiooni ei esine ka Berni konventsioonis ega TRIPS-lepingus, kuigi art 10 lg 1 viitab, et arvutiprogramm esineb lähte- või objektikoodina.⁶¹ Samuti ei sätesta arvutiprogrammi mõistet Eesti AutÕS. Sarnaselt Eesti AutÕS puudub arvutiprogrammi mõiste määratlus nii Läti, Soome kui ka Leedu autoriõiguse seaduses. Samas Ameerika Ühendriikide autoriõiguse seaduse (17 U.S.C.) § 101 kohaselt on arvutiprogramm kogum või juhend, mis suunab arvutit teostama teatud tulemust.⁶²

Arvutiprogramm jaguneb arvuti mälus kaheks: süsteemi- (*system software*) ja rakendustarkvaraks (*application software*), kus süsteemitarkvara ülesanne on arvuti riistvara ja rakendusprogrammide vahelise koostöö organiseerimine.⁶³ Arvutiprogramm eksisteerib kas lähte- või objektikoodina ning nii autoriõigusega kaitstavad autori õigused kui ka autorilitsentsid hõlmavad mõlemat vormi.⁶⁴

Tarkvara autoriõiguse moodustavad autori (programmeerija, kujundaja, andmebaasi koostaja jt loomingusse kaasatud isikute) isiklikud ja varalised õigused. Sealjuures isiklikud õigused kuuluvad füüsilisele isikule, varalised õigused aga teose autorile või ka õiguste omajatele.⁶⁵ Näiteks Eesti AutÕS § 32 lg 5 järgi on arvutiprogrammi loojal (autoril) tööülesannete täitmise käigus autoriõigus loodud programmile, kuid ainulitsents kõigi varaliste õiguste teostamiseks kuulub tööandjast juriidilisele isikule, kui lepingus ei ole ette nähtud teisiti.

⁵⁹ Komisjoni määrus (EÜ) nr 482/2008, 30. mai 2008, millega luuakse aeronavigatsiooni-teenuste osutajate rakendatav tarkvara turvalisuse tagamise süsteem ja muudetakse määruse (EÜ) nr 2096/2005 II lisa. ELT L 141, 31.05.2008. www.eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:141:0005:0010:ET:PDF (2.02.2016).

⁶⁰ *Supra* note 52, direktiiv 2009/24/EÜ, preambula p 7.

⁶¹ Aav, A. Arvutil põhineva leiutise õiguslik määratlus ja patenteerimise muutus patendiametite ja kohtute praktika baasil. Magistritöö. Tartu Ülikool 2015, lk 9.

⁶² A “computer program” is a set of statements or instructions to be used directly or indirectly in a computer in order to bring about a certain result. Title 17 U.S.C. § 101. www.law.cornell.edu/uscode/text/17/101 (16.02.2016).

⁶³ Encyclopaedia Britannica. www.global.britannica.com/technology/software (2.02.2016).

⁶⁴ Rosentau, M. Intellektuaalse omandi õigused infotehnoloogias. Autori isiklikud (moraalsed) õigused. *Juridica* 2007, 9, lk 659.

⁶⁵ *Ibid*, lk 751.

Tarkvara ei ole olemuselt ainult intellektuaalse omandi objekt, vaid ajas pidevalt muutuv tehnoloogiliste ja majanduslike protsesside tulemus.⁶⁶

Tarkvara autor või õiguste omaja võib seega nõuda:

- 1) tarkvara edasise kasutamise keelamist;
- 2) hüvitist tarkvara loata kasutamise eest;
- 3) kahjutasu tarkvara õigusvastase kasutamise tekitatud varaliste kahjude eest;
- 4) kahjutasu moraalse kahju tekitamise eest autori isiklike õiguste rikkumisega;
- 5) välja tarkvara õigusvastase kasutamise saadu;
- 6) hävitada tarkvara piraatkoopiad;
- 7) vastutusele võtmist intellektuaalse omandi vastase süüteo eest.⁶⁷

Arvutitarkvara autoril on õigus loodud tarkvara kasutamist kas keelata või lubada teistel isikutel selle funktsionaalset kasutamist, reprodutseerimist, töötlemist, teha tuletisi, liita muu materjaliga, avalikustada või levitada. Samas ei ole autoriõigustel ja nende omamisel ühisosa asjaõigusliku omandiga ehk teisisõnu asja valdamise, kasutamise ja käsutamise õigustestega. Seega laieneb asjaõigus ainult arvutiprogrammide ja andmebaaside materiaalsetele andmekandjatele.⁶⁸ Arvutiprogrammide loomisel kuulub autori varaline õigus selle programmi autorile, kuid ainulitsents varaliste õiguste teostamiseks autori tööandjast juriidilisele isikule. Seadus ei näe ette varaliste õiguste üleminekut tööandjast juriidilisele isikule ja nimetatud õigused jäävad selle loojast autorile, kuid loodud teose ainukasutusõigus jääb siiski autori tööandjale.⁶⁹

Kokkuvõtteks. Õiguslikku definitsiooni mõistele „arvutiprogramm” Eesti seadusandlus ei sätesta. Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiivi nr 2009/24/EÜ kodifitseeritud versiooni kohaselt hõlmab mõiste „arvutiprogramm” kõiki programme, olenemata vormist. Tarkvara kui programm suunab arvutit teostama vajalikke toiminguid. Nimetatud programm jaguneb kaheks: süsteemi (programmikeel)- ja rakendustarkvaraks. Arvutiprogramm eksisteerib kas lähte- või objektikoodina. Tarkvara autoriõiguse moodustavad autori isiklikud ja varalised õigused, milles isiklikud õigused kuuluvad füüsilisele isikule ja varalised õigused teose

⁶⁶ Mõtsküla, P. Vaba tarkvara: oht või võimalus? Tarkvara õiguskaitse perspektiivid võrgustatud ühiskonnas. Bakalaaurusetöö. Tartu Ülikool, 2006, lk 5.

⁶⁷ Rosentau, M. Intellektuaalse omandi õigused infotehnoloogias. Autori varalised õigused. *Juridica* 2010, 9, lk 766–767.

⁶⁸ *Ibid*, lk 752.

⁶⁹ Kurisoo, K., Kaur, V., Ant, P. Intellektuaalne omand. Tallinn, Äripäev 2009, lk 43.

autorile või õiguste omajatele. Arvutitarkvara (programmi) autoril on õigus loodud tarkvara kasutamist keelata või lubada sarnaselt teiste teoste autoritega. Arvutiprogrammide varaline õigus kuulub selle programmi autorile, kuid ainulitsents varaliste õiguste teostamiseks autori tööandjast juriidilisele isikule.

1.3. Tarkvara litsents, litsentsileping ja selle liigid

1.3.1. Tarkvara litsentsid

Eesti VÕS ja AutÕS litsentsi mõistet ei defineeri. AutÕS § 46 lg 1 viitab litsentsile kui autori poolt antud teose kasutamise loale. Inglise keelne mõiste „*license*“ määratleb litsentsi loana, mis garanteerib selle kasutajale õiguse teost kasutada.⁷⁰ T. Hart jt leiavad, et litsents peab olema õiguslikult siduv selle õiguse omajale või tema õigusjärglasele ja võimaldama teostada lepinguga sätestatud toiminguid.⁷¹

Autoriõigustega kaitstud teoste kasutamise litsentse võib anda nii isiklike kui ka varaliste õiguste suhtes. Litsents määratleb teose kasutamise õiguse kokkulepitud mahus. Õiguste litsentsimisel ning lepingute koostamisel on oluline lähtuda litsentsi liigist⁷². Lihtlitsentsi puhul on lepingu esemeks selle saaja õigus kasutada või anda kasutada litsentsiõigust ka kolmandatele isikutele. Ainulitsentsi puhul annab litsentsiandja litsentsilepingu esemest tuleneva õiguse kasutamiseks kokkulepitud mahus ja lepingu kehtivuse ulatuses, kuid välistab sealjuures iseenda õiguste teostamise või kokkulepitud litsentsieseme kellelegi teisele andmise õiguse. Siinjuures on oluline põhimõte, et litsents annab selle

⁷⁰ *License the permission granted by competent authority to exercise a certain privilege that, without such authorization, would constitute an illegal act. A license granted by the holder of a patent or a copyright on literary or artistic work gives the license holder a limited right to reproduce, sell, or distribute the work. Intellectual Property licenses usually require that the licensee pay a fee to the licensor in exchange for use of the property. For example, computer software companies sell licenses to their products. In the licensing agreement users are informed that although they possess a disk containing the software, they have actually only purchased a license to operate it. The license typically forbids giving the software to someone else, making copies of it, or running it on more than one computer at a time.* The Free Legal Dictionary by Farlex. www.legal-dictionary.thefreedictionary.com/license (12.3.2016).

⁷¹ *Supra* note 19, Hart, T., jt. Intellectual Property Law. Palgrave 2006, lk 233.

⁷² „Tarkvaralitsentsid jagunevad liigiti, kas omandiõigusest lähtuvateks (*proprietary*) või omandiõigusest mittelähtuvateks litsentsideks (*non-proprietary*). Omandiõigusest lähtuv litsents reguleerib kasutaja õigust tarkvara kasutamisel ja selle litsentsi saajal puudub õigus toote dekompileerimisele ja lahtimonteerimisele, ega ka toote kasutamise andmiseks kolmandale isikule. Eelnimetatud litsentsile on omane ka tarkvara tugiteenuste ja uuenduste sõltuvus litsentsiandjast. Omandiõigusest mittelähtuv litsents võimaldab aga litsentsisaajale õigust tarkvara kasutada, uurida, kopeerida või vajadusel ka täiustada.“ Tikk, E., Oruaas, J., Mahlapuu, L., Runnel, T. IT - lepingute käsiraamat. Tallinn, Äripäev 2005–2007, ptk 5.9., lk 1–2.

kasutamiseõiguse konkreetsele litsentsisaajale. Selleks aga, et litsentsisaaja võiks teostada all-litsentsi andmise õigust, on vaja autori nõusolekut.⁷³

M. Rosentau järgi on infotehnoloogias litsentsi mõiste kasutusel tarkvara piiratud kasutusõiguse tähenduses: litsentsilepingu alusel omandab litsentsisaaja loa kasutada tarkvara teatud funktsionaalsel viisil. Tarkvara parandamine, uuendamine, rentimine, müümine või muu tegevus tähendab tarkvara mittefunktsionaalset kasutamist ning moodustab eraldiseisvad varalised õigused. Tarkvara litsents sisaldab alati reprodutseerimisõigust ja praktikas on lepingulistest suhetes väga raske selgelt piiritleda tarkvara kasutusõiguse ja varaliste õiguste teostamise vahet.⁷⁴ Näiteks varaliste õigustega (*economic rights*) tarkvara litsentsilepingud lubavad kasutada üht või mitut koopiat tarkvarast tingimusel, et kõnealuste koopiade varalised õigused säilitab teose autor.⁷⁵ Samas on aga oluline teada, et erinevalt tasulisest litsentsist, sisaldab vaba tarkvara litsentsi õigus kasutada litsentsi ilma litsentsitasuta, kuid selle autorile on säilitatud tema isiklikud õigused.⁷⁶

Kokkuvõtteks. Litsents on autori poolt antud teose kasutamise luba. Autoriõigustega kaitstud teoste kasutamise litsentse võib anda nii isiklike kui ka varaliste õiguste suhtes. Litsents annab kasutamiseõiguse konkreetsele litsentsisaajale, konkreetseks ajaks ja konkreetsel territooriumil. Litsentse võib anda nii isiklike kui ka varaliste õiguste suhtes ja mis lähtuvalt üleantavate õiguste liigist jagunevad ainu- ja lihtlitsentsideks. Infotehnoloogias kasutatakse litsentsi mõistet tarkvara piiratud kasutusõiguse tähenduses. Lepingulistest suhetes on tarkvara litsentsis raske piiritleda tarkvara kasutus- ja varalisi õigusi.

⁷³ *Supra* note 69, Kurisoo, K. jt. Äripäev 2009, lk 47–50.

⁷⁴ *Supra* note 64, Rosentau, M. *Juridica* 2007, 9, lk 657.

⁷⁵ Nt vabakasutusega tarkvara lepingud, mille õigused on samuti litsentseeritud ja lõppkasutajal on õigus muuta lähtekoodi, kuid tarkvara täiustusi võib teha ainult GNU GPL litsentsiga. Lõppkasutaja EULA litsentsilepingud on kokkulepped, milles näidatakse ära lõpptarbija tingimused tarkvara kasutamiseks. Töötamiskoha litsentsilepingud lubavad paigaldada tarkvara ainult ühte arvutisse ning võimaldavad teha ühe varukoopia tarkvarast tingimusel, et varukoopiat kasutatakse üksnes tarkvara taastamise eesmärgil. Paralleelkasutuslepingud lubavad installeerida tarkvara mitmele arvutile vastavalt tarkvara litsentside arvule ja nimetatud lepingut kasutatakse koos *licence manager* tarkvaraga, mis jälgib kasutatavate tarkvara litsentside arvu. (Autori kommentaar). Information Technology Services. The University of North Carolina at Greensboro. www.its.uncg.edu/Software/Licensing/ (3.02.2016).

⁷⁶ Välimäki, M. Oikeudet tietokoneohjelmistoihin ja niiden lisenointi. Helsinki, Turre 2006, lk 189–191.

1.3.2. Tarkvara litsentsileping ja selle liigid

Tarkvara litsentsileping on kokkulepe litsentsiandja ja litsentsisaaja vahel, milles on määratletud poolte õigused ja kohustused tarkvara kasutamiseks. Tarkvara litsentsilepingule on iseloomulik lepinguga fikseeritav konfidentsiaalsusnõue koos üleantava lepingueseme (litsentsi liik) õiguse, selle ulatuse (ajaline kestvus), kasutajate arvu, territooriumi, mahu ning tasu (*royalty*) suurus. Tavapäraselt sisaldab tarkvara litsentsileping ka poolte kokkuleppeid vastutuse, sanktsioonide ja õiguste kaitse kohta. Eraldi osana kuulub lepingu juurde lepingu lisa tarkvara kasutaja- ja tehnilise tugiteenuse osutamiseks.

Eesti VÕS § 368 järgi on litsentsileping leping, millega „annab üks isik (litsentsiandja) teisele isikule (litsentsisaaja) õiguse teostada intellektuaalsest varast tulenevaid õigusi kokkulepitud ulatuses ja kokkulepitud territooriumil, litsentsisaaja aga kohustub maksma selle eest tasu (litsentsitasu)“⁷⁷. Eesti VÕS kommenteeritud väljaanne märgib, et lihtlitsentsilepingu puhul on litsentsiandjal õigus kasutada samaaegselt litsentsisaajaga lepingu esemeks olevat õigust või anda nimetatud kasutusõigus lisaks litsentsisaajale ka teistele isikutele. Lihtlitsentsilepingud võivad olla oma vara kasutamiseõiguste suhtes piirangutega, näiteks sisu, tähtaja või territooriumi suhtes.⁷⁷ Ainulitsentsilepingu litsentsisaajal on õigus kasutada litsentsitud vara ainuisikuliselt ning välistatud on kolmanda poole kasutusõigus (sh ka litsentsiandja).⁷⁸

Rahvusvahelise praktika kohaselt kasutatakse tarkvara litsentsimise võimalustena näiteks nn masskasutuse litsentse; rahvusvahelistel suurtel turgudel pakutavaid tarkvarateenuste⁷⁹ põhinevaid litsentse ning individuaalsetel kokkulepetel põhinevaid püsiklienditeeninduse litsentse.⁸⁰ Õiguste loovutamine sõltub litsentsi liigist. Ainulitsentsi puhul võib selle omanikul olla ka lepingust tulenev õigus all-litsentsi väljastamiseks teatud territooriumil. Sealjuures üldise väljakujunenud praktika kohaselt toimub all-litsentside väljastamine siiski

⁷⁷ Varul, P., Kull, I. Kõve, V., Käerdi, M. Võlaõigusseadus II. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn, Juura 2007, lk 342.

⁷⁸ *Ibid*, lk 343.

⁷⁹ Tarkvara litsentsimise võimalused jagunevad: varalisteks (*proprietary license*), vabakasutusega (*General Public Licence* (GNU) ja lõppkasutaja (*End User Licence Agreement* (EULA) litsentsideks. European IPR Helpdesk. Fact Sheet IPR management in software development 2013. www.iprhelpdesk.eu/sites/default/files/newsdocuments/Fact-Sheet-IPR-Management-in-Software-Development.pdf (3.02.2016)

⁸⁰ *Supra* note 11, Moy, M. A. Journal of International Law 1989, 11, lk 158.

ainult kokkuleppel litsentsi omanikuga. Litsentsilepingu lõppemisel või lõpetamisel on litsentsisaaja kohustatud litsentsisaajale tagastama lepinguga üleantu.⁸¹

M. A. Moy arvates on litsentsimine parim viis infotehnoloogia kasutamiseks, võimaldades litsentsilepingutega eelkõige väikese ja keskmise suurusega ettevõtetele juurdepääsu rahvusvahelisele turule viisil, mis ei nõua suuri kapitalimahutusi litsentsiandjalt.⁸² Litsentsileping võimaldab seega kasu mõlemale lepingupoolele – litsentsiandja säilitab kontrolli litsentsiga üleantava õiguse kasutuse üle paljudes geograafilistes piirkondades või kasutusaladel⁸³ ning litsentsisaajal on võimalik litsentsiõigusele tuginedes kasutada lepinguga üleantud õiguse hüvesid oma majandustegevuses.

Kokkuvõtteks. Tarkvara litsentsileping on kokkulepe litsentsiandja ja litsentsisaaja vahel, milles on määratletud poolte õigused ja kohustused tarkvara kasutamiseks. Litsentsilepingud piiritlevad vara kasutamise õigused nende sisu, tähtaja või territooriumi suhtes. Litsentsileping võimaldab kasu litsentsiandjale, kellel säilib kontroll litsentsiga üleantava õiguse kasutuse üle paljudes geograafilistes piirkondades, ja litsentsisaajal on võimalik kasutada lepinguga üleantud õigusi.

1.4. Litsentsilepingust tulenev vastutus pankrotimenetluses

P. Menell leiab, et praktikas on tekitanud ja kindlasti tekitab ka tulevikus probleeme intellektuaalse omandi ja pankrotiseaduse omavaheline toimimine. Esiteks, mis saab intellektuaalse omandi litsentsidest ettevõtte pankroti korral ja kuidas pankrotiseadus võiks/saaks kaitsta või säilitada litsentsilepingulisi kokkuleppeid kriitilistes olukordades, ning teiseks, kuidas kaitsta intellektuaalse omandi õigusi pankrotimenetluses?⁸⁴

P. Manavald leiab, et lepingupoole maksejõuetuse tekkimisel on oluliseks faktoriks võlgniku maksejõuetuse iseloom, st kas tegu on *cash flow insolvency* olukorraga, milles võlgnik ei suuda täita tähtaegselt võlausaldajate nõudeid, või *balance sheet insolvency* olukorraga, milles võlgniku kohustuste maht ületab tema vara⁸⁵. Võlgniku rehabiliteerimisel on võimalik

⁸¹ Kukrus, A. Litsentsileping. Tallinn, Valgus 1985, lk 13–14.

⁸² *Supra* note 11, Moy, M. A. Journal of International Law 1989, 11, lk 157.

⁸³ *Ibid*, lk 158.

⁸⁴ *Supra* note 5, Menell, P. S. Berkeley Technology Law Journal 2007, lk 736.

⁸⁵ Manavald, P. Maksejõuetusõigusliku regulatsiooni valikuvõimaluste majanduslik põhjendamine. Doktoritöö. Tartu Ülikool 2011, lk 27.

saavutada kokkulepe võlausaldajatega ja võlgnik säilitab üldjuhul kontrolli talle kuuluva vara üle ning litsentsileping jääb kehtima. Likvideeriva pankroti korral on aga Euroopas enamikel juhtudel pankrotihalduril õigus litsentsileping lõpetada.⁸⁶

M. A. Moy sõnul on tarkvara litsentsilepingulistes suhetes litsentsisaaja siiani nõrgemas ja kaitsetumas positsioonis, kuna sõltub litsentsiandja majanduslikust edukusest ning võimest täita lepingulisi kohustusi.⁸⁷ M. Loney leiab, et litsentsilepingute regulatsioon maksejõuetusmenetlustes on problemaatiline põhjusel, et riikide õigusnormistik reguleerib maksejõuetusmenetlustes intellektuaalomandist tulenevaid lepinguid samaväärselt teiste lepinguliikidega, ning olulisel kohal on ka pankrotihalduri otsustusõigus litsentsilepingu loovutamise või lõpetamise kohta.⁸⁸

T. Worden ja N. Smyth leiavad, et Ameerika Ühendriikides on 11 U.S.C. tulenevalt litsentsisaajal litsentsiandja maksejõuetuse korral üldiselt suuremad kaitsevõimalused, ent eelnimetatu ei kehti Euroopas. Samuti ei anna pankrotimenetlus iseenesest veel õigust litsentsilepingu lõpetamiseks. Lepingut saab lõpetada või lõppeb see automaatselt juhtudel, kui leping sisaldab vastavasisulist sätet. Automaatselt saab lõpetada ainult litsentsisaaja litsentsilepingut, litsentsiandja maksejõuetuse korral võivad aga tekkida komplikatsioonid litsentsisaajale. Litsentsiandja pankroti korral läheb võlgniku vara käsutamine üle pankrotihaldurile.⁸⁹

Näiteks Ameerika Ühendriikide pankrotiseadus lubab pankrotihalduril võlgniku intellektuaalse omandi litsentsilepingutega tegutseda kolmel viisil: a) täita võlgniku poolt sõlmitud lepingust tulenev seni täitmata kohustus, b) loovutada leping kolmandale isikule või c) keelduda võlgniku lepingust tuleneva kohustuse täitmisest.⁹⁰ Ameerika Ühendriikide

⁸⁶ Rudnick, B. IP Insolvency and licences. ILO. Globe Business Media Group 2015, 11. www.internationallawoffice.com/Newsletters/ByGuid/4d08ce79-79d0-4cd3-9713-22d7f1c0a00f?ContentType=OnDemandAnswer&noRedirect=true (8.02.2016).

⁸⁷ *Supra* note 11, Moy, M. A. Journal of International Law 1989, 11, lk 165.

⁸⁸ Loney, M. The Messy Problem of IP Licensing during Insolvency. Managing Intellectual Property 2014, 9. www.managingip.com/Article/3380814/The-messy-problem-of-ip-licensing-during-insolvency.html (31.01.2016).

⁸⁹ Worden, T., Smyth, N. The impact of insolvency on licensors and licensees in the life sciences sektor. Life Sciences Group. Cambridge 2013, 3. www.united-kingdom.taylorwessing.com/synapse/march13.html (31.01.2016).

⁹⁰ Intellektuaalse omandi litsentsilepingud loetakse Ameerika Ühendriikide pankrotiseaduse kohaselt täitmisele kuuluvateks lepinguteks (*executory contract*) ja nimetatud lepinguid reguleerib 11 U.S.C. § 365 (autori kommentaar). Originaaltekst: 11 U.S.C. § 365 - *Executory contracts and unexpired leases. (a) Except as provided in sections 765 and 766 of this title and in subsections (b), (c), and (d) of this section, the trustee,*

pankrotiseaduse ptk 7 (likvideerimine) annab pankrotihaldurile ja ptk 11 (reorganiseerimine) võlgnikule erinevaid volitusi, kuid kehtestab ka piiranguid lepingute reguleerimiseks. Kõige olulisemad sätted intellektuaalse omandi litsentside regulatsiooni kohta maksejõuetusmenetlustes on 11 U.S.C. §-s 365⁹¹, mis reguleerib täitmisele kuuluvaid lepinguid (*executory contracts*) ning kus lg (n) käsitleb litsentside intellektuaalse omandi õigusi pankrotimenetluses.⁹²

Autori arvates oleks pankroti korral korrektne, kui pankrotihaldur pöörduks enne litsentsi loovutamist kolmandale isikule litsentsiandja poole ning sõlmiks kokkuleppe litsentsi loovutuseks. Kui pankrotihaldur otsustab litsentsi loovutada litsentsiandja nõusolekuta, leping lõpeb ja loovutatud litsents muutub kehtetuks. Samas muutub litsentsiandja maksejõuetuse korral litsentsiandja vara pankrotivaraks ning litsentsisaaja või -saajad muutuvad pankroti võlausaldajateks.

subject to the court's approval, may assume or reject any executory contract or unexpired lease of the debtor. (c) The trustee may not assume or assign any executory contract or unexpired lease of the debtor, whether or not such contract or lease prohibits or restricts assignment of rights or delegation of duties. (f) (1) Except as provided in subsections (b) and (c) of this section, notwithstanding a provision in an executory contract or unexpired lease of the debtor, or in applicable law, that prohibits, restricts, or conditions the assignment of such contract or lease, the trustee may assign such contract or lease under paragraph (2) of this subsection. www.law.cornell.edu/uscode/text/11/365 (26.2.2016).

⁹¹ U.S.C. § 365 *Executory contracts and unexpired leases - (n) (1) If the trustee rejects an executory contract under which the debtor is a licensor of a right to intellectual property, the licensee under such contract may elect— (A) to treat such contract as terminated by such rejection if such rejection by the trustee amounts to such a breach as would entitle the licensee to treat such contract as terminated by virtue of its own terms, applicable nonbankruptcy law, or an agreement made by the licensee with another entity; or (B) to retain its rights (including a right to enforce any exclusivity provision of such contract, but excluding any other right under applicable nonbankruptcy law to specific performance of such contract) under such contract and under any agreement supplementary to such contract, to such intellectual property (including any embodiment of such intellectual property to the extent protected by applicable nonbankruptcy law), as such rights existed immediately before the case commenced, for—(i) the duration of such contract; and (ii) any period for which such contract may be extended by the licensee as of right under applicable nonbankruptcy law. (2) If the licensee elects to retain its rights, as described in paragraph (1)(B) of this subsection, under such contract— (A) the trustee shall allow the licensee to exercise such rights; (B) the licensee shall make all royalty payments due under such contract for the duration of such contract and for any period described in paragraph (1)(B) of this subsection for which the licensee extends such contract; and (C) the licensee shall be deemed to waive— (i) any right of setoff it may have with respect to such contract under this title or applicable nonbankruptcy law; and (ii) any claim allowable under section 503(b) of this title arising from the performance of such contract. (3) If the licensee elects to retain its rights, as described in paragraph (1)(B) of this subsection, then on the written request of the licensee the trustee shall—(A) to the extent provided in such contract, or any agreement supplementary to such contract, provide to the licensee any intellectual property (including such embodiment) held by the trustee; and (B) not interfere with the rights of the licensee as provided in such contract, or any agreement supplementary to such contract, to such intellectual property (including such embodiment) including any right to obtain such intellectual property (or such embodiment) from another entity. www.law.cornell.edu/uscode/text/11/365 (26.02.2016).*

⁹² Rashidmanesh, H., Naylor, D., Lewis, A. Protect your IP rights from insolvency, 2003, lk 41–42. www.managingip.com. (31.01.2016).

Seega, tagasi tulles veelkord Eesti VÕS-s sätestatu juurde, on litsentsilepingu esemeks intellektuaalsest varast tulenev kasutusõigus, mille alusel litsentsisaaja saab litsentsiandjalt loa kasutada teatud tingimustel konkreetsest intellektuaalsest varast tulenevaid õigusi.⁹³ Teisalt on litsentsilepinguga üleantud õiguse kasutajaks ainult lepingupool, kellele litsentsi õigus on väljastatud. Litsentsilepingud on reeglina ka tähtajalised. Kui litsentsileping on sõlmitud tähtajatuna, on pooltel õigus leping lõpetada etteavitaamisega kuni üks aasta.⁹⁴

Kokkuvõtteks. Intellektuaalse omandi õigus ja pankrotiõigus peaks omavahel toimima, põhjusel, et kaitsta intellektuaalse omandi õigusi ja säilitada litsentsilepingulisi kokkuleppeid pankrotimenetluses. Samas maksejõuetusmenetlus iseenesest ei loo olukorda, mis automaatselt lõpetaks või annaks õiguse kehtivaid litsentsilepinguid lõpetada, sest oluliseks teguriks saab siiski võlgniku maksejõuetuse iseloom. Maksejõuetuse korral on vastutavad litsentsilepingu pooled võrdselt, sest pankrotimenetluse tagajärjed mõjutavad nii litsentsiandja kui ka litsentsisaaja varalisi õigusi. Automaatselt saab lõpetada näiteks ainult litsentsisaaja lepingut, litsentsiandja lepingu käsutamine läheb üle pankrotihaldurile. Riigiti toimib lepingupoole maksejõuetuse tekkimisel erinev praktika ning Ameerika Ühendriikide lähenemine litsentsilepingust tulenevatele õigustele pankrotimenetlustes on tunduvalt paindlikum kui Euroopas. Ent sõltumata õiguskeskkonnast või riigi geograafilisest asendist, jääb litsentsiandjale ja litsentsisaajale alati risk maksejõuetuks muutumise ees.⁹⁵

⁹³ *Supra* note 77, Varul, P. jt. Võlaõigusseadus II, Juura 2007, lk 337.

⁹⁴ VÕS § 374 - „tähtajatu litsentsilepingu võib kumbki lepingupool üles öelda, teatades sellest ette vähemalt üks aasta“. RT I, 07.07.2015, 13.

⁹⁵ *Supra* note 89, Worden, T. jt. Cambridge 2013, 3.

2. VÕLGNIKU LEPINGULISTE KOHUSTUSTE TÄITMINE VÕI MITTETÄITMINE – PANKROTIHALDURI JA VÕLGNIKU ÕIGUSED, KOHUSTUSED JA VASTUTUS

R. Koulu ja H. Lindfors leiavad, et maksejõuetuspoliitika on osa õiguspoliitikast ning õiguskeskond selles määratleb õiguspoliitilised otsused. Maksejõuetuspoliitika defineerib maksejõuetusõiguse eesmärgid ja avaliku kontrolliva funktsiooni, milles eesmärk ja avalikkus määratlevad maksejõuetuspoliitika raamistiku kooskõlas isikute põhiõiguste ja juurdepääsuga õiguskaitsele.⁹⁶

Tsiviilõigused ja -kohustused tekivad tehingutest, seaduses sätestatud sündmustest või toimingutest, millega seadus seob tsiviilõiguste ja -kohustuste tekkimise, kuid ka õigusvastastest tegudest.⁹⁷ Tsiviilseadustiku üldosa seaduse (edaspidi: TsÜS) § 6 lg 1 järgi võivad tsiviilõigused ja -kohustused ühelt isikult teisele üle minna juhtudel, kui need ei ole seadusest tulenevalt isikuga lahutamatu seotud, ning eelnimetatud õiguste ja kohustuste üleandmine saab toimuda ainult tehinguga.⁹⁸ Poolte tehinguline (lepinguline) sooritus on siinjuures alati eesmärgipärane.

Pankroti väljakuulutamisel kehtib üldtunnustatud põhimõte, et võlgniku kohustused lähevad väljakuulutamise päevast üle pankrotihaldurile ja võlgniku varast moodustub pankrotivara. Juriidilisest isikust võlgnik kaotab õiguse teha mis tahes tehinguid⁹⁹ ning pankrotivarasse kuuluva nõude täitmise õigus kuulub üksnes pankrotihalduri pädevusse.¹⁰⁰ Võlausaldajate nõuded rahuldatakse võlgniku vara arvelt, kas võlgniku vara võõrandamise või võlgnikust ettevõtte saneerimise abil.¹⁰¹

⁹⁶ *Supra* note 4, Koulu, R., jt. H. Maksukyvyttömyyden oikeudelliset ulottuvuudet. Forum Iuris 2010, lk 35.

⁹⁷ TsÜS RT I, 12.03.2015, 106, § 5.

⁹⁸ *Ibid*, 106, § 6 lg 3.

⁹⁹ PankrS RT I, 30.12.2015, 34, § 35 lg 1 p-d 1, 2 ja 4.

¹⁰⁰ *Ibid*, § 37 lg 1.

¹⁰¹ *Ibid*, § 2.

Professor P. Varuli sõnul on Eesti pankrotimenetluse praktikas probleemne pankrotihalduri staatus menetluse lepingulistes suhetes ehk teisisõnu on pankrotihalduril seadusest tulenev pädevus sõlmida lepinguid, kuid tingimusel, et lepingu pooleks võib olla ainult võlgnik. Haldur ei ole aga sealjuures võlgniku esindaja.¹⁰²

Pankrotimenetluses on olulisel kohal ka võlgniku kui ühe poole seotus lepinguliste kohustustega teise poole suhtes. Kehtivad maksejõuetusseadused võimaldavad suuremal või vähemal määral pankrotihalduri sekkumist kehtivate lepinguliste suhete reguleerimisse võlgniku maksejõuetuse tingimustes. Pankrotihalduri sekkumise eesmärk on maksimeerida pankrotivara väärtust ning ära hoida lepingutest tulenevaid kahjulikke tagajärgi. Pankrotihalduri eelnimetatud tegevuse tagajärjeks võivad aga olla lepingupartnerite äriliste suhete katkemine või etteaimamatu olukorra tekkimine.¹⁰³

Kokkuvõtteks. Praktikas on tihti keeruline määratleda võlgniku lepingulistes suhetes pankrotihalduri tegevuse õiguslikku pädevust, kuna pankroti väljakuulutamise läheb võlgniku õigus vara valitseda pankrotihaldurile ning pankrotihalduril on ka õigus olla võlgniku asemel pankrotivara käsitlevates kohtuvaidlustes. Pärast pankroti väljakuulutamist võib pankrotivarasse kuuluva võlgnikule võlgnetava või võlgniku võlgneva kohustuse täitmise kohta otsuse vastu võtta ainult pankrotihaldur, mis tähendab halduri õigust sekkuda võlgniku lepingulistesse suhetesse. Autori arvates on pankrotihalduri õiguses täita või mitte täita võlgniku lepingulisi kohustusi väljakutseks otsuse tegemine, st millistel asjaoludel osutub vajalikuks määratleda lepingu jätkamise vajalikkus ning millal on siiski õigem lähtuda võlgniku vara müügist.

2.1. Pankrotihalduri õigused võlgniku lepinguliste kohustuste jätkamiseks

2.1.1. Pankrotihalduri õiguslikust staatusest üldiselt

Alates 2004. aasta Eesti PankrS redaktsioonist määratletakse pankrotihalduri staatust kui kutse esindajat¹⁰⁴, kuid samas puudub pankrotiseaduses siiani pankrotihalduri täpne õiguslik

¹⁰² Varul, P. Maksejõuetusõiguse areng Eestis. Juridica 2013, 4, lk 237.

¹⁰³ Orderly & Effective Insolvency Procedures. Key Issues. Legal Department International Monetary Fund (IMF), 1999. www.imf.org/external/pubs/ft/orderly/#genobj (25.01.2016).

¹⁰⁴ PankrS RT I, 30.12.2015, 34, § 54.

määratlus.¹⁰⁵ Juba 2009. aastal oli kohtutäiturite seaduse eelnõu seletuskirjas välja toodud, et „Eesti pankrotiseaduse 16 kehtivusaasta jooksul ei ole toimunud pankrotihalduri õiguslikus määratluses selginemist ning haldurit on käsitletud nii ametiisikuna, ettevõtjana kui ka vaba elukutse esindajana. Tegelikuses on aga pankrotihalduri elukutse välja kujunenema”.¹⁰⁶

UNCITRAL juhend lähtub halduri mõiste määratluses „maksejõuetusmenetluse läbiviija esindajaisikust”, kes vastutab suure hulga tegevuste eest eri tüüpi maksejõuetusmenetlustes, ning läbiviija esindajaisikuks võib olla nii füüsiline kui ka juriidiline isik.¹⁰⁷ Samas Ameerika Ühendriikide pankrotikohtu pankrotihalduri mõiste määratluses lähtutakse kahest seisukohast: a) kui justiitsministeeriumi ametiisikust¹⁰⁸, kes vastutab pankrotimenetluse järelevalve ja läbiviimise eest; ja b) kui pankrotivara esindajast¹⁰⁹, kes tegutseb seadusega ettenähtud pädevuse raames, võlausaldajate huvides ning kohtu ja justiitsministeeriumi järelevalve all.

Eelnevast järeldub seega, et pankrotihaldur on kohtu usaldusisik, kes kontrollib maksejõuetu võlgniku majandustegevust, valitseb pankrotivara ja kaitseb nii võlausaldajate kui ka võlgniku õigusi ja huve.¹¹⁰ Samuti on pankrotihalduri kutsetegevuseks pankrotimenetluste läbiviimine, tegutsemine juriidilise isiku sundlõpetamise korral kohtu poolt määratud

¹⁰⁵ Seevastu kohtutäituri õiguslik seisund on määratletud kohtutäituri seaduse (RT I, 12.03.2015, 94) § 2 lg 1-ga, mille kohaselt on kohtutäituri õiguslik seisund kui avalik-õiguslik amet, mida täitur peab enda nimel ja vastutusel vaba elukutsena; KTS § 3 täpsustab, et kohtutäiturite tööpiirkonna ja arvu määratleb valdkonna eest vastutav minister (autori kommentaar).

¹⁰⁶ Kohtutäiturite seaduse eelnõu seletuskiri (2009), p 2.

¹⁰⁷ *The term “insolvency representative” is used in the Guide to refer to the person fulfilling the range of functions that may be performed in a broad sense without distinguishing between those different functions in different types of proceeding. The insolvency representative may be an individual or, in some jurisdictions, a corporation or other separate legal entity* (UNCITRAL Legislative Guide on Insolvency Law. Part two. Core Provisions for An Effective and Efficient Insolvency Law, lk 174, p 35).

¹⁰⁸ „U.S. trustee“ - *An officer of the Justice Department responsible for supervising the administration of bankruptcy cases, estates, and trustees; monitoring plans and disclosure statements; monitoring creditors' committees; monitoring fee applications; and performing other statutory duties. Compare, bankruptcy administrator* (Bankruptcy Terminology. Bankruptcy BASICS. Administrative Office of the United States Courts. Bankruptcy Judges Division, 2011. Revised Third Edition, lk 76).

¹⁰⁹ „Trustee“ - *the representative of the bankruptcy estate who exercises statutory powers, principally for the benefit of the unsecured creditors, under the general supervision of the court and the direct supervision of the U.S. trustee or bankruptcy administrator. The trustee is a private individual or corporation appointed in all chapter 7, chapter 12, and chapter 13 cases and some chapter 11 cases. The trustee's responsibilities include reviewing the debtor's petition and schedules and bringing actions against creditors or the debtor to recover property of the bankruptcy estate. In chapter 7, the trustee liquidates property of the estate, and makes distributions to creditors. Trustees in chapter 12 and 13 have similar duties to a chapter 7 trustee and the additional responsibilities of overseeing the debtor's plan, receiving payments from debtors, and disbursing plan payments to creditors. Ibid, lk 76.*

¹¹⁰ Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Koda. www.kpkoda.ee/content/avaliku-poolle-lingid/pankrotihaldurid-0 (10.03.2016).

likvideerijana ja saneerimisnõustajana ning õigusaktidega pandud teiste ülesannete täitmisega (PankrS § 54)¹¹¹.

Kokkuvõtteks. Pankrotihalduri õiguslik määratlus vajaks enamat lahtimõtestust, sest haldurit on käsitletud nii ametiisikuna, ettevõtjana kui ka vaba elukutse esindajana. Pankrotihaldur on kohtu usaldusisik, kes valitseb pankrotivara ning kaitseb poolte õigusi ja huve.

2.1.2. Õigus täita võlgniku lepingust tulenev kohustus ja nõuda kohustuse täitmist teiselt poolelt

Eesti PankrS § 46 kohaselt on pankrotihalduril õigus võlgniku poolt sõlmitud lepingust tulenev seni täitmata kohustus täita ja nõuda teiselt poolelt tema kohustuse täitmist või loobuda võlgniku lepingust tuleneva kohustuse täitmisest, kui seadusest ei tulene teisiti. Pankrotihaldur teeb pankrotimenetluses pankrotivaraga seonduvaid tehinguid ja toiminguid, mille tulemusena tekkivate õiguste ja kohustuste kandjaks on küll võlgnik, kuid nimetatud varaga seotud kohtuvaidlustes osaleb võlgniku asemel pankrotihaldur.¹¹²

Seega etendab pankrotihaldur võlgniku lepinguliste kohustuste täitmisel või mittetäitmisel keskset rolli, omades seadusest tulenevat pädevust kaitsta nii võlgniku vara ja kohustusi, kui ka võlausaldajate huve, ning pankrotihalduri tegevuse peaesmärgiks on võlgniku varade likviidsuse maksimeerimine ja võlausaldajate nõuete rahuldamine pankrotivara arvelt. On tavapärane, et pankroti korral keskendub kogu menetluse eesmärk võlgniku vara väärtuse suurendamisele, et rahuldada võimalikult suures ulatuses võlausaldajate nõudeid.

Läti pankrotiseadus lähtub pankrotimenetluses seevastu sarnaselt Eestiga lepingute üldisest regulatsioonist kõikide lepinguliikide puhul¹¹³ ning Lätis puudub ka eriregulatsioon intellektuaalse omandi litsentsidele (v.a kaubamärgid, patendid)¹¹⁴. Leedu pankrotiseadus annab pankrotihaldurile õiguse otsustada enne võlausaldajate esimest üldkoosolekut

¹¹¹ Enne 2004 a. kehtinud PankrS § 29 lg 1 sätestas, et pankrotihaldurina võib tegutseda vandeadvokaat või vandeadvokaadi vanemabi, samuti muu teovõimeline füüsiline isik, kellel on Vabariigi Valitsuse moodustatud pankrotihaldurite eksami- ja atesteerimiskomisjoni väljaantud pankrotihalduri tunnustus (autori kommentaar).

¹¹² PankrS RT I, 30.12.2015, 34, § 54¹ lg 1.

¹¹³ Matrov, V. IP licensing and insolvency. Group Reports. Q 241. Latvia 2014, p 3. www.aippi.org/committee/ip-licensing-and-insolvency/ (26.02.2016).

¹¹⁴ *Ibid*, Q 241, p 4i).

sõlmitud lepingute edasise täitmise üle, st kas sõlmida vajadusel uusi lepinguid, et jätkata võlgniku majandustegevust hiljemalt 30 päeva jooksul alates kohtuotsuse jõustumisest, või lõpetada või sõlmida uusi tähtajalisi lepinguid.¹¹⁵ Soome KonkL lähtub pankroti korral pankrotipesa õigusest sõlmida võlgnikuga kokkulepe võlgniku lepinguliste kohustuste jätkamiseks, kui pankrotipesa kohustub mõistliku aja jooksul järgima kõiki lepinguga seonduvaid kohustusi ning aktsepteerib lepingu täitmist.¹¹⁶

Eesti PankrS § 36 lg 1–2 kohaselt läheb pankroti väljakuulutamiselega võlgniku õigus pankrotivara valitseda ja käsutada üle pankrotihaldurile ning võlgniku poolt pärast pankroti väljakuulutamist tehtud pankrotivara hulka kuuluva eseme käsutustehing on tühine. Pankrotihalduril on Eesti PankrS § 34 lg 1 alusel kohustatud teavitama teadaolevaid võlausaldajaid pankrotimäärusest ja võlausaldajate esimesest üldkoosoleku ajast¹¹⁷ ja kohast ning nõuete esitamise tähtaegadest mittekinnipidamise tagajärjed. Juhul kui teade pankrotimenetluse algatamisest toimetatakse kätte avaliku teavitamise teel, loetakse teade kättesaaduks Eesti PankrS § 6 lg 1 kohaselt viie päeva möödumisel.¹¹⁸ Samas Euroopa Liidu määrus maksejõuetusmenetluse kohta nr 1346/2000 art 21 lg 1 sätestab haldurile õiguse taotleda teate avaldamist teises liikmesriigis. Nimetatud halduri õigus muutub maksejõuetusmenetluse määruse (uuesti sõnastatud) nr 2015/848 art 54 lg 1 alusel kohustuslikuks, kas liikmesriigi pädevale kohtule või pankrotihaldurile, seoses maksejõuetusregistrite loomisega Euroopa e-õiguskeskkonnas hiljemalt 26. juuniks 2019.

Lähtuvalt PankrS § 46 lg-st 1–5 on pankrotihalduril õigus võlgniku poolt sõlmitud lepingust tulenev seni täitmata kohustus täita ja nõuda teiselt poolelt tema kohustuse täitmist. Pankrotihaldur ei või loobuda võlgniku lepingust tuleneva kohustuse täitmisest, kui kohustuse täitmise tagamiseks on näiteks kantud kinnistusraamatusse eelmärke. Juhul kui

¹¹⁵ Republic of Lithuania Enterprise Bankruptcy Law. No IX-2016. Last amended 21 June 2012–No XI-2092, § 11 lg 3, p 13.

¹¹⁶ KonkL 2004/120, ptk 3, § 8.

¹¹⁷ PankrS § 78 lg 1 kohaselt peab võlausaldajate esimene koosolek toimuma mitte varem kui 15 ja mitte hiljem kui 30 päeva pankroti väljakuulutamisest. Samas sätestab PankrS § 93 lg 1 võlausaldajale kohustuse teavitada pankrotihaldurit nõutest võlgniku vastu hiljemalt kahe kuu jooksul peale pankrotiteate ilmumisest väljaandes Ametlikud Teadaanded. (Autori kommentaar).

¹¹⁸ Eesti PankrS § 33 lg 1 sätestab võlgniku pankrotiteate viivitamatu avaldamise kohustuse väljaandes Ametlikud Teadaanded ja lg 5 täpsustab, et võlgniku suhtes, kes on kantud Eesti äriregistrisse, mittetulundusühistute, sihtasutuste registritesse või kelle tegevuskoht on Eesti, on pankrotihaldur kohustatud avaldama pankroti väljakuulutamisel EL määruse 1346/2000 art 3 lg 1 alusel teate kohaldatava riigi pankrotiõiguse ja pädeva kohtu vastavalt võlgniku põhihuvide keskmeks registrijärgset asukohta. (Autori kommentaar).

teine lepingupool teeb pankrotihaldurile ettepaneku lepingust tuleneva kohustuse täitmiseks, peab pankrotihaldur hiljemalt seitsme päeva jooksul sellest teist poolt ka teavitama. Mitteõigeaegse teavitamise korral ei ole pankrotihalduril õigust nõuda teiselt poolt lepingu täitmist ajani, kuni tema enda poolt ei ole täidetud võlgniku kohustust. Võlgniku kohustuste jätkamisel kaotab pankrotihaldur õiguse keelduda võlgniku kohustuste täitmisest.

Eesti VÕS kohaselt tuleb lepingust tulenev kohustus täita vastavalt lepingule või seadusele: õigustatud isikule õigel ajal, kohas ja viisil ning kooskõlas tavade ja praktikaga.¹¹⁹ Lepingut võib muuta või lõpetada kas lepingupoolte kokkuleppel või lepingus või seadusega ettenähtud muudel alustel, v.a erandite korral.¹²⁰ Eranditena käsitleb seadus olukordi, milles muutub oluliselt lepingupoolte kohustuste vahekord – nn Rooma õigusest tuntud doktriini *rebus sic stantibus*¹²¹ kohaselt on leping siduv ainult asjaolude muutumatuse korral¹²². Seega võib eelnevast järeldada, et poolte vahel sõlmitud lepingu muutmise või lõpetamise alused on enamikel juhtudel sõltuvuses poolte kokkuleppel ning kui poolte vahelist lepingut hakkab täitma kolmas pool, on oluline eristada poole (võlgniku) kohustuse täitmise isikulisust. Nimelt sätestab Eesti VÕS § 78 lg 1 võimaluse, et niisuguste lepingute täitmisel on võimalik kohustuse täitmine kolmanda isiku poolt tingimusel, et võlgnikul ei ole seadusest, tehingust või kohustuse olemusest tulenevat kohustust täita lepingut isiklikult. Samas aga on võlausaldajale antud seadusest tulenev võimalus kolmandalt isikult kohustuse täitmist mitte vastu võtta, kui võlgnik sellele vastu vaidleb.¹²³ Samas Eesti VÕS § 97 lg 1 kohaselt, kui lepingu kohustustega kaasneb kohustuste vahekorra muutumine, toimub ka lepingupoolte kohustuste vahekorra oluline muutumine, mille tagajärjeks võib olla lepingupoole kahju, kus kahjustunud lepingupool võib nõuda teiselt lepingupoolelt lepingu muutmist ja esialgse vahekorra taastamist. Teisalt aga sätestab Eesti VÕS § 371 lg 1, et litsentsilepingutest tulenevat kasutusõigust võib üle anda üksnes litsentsiandja nõusolekul ning litsentsiandja peab nõusoleku andma, kui seda võib temalt vastavalt hea usu põhimõttele oodata.

¹¹⁹ VÕS RT I, 07.07.2015, 13, § 76 lg-d 1; 3.

¹²⁰ *Ibid*, § 13 lg 1.

¹²¹ Leping on siduv ainult asjaolude muutumatuse korral (autori kommentaar). Encyclopedia Britannica, Inc. www.global.britannica.com/topic/rebus-sic-stantibus (23.02.2016).

¹²² *Supra* note 56, Kelli, A., jt. Analüüs, 2013, lk 22.

¹²³ VÕS RT I, 07.07.2015, 13, § 78 lg 2.

Rahvusvahelise Valuutafondi (edaspidi: IMF) seisukoht on, et likvideeriva pankrotimenetluse korral peaks pankrotihalduril olema volitus lõpetada või jätkata lepinguid, mille kohustused ei ole veel lõplikult lepingupoolte poolt täidetud. Lepingulistesse suhetesse sekkumise võimaluse puhul on tegemist olulise otsusega – lepingu lõpetamise või jätkamise volitused suurendavad küll pankrotivara suurust, kuid põhjustavad ka suuremat sekkumist võlgniku ja võlausaldaja vahelistesse kokkulepetesse. IMFi juhendi järgi peaks lepingute jätkamise või loovutamise korral olema pankrotihalduril õigus jätkata lepinguid tingimusel, kui jätkamine ei ole vastuolus lepingus sätestatud tingimustega. Kui haldur võtab vastu otsuse lepingut täita, peab seda tegema ka teine lepingupool.¹²⁴

IMFi juhendis kirjeldatu järgi võiks pankrotihalduril olla õigus lepingut jätkata loovutamisega kolmandale poolele, arvestamata võlausaldaja vastuväiteid. Nimetatud õigus annaks võimaluse võlgniku saneerimisele. Näiteks kasutuslepingute puhul, mille regulaarsed maksed on turuväärtusest väiksemad võiks pankrotihaldur lepingu loovutada kolmandale isikule, määrales lepinguesemele turuväärtusega vastava hinna. Siiski, tuginedes üldistele tavadele, välistab enamik lepingutest pankrotimenetluses loovutamise võimaluse poolte nõusolekuta. Pankrotihalduri õigus lepingu jätkamisele selle loovutamisega võib olla kasulik aga pankrotivara seisukohast ja anda seeläbi suurema efekti pankrotipesa koguväärtusele, millest oleks võimalik rahuldada suurem hulk võlausaldajate nõudeid. Pankrotihalduri õigus loovutada lepingut kahjustab aga selgelt lepingu vastaspoole õigusi. Loovutamine looks seega mittevõlgnikust lepingupartnerile piirangud kaasa rääkida võlgnikust lepingupartneri asendaja valikul. Seega olukorras, kui lepingu jätkamine ning loovutamine on lubatud, oleks asjakohane, et pankrotihaldur informeeriks ja garanteeriks lepingu poolele eelise nõuete rahuldamisel.¹²⁵

Kokkuvõtteks. Pankrotihalduril on keskne roll võlgniku lepinguliste kohustuste täitmisel või mittetäitmisel. Haldur omab seadusest tulenevat pädevust kaitsta nii võlgniku vara ja kohustusi, kui ka võlausaldajate huve. Pankrotihalduril on õigus täita võlgniku lepingust tulenev kohustus. Kohustuse täitmisest peab pankrotihaldur teavitama lepingu teist poolt. Kohustuse jätkamisel kaotab pankrotihaldur õiguse keelduda võlgniku kohustuse täitmisest. Pankrotihaldur ei saa loovutada võlgniku kohustusi kolmandale isikule, kui kohustuse

¹²⁴ *Supra* note 103, Orderly & Effective Insolvency Procedures. IMF, 1999.

¹²⁵ *Ibid.*

täitmine on seotud võlgniku isikliku kohustusega täita lepingust tulenev kohustus. Lepinguliste kohustuste täitmisel või nendest loobumisel on oluline lähtuda lepingu tähtsuse olulisusest ja lepingupoolte nõusolekust. Samas doktriini *rebus sic stantibus* kohaselt on poolte leping siduv ainult asjaolude muutumatuse korral. IMFi arvates võiks pankrotihalduril olla õigus kasutuslepingut jätkata loovutamise kolmandale poolele, kuid nimetatud õigus piiraks mittevõlgnikust poolt kaasa rääkimast lepingupartneri valikul. Käesoleva töö autor on seisukohal, et lepinguliste kohustuste täitmisel või nendest loobumisel on oluline lähtuda lepingu tähtsuse olulisusest ja lepingupoolte nõusolekust. Pankrotihaldur peaks leidma viisi lepingust tulenevate riskide maandamiseks poolele, kes on sõltuvuses võlgnikust lepingupartneri sooritusest, ning arvestada tuleks ka asjaoluga, kas maksejõuetuks pooleks on litsentsisaaja või litsentsiandja. Autori arvates oleks mõistlik teatud olulistel juhtudel, milleks võib olla näiteks kõrgendatud avalik huvi, lubada kokkuleppe alusel jätkata lepingulisi kohustusi ja pankrotihalduril võiks niisugustel juhtudel puududa õigus lepinguid lõpetada või tühistada.

2.1.3. Õigus loobuda võlgniku lepingust tuleneva kohustuse täitmisest

Riigikohus on väljendanud seisukohta, et lepinguõiguses kehtib traditsiooniliselt põhimõte, mille kohaselt tuleb sõlmitud lepinguid täita (*pacta sunt servanda*) ning VÕS § 8 lg 2 kohaselt on leping lepingupooltele täitmiseks kohustuslik.¹²⁶

Reeglina on võlasuhte lõpetamise alusteks kas kohustuse nõuetekohane täitmine; tasearveldamine rahaliste nõuetega seondult; võlgniku ja võlausaldaja isiku kokkulangemine; kokkulepe; lepingust taganemine või ülesütlemine; kohustatud poole surm, juhtudel kui kohustus on seotud isiklikult selle täitja või vastuvõtjaga ning kohustuse täitmise üleminek ei saa toimuda kolmandale isikule; võlakohustuse täitmise asendamine; kompromiss või ühe lepingupoole pankroti väljakuulutamise.¹²⁷ Tulenevalt VÕS § 371 lg-st 1 eeldatakse, et litsentsilepingu kasutusõiguse üleandmine saab toimuda üksnes litsentsiandja nõusolekul. Litsentsiandja peab nõusoleku andma, kui seda võib temalt vastavalt hea usu põhimõttele oodata.

¹²⁶ RKTko 3-2-1-76-10, p 10.

¹²⁷ VÕS RT I, 07.07.2015, 13, § 186.

Lepingust taganemist või ülesütlemist saab lepingupool kasutada üldjuhul ainult oluliste lepingurikkumiste korral. Olulisteks lepingurikkumisteks võivad olla eelkõige õigustatust ilmajäämine või täpse järgimise mittetäitmine.¹²⁸ Eesti VÕS § 100 määratluse kohaselt on kohustuse rikkumine võlasuhtest tuleneva kohustuse täitmata jätmine või mittekohane täitmine, sh täitmisega viivitamine. Tekib küsimus, kas võiks lepingupartneri maksejõuetust ja pankrotihalduri õigust lepingu täitmisest loobuda käsitleda olulise lepingurikkumisena, sest oma olemuselt on tegemist õigustatust ilmajäämisega mittevõlgnikust poolele?

Teisalt aga saavad pooled lepingu olulise rikkumise tingimused kokku leppida juba eelnevalt lepingu sõlmimise ajal. Lepingust taganemise korral peab lepingupool teisele lepingupoolele tegema taganemisavalduse. Kui taganemine tuleneb lepingust või seadusest, vabastab lepingust taganemine mõlemad lepingupooled nende lepinguliste kohustuste täitmisest,¹²⁹ kuid taganemine ei mõjuta kokkulepet lepingust tulenevate vaidluste lahendamise kohta, samuti muid lepingutingimusi lepingupoolte õiguste ja kohustuste kohta pärast lepingust taganemist.¹³⁰

Eesti PankrS § 46 lg 1 kohaselt on pankrotihalduril õigus loobuda võlgniku lepingust tuleneva kohustuse täitmisest, kui seadusest ei tulene teisiti. Samas PankrS § 46 lg 7 sätestab, et kui pankrotihaldur loobus pärast pankroti väljakuulutamist võlgniku kohustuse täitmisest, võib lepingu teine pool esitada lepingu täitmata jätmisest tuleneva nõude pankrotivõlausaldajana. Ka IMFi juhises käsitletakse halduri õigust lõpetada leping, kuid kohustusega teavitada teist lepingupoolt.¹³¹

Seega on likvideeriva pankrotimenetluse korral pankrotihalduril seadusest tulenev õigus loobuda võlgniku lepingust tuleneva kohustuse täitmisest. Pankrotihalduri loobumise eesmärk võib olla soov või vajadus mitte koormata pankrotivara lisanduvate kohustustega. Samas ei ole välja kujunenud ühtset seisukohta, kas ja millise lepingulise vahekorra muutus võiks olla piisav, et raskustesse sattumisel võiks kõne alla tulla lepingu soodsamaks muutmine või selle ülesütlemine.¹³²

¹²⁸ *Ibid*, § 116 lg 1; lg 2 p 1–2.

¹²⁹ *Ibid*, § 188 lg-d 1–2.

¹³⁰ *Ibid*, § 188 lg 3.

¹³¹ *Supra* note 103, Orderly & Effective Insolvency Procedures. IMF, 1999.

¹³² Trisberg, K. E. Majandussituatsiooni muutus: kas piisav põhjus kestvuselepingu muutmiseks või ülesütlemiseks? *Juridica* 2010, 6, lk 427.

Riigikohus on tsiviilasjas 3-2-1-117-07 märkinud, et „...tsiviilõigused ja -kohustused võivad TsÜS § 6 lg 1 järgi ühelt isikult teisele üle minna (õigusjärglus), kui need ei ole seadusest tulenevalt isikuga lahutamatult seotud. Õigused ja kohustused antakse TsÜS § 6 lg 3 järgi üle üleandmise tehinguga (käsitustehing). VÕS § 175 lg 1 järgi võib kolmas isik võlausaldajaga sõlmitud lepingu alusel üle võtta võlgniku kohustuse nii, et kolmas isik astub senise võlgniku asemele. Sellisel juhul toimub kohustuse üleminek võlausaldaja ja kolmanda isiku kahepoolse kohustus- ja käsitustehingu alusel. Kohustuse üleminekuks ei ole sellisel juhul vaja võlgniku tahteavaldust. VÕS § 175 lg 2 järgi võib kolmas isik võlgniku kohustuse üle võtta ka võlgnikuga sõlmitud lepingu alusel, kuid kohustus läheb üle üksnes tingimusel, et võlausaldaja sellega nõustub. Seega võib kohustus kolmandale isikule üle minna ka võlgniku ja kolmanda isiku kohustus- ja käsitustehingu alusel, kuid üksnes tingimusel, et võlausaldaja on kohustuse üleminekuks kui käsitusega nõus, sest võlgnikul puudub õigus kohustust iseseisvalt käsutada. Ka TsÜS § 114 lg 1 järgi on õigustamata isiku käsutus kehtiv, kui selleks on õigustatud isiku eelnev nõusolek. Kui õigustamata isikul ei olnud eseme käsutamiseks õigustatud isiku eelnevat nõusolekut, muutub eseme käsutamine TsÜS § 114 lg 2 järgi kehtivaks siis, kui õigustatud isik kiidab kohustuse ülemineku kui käsutuse heaks. Seega, kui puudub võlausaldaja eelnev nõusolek või hilisem heakskiit kohustuse ülemineku kui käsutuse kohta, ei ole kohustus kolmandale isikule VÕS § 175 lg 2 järgi üle läinud ja võlausaldaja ees vastutab kohustuse täitmise eest endiselt võlgnik.”¹³³

Leedu pankrotiseadus kehtestab pankrotihaldurile õiguse palgata või vallandada võlgnikust ettevõtte töötajaid seadusega sätestatud korras; otsustada enne võlausaldajate esimest üldkoosolekut sõlmitud lepingute edasine täitmine; sõlmida vajadusel uusi lepinguid võlgniku majandustegevuse jätkamiseks hiljemalt 30 päeva jooksul alates kohtuotsuse jõustumisest; sõlmida või lõpetada tähtajalisi lepinguid ning pankroti korral tühistada võlausaldajate suhtes kahjulikud lepingud.¹³⁴

Lätis sätestab pankrotihaldurile õigused pärast võlgniku pankroti väljakuulutamist pankrotiseaduse¹³⁵ § 21. Teisalt ei sätesta Läti pankrotiseadus selgelt õiguslike tagajärgede algust võlgniku lepinguliste kohustuste suhtes, st Läti pankrotiseaduse § 51 alusel loetakse võlgnik maksejõuetuks pankrotiavalduse esitamise päevast, teisalt aga sätestab sama seaduse

¹³³ RKTko 3-2-1-117-07, p 12.

¹³⁴ *Supra* note 115, Lithuania Enterprise Bankruptcy Law.

¹³⁵ Law On the Insolvency of Undertakings and Companies. Latvia (2002).

§ 50 lg 2 koosmõjus tsiviilkohtumenetluse seaduse¹³⁶ § 214 lg-ga 4, et võlgnik on maksejõuetu kohtu poolt väljakuulutatud otsuse tegemise hetkest. Tulenevalt eelnevast järeldub, et Lätis võlgniku maksejõuetuks tunnistamine iseenesest veel lepingulistele suhetele mõju ei avalda.¹³⁷ Samas sätestab Läti pankrotiseadus pandiga tagatud (v.a hüpoteek) varaliste lepingute kehtetuks tunnistamise juhul, kui pandileping on sõlmitud vähemalt kuus kuud või aasta enne võlgniku maksejõuetust. Seega on pankrotihalduril Lätis õigus tunnistada eelnimetatud juhtumite korral pandileping kehtetuks.¹³⁸

Soome KonkL lähtub võlgniku maksejõuetuse korral põhimõttest, et võlgniku vara müügil ja lepingute lõpetamisel tuleb esmalt lähtuda võlgniku rehabiliteerimisest ning lepingute lõpetamist tuleb vältida niikaua kui võimalik. Pankrotihalduri kohustuseks on lõpetada lepingud, mis on pankrotipesale kahjulikud ja koormavad.¹³⁹

Kokkuvõtteks. Maksejõuetus iseenesest ei lõpeta automaatselt kehtivaid lepinguid. Pankrotihalduril on õigus loobuda võlgniku lepingust tuleneva kohustuse täitmisest seoses võlgniku raskustesse sattumisega ning vabaneda lepinguliste kohustuste edasisest täitmisest, kui leping on võlausaldajate ja pankrotivara suhtes koormav ja kahjulik. Lepingu lõpetamisel on pankrotihalduril kohustus teha lepingu teisele poolele asjakohane tahteavaldus. Töö autori arvates peaks pankrotihaldur kohustuse täitmisest loobumisel eelkõige lähtuma pankrotipesa majanduslikust vaatevinklist ning eristama lepingud, mille suhtes lõpetamine ei tekita poolte vahel võimalikke vaidlusi. Juhul kui on tegemist eriliste lepingutega (nt intellektuaalse omandi õiguse litsentsilepingud), mida reguleeritakse ka teiste eriseaduste alusel, peaks pankrotihaldur lähtuma algselt ikkagi vastavasisulisest lepingust. Kuigi enamike riikide pankrotiseadustes lähtutakse litsentsiandja maksejõuetuse korral litsentsidest kui pankrotivarast, ei poolda käesoleva töö autor nimetatud lähenemisviisi. Autor jagab Riigikohtu seisukohta lepinguõiguse traditsioonilisest põhimõttest täita sõlmitud lepinguid, ja leiab, et pankrotimenetluses on oluline, et

¹³⁶ Civil Procedure Law (2013). www.vvc.gov.lv (10.03.2016).

¹³⁷ Lowitzsch, J. (Ed.), Klauberg, T., Gebhardt, A. The Insolvency Law of Central and Eastern Europe. Twelve Country Screenings of the New Member and Candidate Countries of the European Union: A Comparative Analysis. Berlin: INSOL Europe / Inter-University Centre at the Institute for East European Studies, Free University of Berlin 2007, lk 266–267. www.intercentar.de/en/research/focus-insolvency-law/the-insolvency-law-of-central-and-eastern-europe-2007/(10.03.2016).

¹³⁸ *Ibid*, lk 269.

¹³⁹ Konkurssiasiamies. Konkurssipesän haltuunotto. Sopimukset, p 7. www.konkurssiasiamies.fi/fi/index/suosituksset/konkurssipesanhaltuunotto12004.html (10.03.2016).

pankrotihaldur lähtuks lepingu loovutamise otsuse tegemisel ka lepingu teise poole tahtest ja nõusolekust. Autori arvates on pankrotimenetluses oluline kohtu roll järelevalve teostamisel kohustuste tingimuste täitmise üle, st tähtis on säilitada võlausaldaja nõusolek juhtudel, kui kohustuse üleminek võib toimuda kolmandale isikule, põhjusel, et võlgnikul puudub õigus kohustust iseseisvalt käsutada.

2.1.4. Õigus rakendada erandeid

Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus (EL) 2015/848¹⁴⁰ (edaspidi: määrus (EL) 2015/848), 20. mai 2015, maksejõuetusmenetluse kohta (uuesti sõnastatud) sätestab, et lähtuvalt eri riikide materiaalõiguse suurtest erinevustest, ei ole praktiline võtta kogu liidus kasutusele üldist maksejõuetusmenetlust. Oluline on aga arvestada liikmesriikide õiguse erisustega, mis sätestavad kohaldatavat õigust käsitlevad erinormid juhuks, kui tegemist on eriti oluliste õiguste ja õigussuhetega.¹⁴¹ Määruse eelnevale redaktsioonile tuginedes andis Euroopa Komisjon 2014. aastal välja õigusalas tsiviilasjade koostööjuhendi¹⁴² õiguspraktikutele, mille p 5.3.3.3. „Normid kahju õigusvastase tekitamise eriolukordade puhuks – artiklid 5–9” kohaselt on maksejõuetusmenetluse määruses (EÜ) nr 1346/2000 erinormidega hõlmatavad viis olukorda, milles on loetletud ka art-ga 8 reguleeritavad olukorrad Euroopa Liidu ja liikmesriikide intellektuaalse omandi õiguses. Juhend mõonab ka, et kahjuks on maksejõuetusteema¹⁴³ üks neist, mis jäi välja Brüssel I määruse¹⁴⁴ reguleerimisalast.¹⁴⁵ Siinjuures on ka professor B. Wessels märkinud, et

¹⁴⁰ Määruse kohaldub alates 26. 06. 2017 (autori kommentaar). Maksejõuetusmenetluse (uuesti sõnastatud) määrus on liikmesriikides vahetult kohaldatav ja sellest tulenevalt ei vaja määrus eraldi ülevõtmist, st kohaldub otse ka pankrotiseadusele. Praktikast vajab nt PankrS muutmist § 33 lg 5; § 39 lg 2; § 40 lg 2; § 41 lg 1. Jürgenson, K., Torga, M. Maksejõuetusmenetluse (uuesti sõnastatud) määrus – samm tervendamise ja rahvusvahelise koostöö suunas. *Juridica* 2015, 9, lk 625.

¹⁴¹ Määrus (EL) 2015/848, ELT L 141. 5.6.2015, p 22.

¹⁴² Õigusalane koostöö tsiviilasjades (*Practice Guide for the application of the Brussels IIA Regulation. Civil Justice Guide EU*). Juhend õiguspraktikutele. Euroopa Komisjon (EL). Belgia, 2014, lk 46. www.ec.europa.eu/justice/civil/files/brussels_ii_practice_guide_en.pdf (10.03.2016).

¹⁴³ Määrus (EL) 2015/848 kehtima hakkamisel tunnistatakse vana määrus 1346/2000 määrus kehtetuks. Määrus (EL) 2015/848 ei mõjuta tsiviil- ning kaubandusajades rahvus vahelise kohtualluvuse kontrollimist ja kohtu lahendite tunnustamist ja täitmist reguleeriv Brüsseli I (uuesti sõnastatud) määrust, sest on Brüssel I (uuesti sõnastatud) määruse kohaldamisalast välistatud. Jürgenson, K., Torga, M. Maksejõuetusmenetluse (uuesti sõnastatud) määrus - samm tervendamise ja rahvusvahelise koostöö suunas. *Juridica* 2015, 9, lk 628.

¹⁴⁴ Brüssel I määrus (Nõukogu määrus (EÜ) 44/2001, 22. detsember 2000), kohtualluvuse ja kohtuotsuste täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusajades. Määrus (EÜ) 44/2001 asendati 10.01.2015 määrusega (EL) 1215/2012 - Brüsseli I määrus (uuesti sõnastatud). (Autori kommentaar). www.ec.europa.eu/justice_home/judicialatlascivil/html/rc_jccm_information_et.htm (10.03.2016).

¹⁴⁵ *Supra* note 143, Euroopa Komisjon 2014, lk 31.

maksejõuetusmenetluse määruse art 8 kehtestab tavapärasest konkreetsemad erandid varalistel suhetel põhinevatele lepingutele maksejõuetusmenetlustes.¹⁴⁶

Üldtunnustatud printsiibi järgi on pankrotimenetluses võimalik rakendada erandeid asjaõiguslike-, kasutus- ja töölepingute korral. Nii näiteks ei ole üürile- või rendileandja pankrot üüri- või rendilepingu lõpetamise aluseks, kui seaduses ei ole sätestatud teisiti. Kui lepingu järgi on aga pankrot selle lõpetamise aluseks, võib pankrotihaldur lepingu ühekuulise või lepingus ettenähtud lühema ülesütlemistähtajaga üles öelda ainult äriruumide korral. Eluruumi üürileandja pankrot ei ole üürilepingu lõpetamise aluseks.¹⁴⁷ Autori arvates võiks kõne alla tulla võimalus pankrotihalduri õigus rakendada erandeid ka litsentsilepingutele. Teisalt võiks autori arvates Eesti PankrS § 46 täieneda lisanduva prim-paragrahviga, mis sätestaks sarnaselt PankrS § 46¹ „Korteriomandist tulenevate kohustuste täitmine“ haldurile käitumisjuhise litsentsidele, kuid seda mitte massikohustusena.

Euroopa Liidu maksejõuetusmenetluse määruse 1346/2000 art 8 reguleerib immateriaalse vara (intellektuaalse omandi) lepingutega seonduvat ja selle kohaselt on pankrotihalduril õigus pankrotimenetluse algatamisel valida võlgniku lepingulise kohustuse täitmine või mittetäitmine. Määruse 1346/2000 art 4 (2) (e) kinnitab üldpõhimõtet, et *lex concursus* määratleb maksejõuetusmenetluse tagajärjed neile kehtivatele immateriaalse vara kestvuslepingutele, mille üheks pooleks on võlgnik. Määruse 1346/2000 art 8 sätestab regulatsiooni üksnes *lex situs* alusel. Virgos-Schmit raport selgitab §-s 118, et viide õigusliku erandi kohaldamiseks peab sisalduma liikmesriigi õiguses. Poolte lepinguliste suhete reguleerimisel peaks olema võimalik üheselt aru saada vara asukohast ja maksejõuetusmenetluse tagajärgedest teisele lepingupoolele.¹⁴⁸

K. Suurkivi on analüüsinud immateriaalse hankelepingu ülevõtmise võimalusi maksejõuetuse tingimustes. Näiteks olukorras, kus mõlemal lepingupoolel on huvi olemasoleva lepingu edasise täitmise vastu kolmanda poole poolt, võib lepingu üleandmine tähendada lisaväärtuse toomist pankrotivarasse.¹⁴⁹ Kuigi hankeleping moodustab omaette teema, leiab käesoleva töö autor, et eelnimetatud analüüsi põhjal on võimalik tõmmata

¹⁴⁶ Wessels, B. *International Insolvency Law*, 3rd ed. Deventer, Kluwer 2012, lk 617.

¹⁴⁷ PankrS RT I, 30.12.2015, 34, § 51 lg-d 1–2.

¹⁴⁸ Moss, G., Fletcher, I. F., Isaacs, S. *The EC Regulation on Insolvency Proceedings. A Commentary and Annotated Guide. Second Edition.* Oxford, University Press 2009, lk 69–70.

¹⁴⁹ Suurkivi, K. Hankelepingu ülevõtmine. *Juridica* 2013, 9, lk 672.

paralleele ka litsentsilepingutega seonduvale, kuna litsentsilepingut võib samaväärselt käsitleda kui olulist avalikust huvist lähtuvat pikaajalist ja kompleksset lepingut.

Teisalt võib erandite rakendamine piirata pankrotihalduri õigust käsutada pankrotivara jätkusuutliku arengu huvides.¹⁵⁰ Näiteks *Jaffe vs. Samsung Electronics Co* kaasuse põhjal võib välja tuua erandite rakendamise võimaluse pankrotihaldurile piiriüleste lepingute puhul, kui tegemist on avalikust huvist lähtuvate pikaajaliste ja komplekssete lepingutega ja on vajalik säilitada litsentsisaaja litsentsi kasutusõigus koos tehnilise tugitegevusega. Eelkõige on seadusest tulenevate erandite rakendamine aksepteeritav juhul, kui senise lepingu tingimuste katkemine kahjustab oluliselt poole majanduslikku huvi.¹⁵¹

Kokkuvõtteks. Euroopa Liidu maksejõuetusmenetlusmääruse kohaselt on oluline arvestada liikmesriikide õiguse erisustega, mis sätestavad kohaldatavat õigust käsitlevad erinormid juhuks, kui tegemist on eriti oluliste õigussuhetega. Maksejõuetusmenetluse määruses (EÜ) nr 1346/2000 art-ga 8 reguleeritakse erandeid Euroopa Liidu ja liikmesriikide intellektuaalse omandit puudutavas õiguses, mille kohaselt on pankrotihalduril õigus pankrotimenetluse algatamisel valida võlgniku lepingulise kohustuse täitmine või mittetäitmine. Üldtunnustatud printsiibi järgi on pankrotimenetluses võimalik rakendada erandeid asjaõiguslike-, kasutus- ja töölepingute korral. Töölepingute ja eluruumi üürilepingute puhul on pankroti korral erandite kohaldamine seaduses konkreetselt välja toodud eraldi sätetega, kuid muude kasutuslepingute puhul sõltub erandi rakendamise õigus siiski konkreetselt juhtumist. Samas tuleb nõustuda, et pankrotis on pankrotihalduri huviks müüa pankrotivara võimalikult kõrge hinnaga ja soov lõpetada vara suhtes koormavad lepingud on igati õigustatud.

¹⁵⁰ Viimsalu, S. Piiriülese maksejõuetusmenetluse lähtealused ja algatamine. Magistritöö. Tartu Ülikool, 2007, lk 27.

¹⁵¹ *Supra* note 275, *Jaffe vs. Samsung*.

2.2. Pankrotihalduri põhikohustused võlgniku lepingulistes kohustustes

2.2.1. Kohustus kaitsta võlgniku ja võlausaldaja õigusi ning huve

Menetlusosaliste õiguste ja huvide kaitsmise juures on olulised pankrotimenetluse põhimõtted. Kuna pankrotimenetlus on reeglina avalik ja kollektiivne protsess, mis lähtub seaduslikkusest, võlausaldajate võrdsusest ja erapooletust kohtlemisest, saavutab protsess oma eesmärgid eelkõige efektiivse ja kiire menetluse korral. Oluline on menetluse käigus ära kuulata poolte arvamused, kaitsta sealjuures nii võlgniku, võlausaldajate kui ka kolmandate poolte õigusi ning lähtuda varade jaotamisel õiglasest jaotusest. Pankrotihaldur peab sealjuures säilitama sõltumatuse nii võlgniku kui ka võlausaldajate suhtes ning olema usaldusväärne isik nii kohtu kui ka kõigi teiste pankrotiorganite suhtes.¹⁵²

Pankrotihaldur kaitseb kõigi võlausaldajate, aga ka võlgniku õigusi ja huve, ning tagab seadusliku, kiire ja majanduslikult otstarbeka pankrotimenetluse läbiviimise.¹⁵³ Pankrotihalduri kohustuste täitmisel on oluline asjaolu, et pankrotihaldur peab täitma oma kohustusi isiklikult ja hoolsalt ning arvestama nii võlausaldajate kui ka võlgniku huvidega.

Pankrotimenetluses on oluline eristada ajutise halduri ja pankrotihalduri pädevust. Ajutine haldur on isik, kelle nimetab kohus, kuid kellel puudub võlgniku esindamise õigus.¹⁵⁴ Ajutine haldur selgitab välja võlgniku vara, sh võlgniku kohustused, ning kontrollib, kas võlgniku vara katab pankrotimenetluse kulud; selgitab välja võlgniku vara puuduvad täitemenetlused; annab hinnangu võlgniku varalisele seisundile ja maksejõulisusele, võlgniku ettevõtte tegevuse jätkamisele ning juriidilisest isikust võlgniku tervendamise väljavaadetele; tagab võlgniku vara säilimise; annab juhul, kui kohus on keelanud võlgnikul vara käsutada ajutise halduri nõusolekuta, võlgnikule nõusoleku vara käsutamiseks või keeldub sellest; koostab halduri toimiku ning teavitab pankroti raugemise korral teadaolevaid võlausaldajaid pankrotimenetluse kulude katteks raha deponeerimise võimalusest ning täidab muid kohtu poolt pankrotimenetluses antud ülesandeid. Samuti on ajutisel halduril õigus saada võlgnikult vajalikku teavet ja dokumente, eelkõige võlgniku vara ja kohustuste kohta; viibida võlgniku valduses oleval kinnistul ja majandustegevuseks

¹⁵² *Supra* note 150, Viimsalu, S, lk 83.

¹⁵³ PankrS RT I, 30.12.2015, 34, § 55 lg-d 1–2.

¹⁵⁴ Varusk, M. Olulised mõisted pankrotimenetluses. Õiguskeel 2008, 3, lk 3.

kasutatavates ruumides; saada riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutuselt ning krediidasutuselt, samuti muult isikult teavet ja dokumente, mis on vajalikud võlgniku varalise seisundi väljaselgitamiseks.¹⁵⁵

Käesoleva töö autori arvates peab kohustusega kaitsta kellegi huve või õigusi kaasnema alati usaldusväärsus ja kõrge ametieetika. Sama põhimõtte sätestab ka Eesti PankrS § 56 lg 2, mille kohaselt peab halduril olema kohtu ja võlausaldajate usaldus. Autor arvates peaks halduri usalduse kohustus laienema ka võlgnikule, sest, olenemata pankrotimenetluse lõpplahendist, saab parima võimaliku lahenduse saavutada vaid usaldusega. Näiteks Ameerika Ühendriikide pankrotiseaduses kehtiv põhimõte annab võlgnikule võimaluse pankrotist väljumiseks ja läbirääkimiste alustamiseks võlausaldajatega¹⁵⁶ ning lähtub eelkõige pooltele sobilikust tehingust või võimalusest uueks alguseks¹⁵⁷ ehk teisisõnu pakub seadus kaitset ja võimalust maksejõuetuse korral siiski esmalt olukord stabiliseerida ja jääda võlgniku suhtes äraootavale seisukohale. Samas peab autor oluliseks rõhutada, et alati ei saa eeldada, et võlgniku ja pankrotihalduri vahel peaks/saaks tekkida igal juhul automaatselt konstruktiivne õhkkond, kus võlgnik täidaks seadusest tulenevat kohustust teha koostööd ja osutada abi pankrotihaldurile.

Eesti PankrS kohaselt on pankrotihalduril õigus oma ülesannete täitmiseks saada võlgnikult vajalikku teavet ja dokumente võlgniku vara ja kohustuste kohta; viibida võlgniku valduses oleval kinnistul ja majandus- või kutsetegevuseks kasutatavates ruumides ning saada riigilt ja kohalikult omavalitsuselt või krediidasutuselt vajalikku teavet ja dokumente võlgniku varalise seisundi väljaselgitamiseks.¹⁵⁸ Pankrotihalduril lasub vastutus pankrotivara ees nagu ettevõtte juhtorgani liikmel ning tal on keelatud teha pankrotivara osas või arvel tehinguid iseendaga ja huvide konflikti korral.¹⁵⁹

Kokkuvõtteks. Menetlusosaliste õiguste ja huvide kaitsmine on olulised pankrotimenetluse põhimõtted. Pankrotihalduri kohustusega kaitsta võlgniku ja võlausaldaja õigusi kaasneb kohustus ära kuulata poolte seisukohad ja lähtuda otsuste tegemisel kõigi, sh ka kolmandate

¹⁵⁵ PankrS RT I, 30.12.2015, 34, § 22 lg-d 2–3.

¹⁵⁶ Bankruptcy, receivership and administration mean different things in different countries. BBC News Online, 2001. www.news.bbc.co.uk/2/hi/business/1578896.stm (24.01.2016).

¹⁵⁷ European bankruptcy laws. Europe's flawed insolvency regimes will face a severe test in 2009. The Economist. Paris, 2008. www.economist.com/node/1285376 (24.01.2016).

¹⁵⁸ PankrS RT I, 30.12.2015, 34, § 22 lg 3.

¹⁵⁹ *Ibid*, § 125 lg 1.

poolte õigustest. Pankrotihaldur peab säilitama sõltumatuse nii võlgniku kui ka võlausaldajate suhtes. Pankrotihaldur peab täitma oma kohustusi isiklikult ja hoolsalt. Pankrotimenetluses on oluline eristada ajutise halduri ja pankrotihalduri pädevust. Kohustusega kaitsta võlgniku ja võlausaldaja huve ning õigusi, peab kaasnema alati usaldusväärsus ja kõrge ametieetika. Pankrotihalduril lasub vastutus pankrotivara ees nagu ettevõtte juhtorgani liikmel ning keelatud on teha tehinguid iseendaga või huvide konflikti korral. Autor nõustub seisukohaga, et pankrotihaldur peab oma kohustuste täitmisel lähtuma seaduslikkusest, võlausaldajate võrdsusest ning erapooletust kohtlemisest. Autori arvates on kriisisituatsioonides alati oluline määratleda kõigepealt kogu protsessi eesmärgid ning lahendada need võimalikult kiire ja efektiivse menetlusega, sest ettevõtte positsioonilt vaadatuna mängivad aeg ja kiired otsused väga suurt rolli kriisi vältimises. Ehk teisisõnu peaks seadusandlus võimaldama suuremat kaitsevõimalust võlgniku varale mingi perioodi vältel maksejõuetusmenetluse algusetapil.

2.2.2. Kohustus pankrotivara valitseda ja nõudeid rahuldada

Võlgniku maksejõuetuse korral kuulutab kohus välja võlgniku pankroti ja ajutise halduri asemel hakkab menetluskohustusi täitma pankrotihaldur. Pankrotihaldurist saab võlgniku seaduslik esindaja, kelle põhikohustus on kaitsta nii võlgniku kui ka võlausaldajate huve ja õigusi; tagada seadusega kooskõlas kiire ja efektiivne pankrotimenetlus; selgitada välja ja rahuldada võlausaldajate nõuded võlgniku vara arvelt ning korraldada võlgniku majandustegevust.¹⁶⁰ Juriidilisest isikust võlgnik kaotab õiguse teha mis tahes tehinguid¹⁶¹ ning pankrotivarasse kuuluva nõude täitmise õigus kuulub üksnes pankrotihalduri pädevusse.¹⁶² Võlgniku võetud kohustusi peab pankrotihaldur viivitusega täitma juhtudel, kui teine lepingupool on teinud selleks vastavasisulise ettepaneku.¹⁶³

Eesti PankrS § 108 lg-d 1–2 sätestavad, et pankrotimääruse alusel muutub võlgniku vara pankrotivaraks ja seda kasutatakse võlausaldajate nõuete rahuldamiseks ning

¹⁶⁰ *Supra* note 10, Piiraja, M. Agitaator 2009, lk 26–29.

¹⁶¹ PankrS RT I, 30.12.2015, 34, § 35 lg 1 p-d 1,2 ja 4.

¹⁶² *Ibid*, § 37 lg 1.

¹⁶³ *Ibid*, § 42 lg 2.

pankrotimenetluse läbiviimiseks. Pankrotivara hulka ei loeta võlgniku vara, millele puudub vara realiseerimise õigus.¹⁶⁴

Pankrotihalduril lasub kohustus selgitada välja võlausaldajate nõuded; valitseda pankrotivara ning korraldada selle moodustamist ja müüki; rahuldada võlausaldajate nõudeid pankrotivara arvelt; selgitada välja võlgniku maksejõuetuse tekkimise põhjused ja aeg; korraldada vajadusel võlgniku majandustegevuse jätkamine või juriidilisest isikust võlgniku likvideerimine; anda seaduses ettenähtud juhtudel teavet võlausaldajatele ja võlgnikule; ning anda oma tegevusest aru ja esitada pankrotimenetluse kohta andmeid kohtule, järelevalveametnikule ja pankrotitoimkonnale.¹⁶⁵ Haldur ei ole Eesti PankrS § 178 lg 1 järgi pankrotimenetluses kokkulepitava kompromissi pooleks.¹⁶⁶

Pankrotivara müügi üldpõhimõtted sätestab Eesti PankrS § 133, mille kohaselt võib pankrotihaldur alustada vara müüki pärast esimest võlausaldajate koosolekut, tingimusel, et võlausaldajad ei ole otsustanud teisiti. Pankrotihaldur ei saa alustada varade müüki, kui võlgnik on esitanud pankrotimääruse peale kohtule kaebuse, kui võlgniku ettevõtte tegevust jätkatakse või kui on esitatud kompromisettepanek.¹⁶⁷

Sarnaselt Eesti PankrS-ga sätestab Läti pankrotiseadus pankrotihalduri kohustusena võlausaldajate nõuete tuvastamise; kohtule ülevaate koostamise võlgniku kohustustest ja varast; kolmandatele isikutele kuuluva vara asukoha määratlemiskohustuse; võlausaldajate nimekirja koostamise ning pankrotimenetluse õiguspärase ja efektiivse läbiviimise ning võlgniku vara säilimise kaitsmise.¹⁶⁸

Võrreldes Eesti ja Lätiga eristub Leedu pankrotiseaduses pankrotihalduri kohustus avada eraldi arvelduskonto rahaliste vahendite sihipäraseks kogumiseks ning palgata või vallandada võlgnikust ettevõtte töötajaid seadusega sätestatud korras. Leedu puhul võib erisusena välja tuua veel pankrotihalduri õiguse volitada kohtus võlgnikku esindama mõne teise isiku peale iseenda. Muudes ülesannetes Leedu ja Eesti pankrotihalduri kohustused kattuvad, st pankrotihaldur käsutab võlgniku vara, võttes kasutusele kõik meetmed vara

¹⁶⁴ *Ibid*, § 123 lg 1.

¹⁶⁵ *Ibid*, § 55 lg 3.

¹⁶⁶ RKTkm 3-2-1-53-05, p 27.

¹⁶⁷ PankrS RT I, 30.12.2015, 34, § 133 lg 2, 4; § 134 lg 1.

¹⁶⁸ Latvian Insolvency Law (2010), § 26 lg 2.

kaitseks, ning kontrollib tagasiulatuvalt võlgniku tehingute ajalugu (kuni 36 kuud enne pankrotimenetluse algust) ning koostab nimekirja võlausaldajate nõuetest.

Soomes on pankrotihalduri kohustuseks valvata pankrotitoimkonna tegevuse seaduslikkuse ja sihipärase tegevuse üle.¹⁶⁹ Pankrotihalduri ainupädevuses on pankrotivara nimekirja koostamine ja võlgniku võlakohustuste suuruse ning võlausaldajate väljaselgitamine; otsuste vastuvõtmine pankrotivaraga seotud jooksvates küsimustes ning tegevustes, mille edasilükkamine võib vähendada pankrotivara väärtust.¹⁷⁰ Erinevalt Eesti, Läti ja Leedu pankrotimenetlustest näeb Soome pankrotiseadus ette eraldiseisva järelevalvemehhanismi, mille kohaselt teostab pankrotihalduri tegevuse üle järelevalvet pankrotiombudsman, kelle põhitegevuseks on pankrotimenetluse jälgimine, et protsess oleks kooskõlas kehtivate seaduste ja õiguspraktikaga.¹⁷¹

Eesti PankrS § 42 sätestab võlgniku pankroti väljakuulutamisel kõikide võlausaldajate nõuete sissenõutavuse ning võlausaldajad on kohustatud kahe kuu jooksul pankrotiteate ilmumisest väljaandes Ametlikud Teadaanded teatama pankrotihaldurile kirjalikult kõigist enne pankroti väljakuulutamist tekkinud nõuetest, sõltumata nõude tekkimise alusest ja täitmise tähtpäevast.¹⁷²

Nõuete läbivaatamine toimub nende esitamise järjekorras ja nõue loetakse tunnustatuks, kui nõudele ei vaidle vastu nõuete kaitsmise koosolekul ei pankrotihaldur ega ka võlausaldajad. Kaitsma ei pea nõuet, mis põhineb jõustunud kohtulahendil ja pandiõigusel, mida on tunnustatud kohtulahendiga või mis on kantud kinnistusraamatusse, laevakinnistusraamatusse, kommertspandiregistrisse või Eesti väärtpaberite keskregistrisse. Kui võlausaldaja nõue on jäänud tunnustamata ja nõude suhtes ei esitata tunnustamiseks hagi, ei arvestata selle võlausaldaja vastuväidet teise võlausaldaja nõudele.¹⁷³

Eesti PankrS sätestab nõuete rahuldamisel pankrotihaldurile ja teistele pankrotiorganitele kohustuse lähtuda tunnustatud nõuete rahuldamise järjekorrast, kus esimeses järjekorras

¹⁶⁹ Käräjäoikeudet. Hakemusasiat. Konkurssi. Oikeus.fi.

www.oikeus.fi/tuomioistuimet/karajaoikeudet/fi/index/hakemusasiat/konkurssi.html (25.01.2016).

¹⁷⁰ KonkL 2004/120, 14: § 8.

¹⁷¹ Arko-Koski, E. Finland: All you need to know about becoming an Insolvency Practitioner. Eurofenix Summer 2009, lk 32–33.

¹⁷² PankrS 30.12.2015, 34, § 93 lg 1.

¹⁷³ *Ibid*, § 103.

toimub vara välistamine ja selle tagajärgedest tulenevate nõuete rahuldamine, teises järjekorras rahuldatakse võlgniku ja tema ülalpeetavate elatisnõuded, kolmandas massikohustusnõuded¹⁷⁴ ja neljandas järjekorras pankrotimenetlusega seotud kulud. Eelnimetatud nõuete rahuldamise järel rahuldatakse võlausaldajate nõuded vastavalt rahuldamisjärkudele, millest esimese järgu moodustavad tähtaegselt esitatud muud tunnustatud nõuded ja teise järgu tähtaegselt esitamata tunnustatud nõuded.¹⁷⁵ Nõuded ja nende rahuldamisjärgud loetakse tunnustatuks, kui neile ei vaidle vastu pankrotihaldur ega võlausaldajad.¹⁷⁶

Eesti PankrS § 123 alusel ei kuulu pankrotivara koosseisu kolmandatele isikutele kuuluvad esemed, mille pankrotihaldur on kohustatud pankrotivarast välistama ja tagastama selle omanikule. Käesoleva töö autori arvates peaks pankrotiseadus siinjuures täpsemalt määratlema kolmandatele isikutele kuuluva eseme mõiste sisu. Ehk siis, mida täpselt reguleerib mõiste „ese” pankrotiseaduses? Näiteks Eesti VÕS kohaselt on litsentsilepingute lepinguliseks esemeks mingid konkreetset õigused midagi kasutada või omada teatud tähtaja jooksul.

Leedu pankrotiseadus sätestab võlausaldajate nõuetele proportsionaalse rahuldamise kiires menetluses.¹⁷⁷ Kohus määratleb rahaliste nõuete esitamiseks 30–45 päeva alates ettevõtte pankrotimenetluse alustamisest ning erinevalt Eestist, on kohtul õigus oma äranägemise järgi aktsepteerida ka põhjendatud võlanõudeid, mis on esitatud peale tähtaja möödumist kuni kohtuotsuse jõustumiseni.¹⁷⁸ Leedu pankrotimenetluse erisuseks on ka asjaolu, et

¹⁷⁴ PankrS § 148 lg 1 määratleb massikohustusteks pankrotimenetluse ajal halduri poolt oma ülesannete täitmisel tehtud tehingutest ja muudest toimingutest tekkinud kohustused; võlgniku poolt täitmata lepingutest tulenevad kohustused, kui pankrotihaldur on jätkanud kohustuse täitmist või teatanud, et kavatseb nõuda lepingu täitmist; samuti võlgniku majandustegevuse jätkamisega seotud maksud; juriidilisest isikust võlgniku poolt pankrotimenetluse ajal õigusvastaselt tekitatud kahju hüvitamise kohustused ning muud kohustused, mida seadus loeb massikohustuseks. Massikohustustuste täitmisel lähtub pankrotihaldur üldisest või täitemenetluse korras täitmisest. Juhul kui pankrotihaldur on teavitanud, et jätkab kohustuse täitmist ja kavatseb lepingu täitmist nõuda ka teiselt poolelt, on keelatud kohustuse täitmisele pööramine kuue kuu jooksul pärast pankroti väljakuulutamist. Keeld ei kehti võlgniku nendele lepinguliste nõuetele, mille suhtes on pankrotihaldur juba eelnevalt teavitanud täita kohustust ning kehtvuslepingutest tulenevate nõuete suhtes, mis tekkisid pankrotihalduri esmakordsel lepingu ülesütlemisel, või kui pankrotihaldur on pankrotivara valitsemisel vastu võtnud lepingu teise poole lepingust tuleneva kohustuse või selle osalise täitmise (PankrS 30.12.2015, 34, § 93 lg 1). (Autori kommentaar).

¹⁷⁵ *Supra* note 10, Piiraja, M. Agitaator 2009, lk 47–49.

¹⁷⁶ *Ibid*, lk 44–46.

¹⁷⁷ Norkus, R. Kavalnè, S. Leedu maksejõuetusõigus: ajalugu, areng ja õigusreformi põhilised probleemid. *Juridica* 2011, 3, lk 225.

¹⁷⁸ *Supra* note 115, No XI-2092, 3: § 9.

üksikute võlausaldajate huvid on teisejärgulisemad kui võlausaldajate gruppide huvid ning võlausaldajatel on õigus kehtestada nõuete rahuldamiseks protseduurireegleid.¹⁷⁹ Leedu pankrotiseaduse § 35 sätestab nõuete rahuldamiseks järjekorra, milles esimesena rahuldatakse põhinõuded ilma intresside ja viivisteta, arvestades eelkõige töötasudega ning nii füüsiliste kui ka juriidiliste isikutega, kelle tegevus on olnud seotud põllumajandussaadustega. Teises järjekorras rahuldatakse maksunõuded, riigi poolt garanteeritud laenud ja Euroopa Liidu fondidest saadud abi ning kolmandasse etappi jäävad seejärel kõikide ülejäänud võlausaldajate nõuded (põhinõuete kõrvalnõuded). Tasaarvelduse korral vähendatakse nõuet proportsionaalselt, võtmata arvesse intresse ja viiviseid, millest tulenevad nõuded rahuldatakse üldises järjekorras.¹⁸⁰ Läbiv põhimõte nõuete rahuldamisel on, et järgmise võlausaldaja nõue täidetakse alles pärast järjekorras eespool oleva võlausaldaja nõude täielikku täitmist. Võlgniku mittepiisava vara korral tagatakse ühe järgu võlausaldajate nõuete täielik rahuldamine proportsionaalselt nõuete suurusega.¹⁸¹

Soome KonkL kohaselt peavad võlausaldajate nõuded olema määratletud rahalise väärtusega.¹⁸² Nõuete esitamisel ei ole oluline, kas tegu on tagatud või eelisõigusnõudega. Soome KonkL-s jagunevad nõuded tingimuslikeks või vaieldavateks ning nende puhul ei ole oluline sissenõutavaks muutumine.¹⁸³ Samaväärselt Eesti PankrS-ga sätestab Soome KonkL võlausaldajale kohustuse teavitada oma nõudest pankrotihaldurit kirjalikult ühe kuni kahe kuu jooksul peale pankrotiteate ilmumist.¹⁸⁴ Soomes toimub nõuete rahuldamine vastavalt nõuete järjekorrale, suurusele ja osale pankrotivarast, milles tuleb lähtuda ka pankrotiseadusest eraldiseisvast seadusest (*Laki velkojien maksunsaantijärjestyksestä* 1992/1578 - MJL). Nõuete rahuldamise järjekorra põhimõte sarnaneb Soomes Leeduga, kus samuti lähtutakse nõuete järjestuses põhimõttest, kus järgmise võlausaldaja nõue täidetakse alles pärast järjekorras eespool oleva võlausaldaja nõude täielikku rahuldamist. Esimeses etapis toimub pankrotipesa (ehk massikohustuse) nõuete, seejärel pandiga tagatud nõuete,

¹⁷⁹ *Supra* note 177, Norkus, R. Kavalnè, S. Juridica 2011, 3, lk 229.

¹⁸⁰ *Supra* note 115 No XI-2092, § 35.

¹⁸¹ *Supra* note 177, Norkus, R. Kavalnè. S. Juridica 2011, 3, lk 230.

¹⁸² *Supra* note 3, Koulu, R. jt. WSOY 2011, lk 343, p 1.1.3.

¹⁸³ *Supra* note 45, Linna. T. Bank of Finnish terminology in Arts and Sciences.

¹⁸⁴ *Supra* note 3, Koulu, R.jt. WSOY 2011, lk 350, p 1.2.2.

halduritasude, elatisnõuete ja poole hüpoteeknõuetest rahuldamine. Teise etapis rahuldatakse kõik ülejäänud nõuded.¹⁸⁵

Läti pankrotiseadus näeb võlausaldajatele ette lähtuda nõuete esitamisel võlgniku maksejõuetuks tunnistamise registrikande päevast ja kohustusest esitada pankrotihaldurile ühe kuu jooksul nõudeavaldus.¹⁸⁶ Pankrotihalduril on kohustus nõuda pankrotivarast tagasi riigi eelarvelistest vahenditest eraldatud rahalised eraldised.¹⁸⁷ Nõuete rahuldamisel lähtutakse võlausaldajate rahuldamisjärkudest¹⁸⁸, mille alusel on pankrotihalduril kohustus jagada võlausaldajate nõuded kahte järku – esimesse kuuluvad tunnustatud ja teise tunnustamata nõuded. Nõuete rahuldamise protseduur sarnaneb paljuski Leedu pankrotiseaduses sätestatuga, milles on rõhuasetus riiklike maksuvõlgade ja -garantiide ning põllumajandusettevõtete tulude kompenseerimisel ja tagasisaamisel.

Sarnaselt Eesti PankrS-ga ei kuulu Läti pankrotiseaduse § 94 lg 1 kohaselt kolmandatele isikutele kuuluv vara pankrotivara koosseisu. Pankrotihalduril lasub kohustus nimetatud vara säilitada kuni selle üleandmiseni. Kolmandale isikule kuuluva vara realiseerimisel on pankrotihalduril kohustus hüvitada vara täies ulatuses. Sama paragrahvi lg-tes 2–4 sätestatud kohustus laieneb finantsinstrumentidele, millele on antud lepingul põhinev rahaline tagatis. Pankrotihalduril on õigus loovutada võlgniku nõuded kolmandatele isikutele, kui võlgniku võlgade sissenõudmine on takistatud.¹⁸⁹ Läti pankrotimenetlus keelab igasuguse kohustuste tasaarvlemise võlgniku ja võlausaldaja vahel.

Kokkuvõtteks. Pankrotihalduri kohustused pankrotivara valitsemisel ja nõuete rahuldamisel on üldiselt käsitletud riikide näidete põhjal sarnased. Eristuvad nõuete esitamise ja nende täitmise kord ning massikohustuste täitmise järjekord. Näiteks Läti ja Leedu pankrotiseadustes on nõuete rahuldamisjärjekordades suurem rõhuasetus riiklike maksuvõlgade ja -garantiide ning põllumajandusettevõtete tulude kompenseerimisel ja tagasisaamisel. Soome KonkL aga ei pea oluliseks nõuete esitamisel lähtumist tagatud või eelisõigusest. Samas sarnaneb nõuete rahuldamise järjekord Soome KonkL-s Leedu pankrotiseadusega. Konkreetselt ei eristu käsitletud riikide pankrotiseadustes intellektuaalse

¹⁸⁵ KonkL 2004/120, ptk 18, §-d 1–7.

¹⁸⁶ Latvian Insolvency Law (2010), § 73 (1).

¹⁸⁷ *Ibid*, § 73 (9).

¹⁸⁸ *Ibid*, § 77.

¹⁸⁹ *Ibid*, § 105.

omandi litsentsilepingute käsitus muudest lepingutest. Võlgniku maksejõuetuse korral saab pankrotihaldurist võlgniku seaduslik esindaja, kelle põhikohustuseks on kaitsta nii võlgniku kui ka võlausaldajate huve ja õigusi ning selgitada välja võlausaldajate nõuded. Autor on arvamisel, et pankrotihalduri kohustus pankrotivara valitseda ja nõudeid rahuldada peab lähtuma eelkõige võlgniku võetud kohustuste täitmisest, ja mitte ainult juhtudel, kui teine lepingupool on teinud selleks vastavasisulise ettepaneku. Samas ei erista Eesti PankrS intellektuaalse omandi litsentsilepinguid ning lähtub nende puhul pankrotimenetluses kui pankrotivarast.

2.2.3. Vastutus kohustuse rikkumisega tekitatud kahju eest

Järelevalve ja vastutus peavad tuginema võimalusele kohaldada vajadusel rikkuja suhtes sanktsioone – ajutise halduri ja pankrotihalduri puhul on seadus näinud ette kohustuse rikkumisega tekitatud süülise kahju korral vastutuse nii võlgniku, võlausaldaja kui ka muu isiku ees.¹⁹⁰ Õigusvastaselt tekitatud kahju kuulub hüvitamisele ja Eesti VÕS § 1043 kohaselt peab õigusvastaselt kahju tekitanud isik (kahju tekitaja) hüvitama teisele isikule (kannatanule) kahju, kui ta on kahju tekitamises süüdi või vastutab kahju tekitamise eest vastavalt seadusele. Kahju tekitamine on õigusvastane, kui see tekitati kas isiku majandus- või kutsetegevusse sekkumisega, seadusest tuleneva kohustuse rikkumisega või heade kommetega vastuollu minnes.¹⁹¹

Enamikes õigussüsteemides lasub seega nii ajutisel halduril kui ka pankrotihalduril tsiviilvastutus näiteks kas hooldsuskohustuse rikkumise, võimu kuritarvitamise või ametialase kuriteo tagajärjel tekkinud kahjude eest, aga ka isiklik vastutus. Mittelikvideerivas pankrotimenetluses on väga oluline roll pankrotihalduri isiklikul vastutusel, sest osalemine ettevõtte tegevuse juhtimises toob kaasa muu hulgas vastutuse võlgniku ja võlausaldajate vaheliste suhete stabiliseerimiseks, et jätkata ettevõtte tegevust.¹⁹²

Seega kutsetegevuse, seaduse või ka heade kommetega vastuollu mineva tegevuse tõttu on nii ajutine kui ka pankrotihaldur vastutavad isiklikult nii võlgniku kui ka võlausaldajate ees. Eesti PankrS § 67 kohaselt võivad võlausaldaja ja võlgnik kaevata pankrotihalduri tegevuse peale pankrotitoimkonnale, võlausaldajate üldkoosolekule, kohtule, Kohtutäiturite ja

¹⁹⁰ PankrS 30.12.2015, 34, § 63.

¹⁹¹ VÕS RT I, 30.06.2015, 41, § 1045 lg 1 p-d 6–8.

¹⁹² *Supra* note 5, UNCITRAL (2005), lk 83–84.

Pankrotihaldurite Kojale või Justiitsministeeriumile. Eesti PankrS § 63 lg 1 kohaselt on pankrotihaldur, kes oma kohustuse rikkumisega on tekitanud süüliselt kahju võlgnikule või võlausaldajale või isikule, kes võib nõuda massikohustuse täitmist, kohustatud kahju hüvitama. Eesti PankrS § 63 lg 2 täpsustab, et halduri kohustuse rikkumisest tuleneva kahju hüvitamise nõude aegumistähtaeg on kolm aastat päevast, mil kannatanu sai teada kahjust ja halduri vastutuse aluseks olevatest asjaoludest, kuid mitte üle kolme aasta halduri vabastamisest.

Pankrotihaldurile võib määrata kohustuste rikkumisel distsiplinaarkaristuse, kas noomituse või rahatrahvina¹⁹³ ning vastava valdkonna ministril on ka õigus esitada kohtule taotlus pankrotihalduri vabastamiseks. Kohtule taotluse esitamisel kaotab pankrotihaldur tegutsemisõiguse.¹⁹⁴ Näiteks kohtuasjas RKTko 3-2-1-26-13 asus Riigikohus seisukohale, et „.../juhtumi korral, kui haldur võõrandab pankrotivarasse mittekuuluva eseme, ehkki ta teadis või pidi teadma, et vara ei kuulu võlgnikule, või kui see vara ei ole halduri süül säilinud, võib õigustatud isik ühtlasi nõuda tekitatud kahju hüvitamist haldurilt.”¹⁹⁵

Ameerika Ühendriikides reguleerib poolte vastutust pankrotimenetluses 18 U.S.C. 9. ptk, mille sätete alusel vastutavad nii võlgnik kui ka haldur tekitatud kahju või pankrotipettuse eest nii tsiviil- kui ka kriminaalkorras ning rikkumise korral on järelevalveorganil õigus määratleda kas distsiplinaar- või kriminaalkaristuslik vastutus.¹⁹⁶

Soome KonkL kohaselt vastutab pankrotihaldur kutsetegevusest, seadusest või ka heade kommetega vastuollu mineva tegevuse puhul isiklikult nii võlgniku kui ka võlausaldajate ees ning rikkumise korral on õigus määratleda trahv või distsiplinaarkaristus järelevalvet teostaval organil sarnaselt Eestiga.¹⁹⁷ Erisuseks on siinjuures lisajärelevalveorgan ehk pankrotiombudsman. Pankrotihalduril lasub kahju hüvitamise vastutus üldise hoolsuskohustuse rikkumisel, kas pankroti- või mõne muu seaduse alusel. Pankrotihaldur

¹⁹³ PankrS 30.12.2015, 34, § 71 lg-d 1, 4.

¹⁹⁴ Kerstna-Vaks, K. Järelevalve pankrotimenetluses. Magistritöö. Tartu Ülikool, 2005, lk 81.

¹⁹⁵ PankrS § 146 lg 1 p 1 - enne jaotise alusel raha väljamaksmist tehakse pankrotivarast pankrotimenetlusega seotud väljamaksed järgmises järjekorras: vara välistamise ja tagasivõitmise tagajärjedest tulenevad nõuded. (Autori kommentaar).

¹⁹⁶ U.S. Code: Title 18 – Crimes and Criminal Procedure. Chapter 9 - Bankruptcy (§§ 151 to 158). www.law.cornell.edu/uscode/text/18/part-1/chapter-9 (24.01.2016).

¹⁹⁷ KonkL 2004/120, ptk 8, § 10.

Soomes on vastutav nii enda kui ka teiste isikute tööülesannete korrektse täitmise eest.¹⁹⁸ Hoolekohustuse rikkumisel võimaldab Soome seadusandlus kohaldada tsiviilvastutusena kas hoiatust, rahalist karistust või ametist tagandamist. Distsiplinaarkaristus kohaldub täiendava karistusena. Pankrotihaldurit võib võtta kriminaalkorras vastutusele näiteks usalduse kuritarvitamise või konfidentsiaalsnõude rikkumise korral.¹⁹⁹

Kokkuvõtteks. Pankrotihaldur vastutab kutsetegevusest või seadusest tuleneva vastuolu korral kohustuse rikkumisega tekitatud kahju eest nii tsiviil- kui ka kriminaalkorras ning rikkumise korral on järelevalveorganil õigus määratleda distsiplinaar- või kriminaalkaristus. Autor arvates tuleb nõustuda seisukohaga, et tulenevalt pankrotimenetluse eesmärgist ja spetsiifikast on pankrotihalduri roll pankrotimenetluses määrava tähtsusega. Oluline on siinjuures eelkõige kutsetegevusest tulenevate kohustuste usaldusväärne ja eetiline täitmine ning seaduslikkus. Autori arvates on siinjuures sobilik tsiteerida UNCITRALi juhendi põhimõtteid, mille kohaselt pankrotihaldur peab oma kutsetegevuses lähtuma eelkõige kõrgest hoolekohustusest ja isiklikust vastutusest ning kohustuste rikkumisega tekitatud kahjule peab järgnema tsiviilõiguslik vastutus.²⁰⁰

2.3. Võlgniku õigused ja vastutus pankrotimenetluses

Võlgniku õigused ja vastutus võivad eri maksejõuetusmenetlustes olla erinevad, sõltudes suurel määral menetlusliigist lähtuvatest õigustest. Olukorras, kus võlgnik on maksejõuetu, kuid on säilitanud õiguse majandustegevuseks, võib teatud juhtudel osutada vajalikuks võlgniku kaasamine ettevõtte juhtimisse, et pankrotihalduril oleks võimalik saada ülesannete täitmiseks ettevõtte kohta paremat teavet.²⁰¹ Üldjuhul aga kaotab võlgnik pankroti²⁰² väljakuulutamisel siiski õiguse oma vara käsutada ja vara valitsemise õigus läheb üle pankrotihaldurile.

¹⁹⁸ Smalén, A. Konkurssipesän pesänhoitajan lainkäytön takeet. Defensor Legis 2014, 3, lk 346. www.edilex.fi/defensor_legis/13483 (26.02.2016).

¹⁹⁹ *Ibid*, lk 348.

²⁰⁰ *Supra* note 5, UNCITRAL (2005) lk 183–184, p-d 60 ja 61.

²⁰¹ *Ibid*, lk 161.

²⁰² PankrS § 1- pankrot on võlgniku kohtumäärusega väljakuulutatud maksejõuetu. Võlgnik on maksejõuetu, kui ta ei suuda rahuldada võlausaldaja nõudeid ning see on püsiv. Juriidilisest isikust võlgnik on maksejõuetu ka juhul, kui tema varaline seis ei kata olemasolevaid kohustusi ning tema majanduslikust seisust tulenev olukord ei ole jätkusuutlik. (Autori kommentaar).

Läbivalt on eri riikide pankrotiseadustes võlgnikule antud õigus saada teavet pankrotimenetluse läbiviimisest, tutvuda pankrotihalduri loal pankrotiasja toimikuga²⁰³ ning olla ära kuulatud. Näiteks UNCITRALi juhend käsitleb võlgniku õiguste säilitamist olulise õigusena, et tagada võlgniku õiglast ja erapooletut kohtlemist. Juhend annab soovitusi säilitada võimalusel võlgniku ärakuulamis- ja osalemisõigus maksejõuetusmenetluses üldotsuste tegemisel, eelkõige rehabiliteerimisel.²⁰⁴ UNCITRALi juhend annab ka soovitusi võlgniku kaasamiseks juhtudel, kus olulisel kohal on erialane spetsiifiline juhtimisinfo ja teadmised, mis aitavad kaasa vara terviklikule säilimisele ja võlausaldajate nõuete tagamisele.²⁰⁵

Ameerika Ühendriikide pankrotiseaduses eristub võlgniku õigus uuele algusele (*fresh start*), mis tähendab võlgniku õigust kasutada pärast pankrotimenetluse algatamist saadud sissetulekuid eraldiseisvalt pankrotinõuetest.²⁰⁶ Ameerika Ühendriikide pankrotiseadus sätestab ka võlgnikule õiguse pankrotiavalduse²⁰⁷ vabatahtlikul esitamisel kohesele kohtulikule kaitsele võlausaldajate nõuete eest.²⁰⁸ Nn immunitet ehk *automatically stay* tekib seaduse alusel ega vaja kohtumenetluse algatamist ning sellel perioodil ei või võlausaldajad üldreeglina algatada ega jätkata pooleliolevaid kohtuasju jm nõuetega seonduvaid protsesse. Ajavahemikus 21–40 päeva pärast avalduse esitamist, kuid mitte hiljem kui 60 päeva, on pankrotihalduril (kohtuasja eest vastutav usaldusisik) kohustus kutsuda kokku võlausaldajate üldkoosolek.²⁰⁹

Professor P. Varul leiab, et küsimus võlgniku vastutusest on oluline põhjusel, et vastutus võib olla nii pankroti- kui ka karistusõiguslik.²¹⁰ Võlgnik vastutab sarnaselt pankrotihalduriga tsiviilõiguslikult tekitatud kahju eest, kuid seda mõõndusega, et nimetatud

²⁰³ PankrS 30.12.2015, 34, § 91¹.

²⁰⁴ *Supra* note 5, UNCITRAL (2005), lk 166.

²⁰⁵ *Ibid*, lk 162.

²⁰⁶ Posner, E. A. Bankruptcy Act of 1978. www.encyclopedia.com/doc/1G2-3407400030.html (24.01.2016).

²⁰⁷ 11 U.S.C. 3. ptk §-d 301–303 sätestavad võlgnikule vabatahtliku või sundkorras pankrotiavalduse esitamise. § 301 lg (a) sätestab võlgnikule õiguse esitada kohtule vabatahtlik pankrotiavaldus ja § 303 lg (a) kohaselt võib pankrotimenetlust alustada ka võlgniku tahte vastaselt sundkorras seaduse 7. ja 11. ptk sätestatud juhtudel. U.S.C. 7. ptk sätestab ettevõtte likvideeriva pankroti tingimused ja rehabiliteerimismenetluse reorganiseerimiskava alusel. U.S.C. 3. ptk 1. alaptk § 303 lg (f) sätestab võlgnikule õiguse jätkata ettevõtte varade juhtimist, olenemata sama ptk 4. alaptk § 363 sätetest, jätkata võlgnikul äritegevust ning kasutada, omandada või võõrandada vara, kui kohus ei ole otsustanud teisiti (autori kommentaar).

²⁰⁸ Gambling with Bankruptcy Exemptions. West's Encyclopedia of American Law, edition 2. The Gale Group, Inc, 2008. www.legal-dictionary.thefreedictionary.com/bankruptcy (26.02.2016).

²⁰⁹ *Supra* note 108, United States Courts, 2011, lk 16–17.

²¹⁰ Varul, P. Debtors Liability under Bankruptcy. *Juridica International* 2003, 8, lk 197.

vastutus lasub eelkõige juriidilisest isikust pankrotivõlgnikul, kelle juhtorgani liikmed vastutavad oma kohustuse rikkumisega tekitatud kahju eest juriidilisele isikule solidaarselt. Juhtorgani liige ei vastuta, kui ta tegutses juriidilise isiku üldkoosoleku või muu pädeva organi õiguspärase otsuse alusel.²¹¹ Füüsilisest isikust võlgniku vastutus põhineb eelkõige ametialasel lohakusel või usalduse kuritarvitamisel, mille tagajärjeks võib olla süüline rikkumine. Seega on Eesti PankrS § 28 lg 1 kohaselt pankrotihalduril või kohtul kohustus teavitada prokuratuuri või politseid kriminaalmenetluse alustamise otsustamiseks, juhul kui võlgnik on seoses maksejõuetuse tekkimisega pannud toime kuriteo tunnustega teo. Eesti PankrS § 28 lg 3 kohaselt tuleb kohtulahendis märkida ära raske juhtimisvea tagajärjel tekkinud maksejõuetus. Raskeks juhtimisveaks loetakse füüsilisest või juriidilisest isikust võlgniku juhtorgani poolt tahtliku või raske hooletuse tõttu kohustuse rikkumist.

Ka Soome KonkL kohaselt tuleb võlgnikku kohelda objektiivselt ning arvestada igakülgselt tema huve.²¹² Võlgnikul on õigus teabele ja ärakuulamisele samaväärselt võlausaldajatega ning õigus osaleda võlausaldajate koosolekul ja otsuste tegemise protsessis. Samas ei keela seadus piirata pankrotihalduril võlgniku õigust teabele ja osalemist võlausaldajate koosolekul, kui piirang osutub vajalikuks pankrotipesa või kolmanda isiku õiguste kaitseks vm õigustatud põhjusel. Teavet peab aga võlgnikule edastama, kui kõik takistavad asjaolud on ära langenud.²¹³

S. Viimsalu on arvamusel, et raskeim probleem võlgniku vastutuse kindlaksmääramisel on erinevates riikides kohaldatava siseriikliku õiguse regulatsiooni erinevus.²¹⁴ Sellest järelduvalt võib käesoleva töö autori arvates väita, et litsentsiandja maksejõuetuse korral võib litsentsisaaja olla situatsioonis, milles võlgniku pankrotiõiguslikku vastutust on raske määratleda.

Pankroti väljakuulutamise ei loo alati automaatselt olukorda, kus võlgnik vastutab õiguslikult oma pankroti eest. Olulisim on välja selgitada võlgniku maksejõuetuse põhjus – kas juhtimisviga, süütegu või koostööpartneri maksejõuetus. Võlgniku vastutuse hindamisel tuleb lähtuda põhjuse liigist, kas tekitatud maksejõuetusest või kohustuste mittetäitmisest.

²¹¹ TsÜS RT I, 12.03.2015, 106, § 37 lg 1.

²¹² KonkL 2004/120, ptk 4, § 1.

²¹³ *Ibid*, ptk 4, § 2.

²¹⁴ Viimsalu, S. The meaning and functioning of secondary insolvency proceedings. Doktoritöö. Tartu Ülikool, 2011, lk 94.

Võlgniku vastutuse vormideks võib olla pankrotiõiguslik, tsiviilõiguslik või kriminaalõiguslik vastutus.²¹⁵ Pankrotiõiguslik vastutus astub jõusse pärast võlgniku pankroti väljakuulutamist²¹⁶ ning selle korral on pankrotiseaduse kohaselt võimalik kohaldada aresti ja ärikeeldu, et distsiplineerida võlgnikku koostööle ja kohustuste täitmisele. Näiteks Eesti PankrS § 89 lg-te 1–2 kohaselt on kohtul õigus võlgnikku trahvida, sunniviisiliselt kohale tuua või ka arestida, kui võlgnik ei täida seadusega sätestatud kohustust anda teavet, osaleda pankrotimenetluses, anda vannet, mitte lahkuda elukohast, mitte käsutada pankrotivara. Võlgnikule määratava aresti pikkuseks võib olla kuni kolm kuud. Juriidilisest isikust võlgniku puhul kohaldub trahv või arest võlgniku juhtorgani liikme, likvideerija, prokuristi ja raamatupidamise eest vastutavale isikule siis, kui nad on vabastatud oma kohustustest ühe aasta jooksul enne ajutise halduri nimetamist.²¹⁷ Eesti PankrS § 91 lg 1 sätestab füüsilisest isikust võlgnikule ärikeeldu, mille kohaselt ei tohi võlgnik pankroti väljakuulutamise kuni pankrotimenetluse lõpuni olla kohtu loata ettevõtja, juriidilise isiku juhtorgani liige, likvideerija või prokurist. Kriminaalõigusliku vastutuse aluseks on pankrotikuritegu mille eest karistatakse võlgnikku üksnes juhtudel, kui pankrot on välja kuulutatud ning kui tegemist on tahtliku maksejõuetuse põhjustamisega²¹⁸ või vara varjamisega ning võlausaldajatele valeandmete esitamisega²¹⁹. Tsiviilõiguslik vastutus põhineb kohustusel kahju hüvitada. Pärast pankroti väljakuulutamist tsiviilvastutus võlgnikule ei laiene.²²⁰

Võlgnik on kohustatud seoses pankrotimenetlusega andma kohtule, pankrotihaldurile ja pankrotitoimkonnale teavet oma vara, kohustuste ja majandustegevuse kohta ning esitama pankrotihaldurile pankroti väljakuulutamise päeva seisuga bilansi koos vara ja kohustuste nimekirjaga. Teabe andmise kohustus lasub ka kolmandatel isikutel, kelle valduses on võlgnikule kuuluv vara või kellel on varalisi kohustusi võlgniku suhtes.²²¹ Võlgnikku võib kohustada kohtus vandega kinnitama, et kohtule esitatud andmed vara, võlgade ja majandustegevuse kohta on õiged.²²² Võlgnik peab osutama haldurile abi ülesannete täitmisel; olema kättesaadav; viibima isiklikult pankrotiasja läbivaatava kohtu istungil,

²¹⁵ Varul, P. Võlgniku vastutus pankroti korral. *Juridica* 2003, 7, lk 449.

²¹⁶ *Ibid*, lk 455.

²¹⁷ PankrS RT I, 30.12.2015, 34, §19 lg 3.

²¹⁸ *Supra* note 215, Varul, P. Võlgniku vastutus pankroti korral. *Juridica* 2003, 7, lk 450.

²¹⁹ *Ibid*, lk 452.

²²⁰ *Ibid*, lk 453.

²²¹ PankrS 30.12.2015, 34, § 85 lg-d 1–2.

²²² *Ibid*, § 86 lg 1.

võlausaldajate üldkoosolekul, pankrotitoimkonna koosolekul, vara nimekirja koostamise juures ja võtma osa muudest pankrotimenetluse toimingutest.²²³

Eesti PankrS § 22 lg 3 p 1 ja lg 4 sätestavad võlgnikule kohustuse anda pankrotihaldurile vajalikku teavet ja dokumente võlgniku vara ja kohustuste kohta. Kui võlgnik on raamatupidamiskohustuslane, on võlgnik kohustatud ajutise halduri nõudmisel esitama eelmise majandusaasta aruande koos ülevaatega finantsseisundi, majandustulemuste ja rahavoogude kohta. Kohustus koostööks ja esitada andmeid juhtudel, mil pankrotihaldur sooritab võlgniku kohustusi pankrotimenetluse korrektseks lõpetamiseks, on sätestatud Soome pankrotiseaduses, milles võlgnikul on kohustus võimaldada haldurile ligipääs pankrotistunud vara ruumidesse ja arvutisüsteemi.²²⁴

Eesti PankrS § 158 annab võlgnikule võimaluse vabaneda kohustuste täitmisest seoses pankrotimenetluse raugemisega pärast pankroti väljakuulutamist juhtudel, kui pankrotivarast ei jätku vahendeid massikohustuste ja pankrotimenetluse väljamaksete tegemiseks. Samas on Soome KonkL kohaselt võlgnikul õigus toetusele pankroti alustamisest kuue juu jooksul, kuid toetuse maksmine on õigustatud ainult füüsilisest isikust võlgnikule põhjusel, kui võlgniku rahalised vahendid ei võimalda toimetulekut kehtestatud elatusmiinimumi alusel.²²⁵ Võlgnikul on õigus keelduda enese vastu ütluse andmisest.²²⁶ Võlgnikul lasub kohustus korvata pankrotipesale või võlausaldajatele tekitatud kahju.²²⁷ Soome KonkL piirab võlgniku tegevust pankroti alustamisest kuni pankrotipesa loetelu kinnitamiseni nelja kuu jooksul, arvestades pankrotimenetluse alustamisest.²²⁸

Leedu pankrotimenetluses kaotab võlgnikust ettevõtte juhtorgan kõik volitused, kuid juhtorganil lasub kohustus suhelda pankrotihalduri ja kohtuga ning anda menetluse käigus asjasse puutuvat teavet. Võlgniku õigused pankrotimenetluses on piiratud, lubatud on õigus olla informeeritud menetluse käigust ning nõustuda võlausaldajate kokkuleppega. Ettevõtte juhatus, aktsionärid ja teised võlgnikuga seotud isikud vastutavad maksejõuetusmenetluses maksejõuetusõigusliku vastutusega, st ettevõtte juhatuse isiklik vastutus võlausaldajate ees

²²³ *Ibid*, § 87 lg-d 1–3.

²²⁴ KonkL 2004/120, ptk 4, § 5.

²²⁵ *Ibid*, ptk 4, § 3.

²²⁶ KonkL 2013, 86, ptk 4, § 5 a.

²²⁷ KonkL 2004/120, ptk 20, § 3.

²²⁸ *Ibid*, ptk 4, § 13.

on kehtestatud pankrotimenetluse hilisel algatamisel. Nimetatud säte annab võlausaldajatele õiguse nõuda kahjutasu ettevõtte juhtorganilt põhjendamatu viivitamise korral ja trahvida ettevõtte juhti nõuete rahuldamise järjekorra rikkumisel või pankrotimenetluse algatamise avalduse esitamata jätmisel. Seadus sätestab ka isikule piirangud uue ettevõtte asutamiseks.²²⁹

Kokkuvõtteks. Võlgniku õigusteks pankrotimenetluses on enamikes käsitletud riikides sarnaselt ärakuulamise ja info saamise õigus. Eristub Ameerika Ühendriikide pankrotiseaduses kehtiv võimalus võlgnikule uueks alguseks ja immuniteediks. Võlgniku vastutuse kohaldamine on käsitletud riikides sarnased, st vastutuse vormideks on nii pankrotiõiguslik, tsiviilõiguslik kui ka kriminaalõiguslik vastutus. Tsiviilõiguslikult vastutavad tekitatud süülise rikkumise ja kahju eest nii juriidilisest kui ka füüsilisest isikust võlgnik. Kui on tegemist tahtliku maksejõuetuse põhjustamisega, kvalifitseerub rikkumine kriminaalõiguslikuks, st pankrotikuriteoks ja võlgnikku karistatakse üksnes pärast pankroti väljakuulutamist. Autori arvates on oluline saavutada võlgniku õiguste ja kohustuste vaheline tasakaal. Praktikale tuginedes domineerib õigusnormides võlgniku õiguskaitsevahendite kohaldamises rohkem kohustusi kui õigusi. Teisalt peaks võlgniku õiguste säilitamist käsitlema kui olulist aspekti, mis aitaks tagada menetluslikku erapooletust.

²²⁹ *Supra* note 177, Norkus, R. Kavalnè, S. Juridica 2011, 3, lk 229.

3. VÕLGNIKU TARKVARA LITSENTILEPINGULISTE KOHUSTUSTE KÄSITLUS PANKROTIMENETLUSE PRAKTIKAS

Juba 1989. aastal märkis M. A. Moy oma teadustöö dissertatsioonis, et rahvusvahelises tehnoloogiasektoris on ülioluline teha konkurentsivõimeliseks järelevalvet uute strateegiate väljatöötamiseks, kusjuures arvuti tootartiklina moodustas juba tol ajal kiiresti kasvava trendi.²³⁰ Nimetatud ajajärgul osutus probleemseks Ameerika Ühendriikide pankrotiseadus, mille sätted reguleerisid tarkvara litsentsilepinguid pankrotimenetluses mitmetähenduslikult ja ebaselgelt.²³¹ Tehnoloogilise arengu suurt mõju intellektuaalsele omandile on ka oluliseks pidanud E. Vasamäe, kes leiab, et riikides, mida iseloomustab kõrgelt arenenud infotehnoloogia, on toonud kaasa vajaduse paindlikkuse õiguste teostamisel sh ka Eestis.²³²

A. Kelli, T. Hoffmann ja T. Mets on analüüsis „Ettevõtlusmodelite ja lepinguvabaduse ulatuse analüüs intellektuaalse omandi kontekstis: majanduslikud ja juriidilised aspektid” (2013) väljendanud seisukohta, et intellektuaalse omandi õiguse kontekstis oleks vajalik infotehnoloogial põhineva objekti õiguseid käsitleda varana,²³³ ning Eesti õiguse kontekstis oleks oluline intellektuaalse omandi õiguse regulatsiooni lähtumine ühtsest kontseptsioonist,²³⁴ st arvutiprogramm on oma iseloomult ikkagi seotud infotehnoloogiaettevõttega. Näiteks sätestab Eesti asjaõiguse seaduse (edaspidi: AÕS) § 297 lg 1 seadusest tuleneva kaitse riiklikusse registrisse kantud patendile, kaubamärgile, tööstusdisainilahendusele, kasulikule mudelile, sordile, mikrolülituse topoloogia, mootor- ja õhusõidukile, kuid ei sätesta kaitset tarkvara litsentsile. Isikule, kelle kasuks registerpant on seatud, sätestab AÕS-e sama paragrahv ka õiguse pandiga tagatud nõude rahuldamisele panditud eseme arvel. Eesti PankrS kohaselt tagatakse pandiga nõuete täimine esimeses järjekorras pandieseme müügist saadavast tulust.²³⁵ Samas Ameerika Ühendriikide

²³⁰ *Supra* note 11, Moy, M., A. Journal of International Law 1989, 11, lk 151–153.

²³¹ *Ibid*, lk 154.

²³² *Supra* note 14, Vasamäe, E. Tartu Ülikool 2014, lk 94–95.

²³³ *Supra* note 56, Kelli, A.jt. Analüüs. Justiitsministeerium 2013, lk 19.

²³⁴ *Ibid*, lk 36.

²³⁵ Pukk, T. IP-licensing and insolvency Publications. Group Reports. AIPPI Estonia, 2014 Q 241, p 4 e. www.aippi.org/committee/ip-licensing-and-insolvency (26.02.2016).

pankrotiseaduse kohaselt on registripandiga tagatud õiguse omanikul (litsentsisaajal litsentsiandja pankroti korral) seadusest tulenev võimalus nõuda lepingueseme kasutamise jätkamist või selle müügi korral tagatisosaluse omandamist.²³⁶ Käesoleva töö autor on arvamusel, et nimetatud võimaluse sätestamist võiks kaaluda ka Eesti PankrS, samuti vabatahtlikku või kohustuslikku registerpandi seadmise rakendamist nii tarkvara litsentside litsentsiandjale kui ka litsentsisaajale.

Lepinguliste vaidluste lahendamise võimaluste kohta maksejõuetustingimustes on arvamust avaldanud Põhja- ja Baltimaade maksejõuetusõiguse töögrupp (*The Nordic-Baltic Insolvency Network*). Töögrupi koostöö tulemusena valmis 2015. aastal soovituslik juhend lepinguliste vaidluste lahendamiseks maksejõuetuse tingimustes. Juhend märgib, et maksejõuetust käsitlevate õigusnormide juures on olulisim regulatsioon, mis reguleeriks võlgniku ja tema lepingupoole käitumist.²³⁷ Näiteks Eesti VÕS § 369 lg 1 sätestab litsentsisaajale kohustuse kasutada litsentsilepingust tulenevaid õigusi, kuid Eestis ei ole kohustuslik nimetatud kasutusõigusi registreerida ning lepingute registreerimise võimalikkust ei ole reguleeritud ka autoriõiguse seadusega.²³⁸ Kasutamissoõiguse registreeringu kohustuslikkus võimaldaks litsentsisaaja huvide paremat kaitset kolmandate isikute vastu.²³⁹ Tuginedes eeltoodule jagab töö autor seisukohta litsentside kasutusõiguse registreeringute vajalikkusest, sest registreerimiskohustus aitaks vähendada mitmetähenduslikke tõlgendusi maksejõuetusmenetlustes autoriõiguse seaduse ja pankrotiseaduse vahel.

2015. aastal algatas Eesti Justiitsministeerium maksejõuetusõiguse kodifitseerimise analüüsiprotsessi, et jõuda arusaamisele Eesti maksejõuetusõigust puudutavates küsimustes, sh lepinguliste kohustuste täitmise jätkamises maksejõuetuse tingimustes ning kolmandate

²³⁶ Boger, A., Richards, M., Selinger, E., Westermeier, J. IP-licensing and insolvency. United States of America. 2014. Q 241, p 4 e. www.aippi.org/committee/ip-licensing-and-insolvency/ (26.02.2016).

²³⁷ Nordic-Baltic Recommendations on Insolvency Law. Final draft 2015. Nordic-Baltic Insolvency Network, lk 18–19. www.swedishbankers.se/Documents/Nordic-Baltic%20Recommendations%20on%20Insolvency%20Law_Final%20draft%20June%202015.pdf (21.01.2016).

²³⁸ *Supra* note 77, Varul, P. jt, Juura 2007, lk 340.

²³⁹ *Ibid*, lk 341.

isikute õiguste kaitse tagamises. Samuti võimalikes lahendusviisides, mis kehtestaksid konkreetseid reeglid kompromisslahendustele.²⁴⁰

Riigikohus on oma seisukohtades ära märkinud maksejõuetusõiguse revisjoni olulise tähtsuse. Riigikohtu arvates sõltuvad maksejõuetusmenetluste efektiivsus, kiirus ja tulemuslikkus kogu protsessi lähenemisviisist, st maksejõuetusmenetlustes tuleks loobuda haldurikesksest lähenemisest ning suurendada võlausaldajate ja kohtu rolli.²⁴¹

AIPPI Eesti esindaja T. Pukki arvates saaksid litsentsiandja ja -saaja end kaitsta hästi koostatud ja põhjaliku koostöölepinguga, mis tagaks parema kaitse probleemsituatsioonides ja annaks tugevama õigusliku tähenduse kolmandate isikute suhtes kehtivates õigustes maksejõuetuse korral.²⁴² Ka Soome AIPPI esindajate arvates on maksejõuetuse tingimustes oluline intellektuaalse omandi kaitse kolmanda isiku suhtes ning riske aitaksid maandada lepingusätted, mis võimaldaksid lepingu ülesütlemist maksejõuetuse varajases staadiumis, või siis litsentside loovutamise või tühistamise võimalused, mis aitaksid kaitsta litsentsi ebasoovitavate tagajärgede eest.²⁴³

Kaitsemehhanismi riskide maandamiseks on püüdnud iseseisvalt leida ka litsentsiandjad ja litsentsisaajad ning vastastikustest huvidest lähtuvalt on paljudel juhtudel sätestatud koostöölepingusse tingimus lähtekoodi tingdeponeerimiseks (*Escrow Agreement*²⁴⁴). Kuid eelnimetatud lepingusäte ei taga kaitset pankrotimenetluses juhtudel, kui võlausaldajatel on seadusest tulenev õigus arestida võlgnikust litsentsiandja vara.²⁴⁵ Selleks, et saavutada parim võimalik kaitse võimalike maksejõuetusriskide vastu, peab leping, eriti litsentsisaaja seisukohast vaadatuna, tagama selle kehtivuse perioodil nii tugiteenuste kui ka tarkvara

²⁴⁰ Projekt nr 2014-2020.12.02.006.01.15-0007 „Õigusloome arendamine“. Maksejõuetusõiguse ekspertide kohtumine. Justiitsministeerium.

www.just.ee/sites/www.just.ee/files/maksejouetusõiguse_ekspertide_kohtumine_9.10.2015.pdf (19.01.2016).

²⁴¹ Riigikohtu seisukohad maksejõuetusõiguse revisjoni kohta. Justiitsministeerium 2015.

www.just.ee/sites/www.just.ee/files/riigikohtu_ettepanekud.pdf (19.01.2016).

²⁴² *Supra* note 235, Pukk, T. AIPPI Estonia 2014, Q 241, p11.

²⁴³ Flythström, J., Vuorenmaa, I., Lindberg, J., von Willebrand, M., Finnilä, K., Teinilä, T., Juthström, B. I P-licensing and insolvency. AIPPI, Finland, 2014, p 11. www.aippi.org/committee/ip-licensing-and-insolvency/ (26.02.2016).

²⁴⁴ *An escrow agreement is a legal document that outlines the terms and conditions between parties involved in an escrow. An escrow agreement defines the arrangement by which one party deposits an asset with a third person (called an escrow agent), who will in turn make delivery to another party if and when the specified conditions of the contract have been met.* www.investopedia.com/terms/e/escrowagreement.asp (26.02.2016).

²⁴⁵ *Supra* note 11, Moy, M., A. Journal of International Law 1989, 11, lk 164.

uuenduste kättesaadavuse ning litsentsiga kaasnevad õigused peaksid jätma selle saajale õiguse säilitada litsentsiga antu ka pärast litsentsiandja pankrotti.²⁴⁶

Kokkuvõtteks. Riikides, mida iseloomustab kõrgelt arenenud infotehnoloogia, peaks õiguste teostamine olema paindlik, et püsida konkurents. Eesti õiguse kontekstis oleks oluline, et intellektuaalse omandi õiguse regulatsioon lähtuks ühtsest kontseptsioonist. *The Nordic-Baltic Insolvency Network* töögrupi arvates on oluline, et maksejõuetuse õigusnormid reguleeriks piisavalt ja selgelt võlgniku ning võlausaldaja käitumist. Eestis ei ole kohustuslik kasutusõigusi registreerida, kuid registreeringu kohustuslikkus võimaldaks litsentsisaajal paremat kaitset kolmanda isiku vastu. Litsentsiandja ja litsentsisaaja saavad end kaitsta põhjaliku koostöölepinguga, mis tagaks kaitse ja annaks maksejõuetuse korral tugevama õigusliku tähenduse kolmandate isikute suhtes kehtivates õigustes. Riske aitab maandada ka *escrow* leping tarkvara lähtekoodi tingdeponeerimiseks, kuid seda ainult juhtudel, kui võlausaldajatel ei ole seadusest tulenevat õigust arestida võlgnikust litsentsiandja vara.

3.1. Tarkvara litsentsilepingute riskide maandamine ja kaitse pankrotimenetluses

3.1.1. *Ex ante* – litsentsi lepinguliste õiguste kaitse enne pankrotimenetlust

Maksejõuetusalases regulatsioonis on ülioluline saavutada konkreetse maksejõuetusmenetlusliigi tulemuslikkus eesmärgipärase ühtsuse abil, milles konkreetse menetluse efektiivsus on kooskõlas menetluse üldiste eesmärkidega. *Ex ante* staadiumis, milles pooled sõlmivad koostöölepinguid, on igati õigustatud, kui õigusnormid sisaldavad sätteid, mis hoiavad ära riski maksejõuetuse tekkeks.²⁴⁷ *Ex ante* põhimõtte rakendamine lepingute sõlmimisel võimaldab ka elimineerida etteulatuvalt *ex post* tagajärjed lepingupartneri maksejõuetuse korral.

Intellektuaalne omand nõuab loomingulise väljenduse iseloomulikkuse tõttu tavapärastelt palju ressursi nii ajaliselt kui ka rahaliselt.²⁴⁸ Infotehnoloogilise tarkvara litsentsilepingute, aga ka muude lepingute puhul, on oluline, et enne lepingu sõlmimist oleks tehtud eeltöö lepingupartneri valikus ja taustas. Oluline on läbi mõelda olukorrad ja tegevused, mis

²⁴⁶ *Supra* note 92, Rashidmanesh, H, jt. *Managing Intellectual Property* 2003, lk 41–47.

²⁴⁷ *Supra* note 85, Manavald, P. *Tartu Ülikool*, lk 46–47.

²⁴⁸ *Supra* note 5, Menell, P. S. *Berkeley Technology Law Journal* 2007, lk 739.

võimaldaksid saavutada parima võimaliku lahenduse ning kõrvaldada soovimatuid tagajärgi. A. Kelli leiab, et ressursikasutus muutub hõlpsamaks, kui õigusliku kaitse kehtivus ei ole kergesti vaidlustatav ja intellektuaalse omandi kaitse ulatus on selgelt määratletud.²⁴⁹

M. Piiraja on väljendanud seisukohta, et ettevõtjale on oluline oma majandustegevuses lähtuda eelkõige lepingulistest suhetes riskide maandamisest. Lepingupartneri võimaliku pankroti korral peaks leping sisaldama lepingupunkte, mis aitaksid tulevikus hoida ära võimalikke tekkivaid probleeme ning sätestaksid detailselt poolte kohustused ja õigused. Lepingupartneri maksejõuetuse korral võib osutada kasulikuks lisaks muudele tingimustele lepingupunkt, mis lubab pooltel lahendada vaidlusi kompromissiga.²⁵⁰ Nimelt sätestab Eesti PankrS § 178 võlgnikule ja võlausaldajatele võimaluse lõpetada menetlus kompromissiga²⁵¹ pärast pankroti väljakuulutamist. Kompromissettepaneku rakendamisel peaks lähtuma iga juhtumi korral reaalsest olukorrast ning kompromiss võiks lahendina kõne alla tulla järgmistel juhtudel:

- 1) kui pooled soovivad saavutada kokkulepet ning võlgnik on avaldanud tahet täita oma võlakohustus;
- 2) kui võlgade suurus ei ole ebaproportsionaalselt suur;
- 3) kui võlgniku maksejõuetuks muutumise põhjused on ületatavad;
- 4) kui võlausaldajatel on valmisolek võlgnikuga koostööks ning
- 5) kui kompromissettepanek on kaalult tulusam kui pankrotimenetluses saadav.²⁵²

Töö autori arvamusel võimaldaks *ex ante* põhimõtte riski ennetada ja arvestada lepingu koostamisel lepingupoolte õiguste reaalse kaitsevajadustega. Lepingupartneri maksejõuetuse korral võimaldab hästi koostatud leping astuda samme riskide tõrjumiseks või hajutamiseks. Üldise praktika kohaselt on infotehnoloogia valdkonnale omased paindlikkus muudatustes, kuid ka sõltuvus riskikapitalist. Selles valdkonnas toimiva ettevõtte poolt sõlmitava lepingu sisu peaks arvestama poolte huve, positsiooni turul ning

²⁴⁹ Kelli, A. Improvement of the Intellectual Property System as a Measure to Enhance Innovation. *Juridica International* 2009, 16, lk 115.

²⁵⁰ *Supra* note 162, Piiraja, M. *Agitaator* 2009, lk 170–179.

²⁵¹ Kompromiss võimaldab võlgnikul läbirääkida võlausaldajate nõuete sissenõude suuruse üle ning annab võimaluse lahendada vaidlus kokkuleppega. Juhul kui võlausaldajad kinnitavad kompromissettepaneku, taastub võlgniku õigus tehingutele (autori kommentaar).

²⁵² *Supra* note 10, Piiraja, M. *Agitaator* 2009, lk 170–179.

üleantavate õiguste ulatust. Maksejõuetuse tingimustes sõltuvad poolte õiguste kaitse või lubatavad tegevused paljuski kasutatava litsentsi õigustest:

- 1) litsentsiandja pankroti korral muutub litsentsileping osaks pankrotivarast;
- 2) litsentsisaaja pankroti korral sõltub aga edasine tegevus litsentsi omandiõiguse õigustatud isikust.

Näidetena toob autor siinjuures välja mõningaid praktikas riske ennetada võimaldavaid lepingusätteid:

- 1) poole õigus leping lõpetada või katkestada teise lepingupoole mistahes maksejõuetusmenetluse algatamise või ettevõtte likvideerimise korral;
- 2) pankroti, tegevuse lõpetamise või hoolduslepingu mittetäitmise korral kasutajast mittesõltuval põhjusel tingdeposiit lähtekoodile, nn *escrow* leping²⁵³;
- 3) lepingu lõpetamise võimalus tavatingimustel²⁵⁴;
- 4) lepingu lõpetamine litsentsi rikkumisel;
- 5) lepingu pool ei või tarkvara lepingust tulenevaid õigusi ega kohustusi loovutada ega muul viisil üle anda kolmandale isikule, sh ka tütarettevõttele või kolmandale isikule ettevõtte ühinemisel, jagunemisel või müügil ilma lepingupartneri kirjaliku loata;
- 6) litsentsi võib kasutada X hulgas arvutites ning litsentsitud tarkvara installeerimine võib toimuda ainult lepinguga kokkulepitud serveri vahendusel;
- 7) litsentsi kehtivus on ajutine ja võimaldab õiguste teostamist piiratud ajavahemikul;
- 8) litsentsi kohene kehtetus lepingu lõpetamisel, aegumisel või kehtetuks tunnistamisel;
- 9) litsentsiandja ainuomandisse kuuluvad intellektuaalse omandi isiklikud ja varalised õigused, sh autoriõigus, ärisaladus, kaubamärk ja muud tarkvara käsitlevad õigused, nii tarkvara parandamiseks, muutmiseks, uuendamiseks jt modifikatsioonideks, k.a litsentsisaaja või kolmanda isiku korraldusel sooritatud muudatused;
- 10) litsentsilepingu lõppemisel on pool kohustatud tagastama litsentsiesemega saadu.

Kokkuvõtteks. *Ex ante* põhimõtte rakendamine lepingute sõlmimisel võimaldab elimineerida etteulatuvalt tagajärgi lepingupartneri maksejõuetuse korraks. Tarkvara

²⁵³ *Supra* note 76, Välimäki, M. Turre 2006, lk 185–187.

²⁵⁴ Kehiv tavaliselt ainult litsentsiandja seisukohast vaadatuna, sest reeglina on litsents tähtjaline (autori kommentaar).

litsentsilepingute puhul on oluline, et enne lepingu sõlmimist oleks tehtud eeltöö lepingupartneri valikus ja taustas. Poole maksejõuetuse korraks peaks leping sisaldama punkte, mis aitaksid ära hoida võimalikke probleeme ning sätestaksid detailselt kohustused ja õigused. Üldise praktika kohaselt iseloomustab infotehnoloogia valdkonda paindlikkus muudatustes, kuid sõltuvus riskikapitalist. Seega on vajalik, et valdkonna ettevõtte lepingu sisu arvestaks poolte huve, positsiooni turul ning üleantavate õiguste ulatust. Pankroti korral sõltub poolte õiguste kaitse kasutatava litsentsi õigustest, milles litsentsiandja pankroti korral muutub litsentsileping osaks pankrotivarast ja litsentsisaaja pankroti korral sõltub edasine litsentsi omandiõiguse omajast.

3.1.2. *Ex post* – litsentsi lepinguliste õiguste kaitse pärast pankroti väljakuulutamist

Maksejõuetusalasest regulatsioonist lähtudes on normistik efektiivne, kui menetlusejärgsel etapil toimub suure hulga võlausaldajate nõuete kiire ja vähete kuludega rahuldamine.²⁵⁵ Kuid eeldusel, et võlgnik on huvitatud siiski oma likviidsusprobleemi kõrvaldamisest, võib likvideeriva menetluse asendada kas saneerimise või vabatahtliku võlaõigusliku kompromissiga.²⁵⁶ Võlausaldajate valikuvõimalused on suuremad olukordades, kus on võimalik leida paindlik lahendus nende võlanõuete rahuldamiseks. Näiteks teatud tingimustel kohaldatav menetlusaegne immunitet võimaldaks võlgnikul taastada maksevõime ja leida kompromisse võlausaldajatega.²⁵⁷

Maksejõuetusõigusele, eriti aga likvideerivale pankrotimenetlusele, on omane lepinguvabaduse piiramine. Likvideeriv pankrotimenetlus lähtub tavapäraselt võlgniku vara väärtuse maksimeerimisest ning püüab tühistada kokkulepped, mis toovad kaasa lisakulu pankrotivarale.²⁵⁸ Likvideeriva pankrotimenetluse korral on pankrotihalduril seadusest tulenev õigus võlgniku lepingust tulenev kohustus täita või lõpetada. Samas kehtib enamike riikide praktikas printsii, mille alusel reguleeritakse litsentsilepinguid pankrotimenetluses samaväärselt teiste lepinguliikidega. Probleemseks saab siinjuures litsentsilepingute puhul asjaolu, et nendes lepingutes on oluline võlgnikust lepingupool ja tema suhe omandisse. Kui võlgnikuks on litsentsiandja, on lepingulise vastutuse regulatsioon teistsugune, kui seda

²⁵⁵ *Supra* note 85, Manavald, P. Tartu Ülikool, lk 48–49.

²⁵⁶ *Ibid*, lk 159.

²⁵⁷ *Ibid*, lk 149.

²⁵⁸ *Supra* note 5, Menell, P. S. Berkeley Technology Law Journal 2007, lk 751.

võlgnik-litsentsisaaja korral. Oluline on ka arvestada, kas maksejõuetusmenetluses käsitletakse varana ainu- või lihtlitsentsi või all-litsentsi.

Tulles tagasi tarkvara litsentsi lepinguliste õiguste kaitse valikuvõimaluste juurde pärast pankroti väljakuulutamist, saab autori arvates nimetatud küsimuses lähtuda eelkõige eri riikide pankrotiseadustes sätestatust. Näiteks Eesti PankrS § 46 sätestab pankrotihaldurile õiguse täita võlgniku poolt sõlmitud lepingulist kohustust ja selle täitmise nõudmist teiselt lepingupoolelt või kohustuse täitmisest loobuda. Loobumise korral leping kas lõpetatakse või muutub osaks pankrotivarast ning lepingu mitte-võlgnikust poolest saab pankrotivõlausaldaja. Analoogselt Eesti PankrS-s sätestatuga toimub lepingute edasine täitmine või lõpetamine ka Läti ja Soome pankrotimenetlustes.²⁵⁹ Ameerika Ühendriikide pankrotiseadus lähtub lepingu lõpetamisel põhimõttest, mille järgi saab automaatselt lõpetada võlgnik-litsentsisaaja lepingu, kuid võlgnik-litsentsiandja leping muutub osaks pankrotivarast.²⁶⁰

Kokkuvõtteks. Likvideerivale pankrotimenetlusele on omane lepinguvabaduse piiramine ja tavapäraselt lähtub pankrotimenetlus võlgniku vara väärtuse maksimeerimisest ning tühistab reeglina pankrotivara suhtes ebasoodsad kokkulepped. Eri riikide pankrotiseadused ei erista litsentsilepinguid teistest lepingu tüüpidest ja sellest tulenevalt lähtutakse maksejõuetusmenetlustes pärast pankroti väljakuulutamist lepinguliste kohustuste täitmisel või mittetäitmisel eelkõige võlausaldajate nõuete rahuldamisest. Seadus ei erista maksejõuetuse korral võlgniku isikut, st kas tegu on maksejõuetu litsentsiandja või litsentsisaajaga. Eristumine toimub lähtuvalt litsentsilepingust tulenevatest võlgniku ja võlausaldaja õigustest ja kohustustest. *Ex post* õiguste kaitse pärast pankroti väljakuulutamist sõltub litsentsilepingu sisust ja sätetest, mis kirjeldavad poolte õigusi ja kohustusi, ning seadusest tulenevast põhimõttest, mille kohaselt vara kas loetakse või ei loeta pankrotivara koosseisu.

²⁵⁹ *Supra* note 115, Bankruptcy Law No XI-2092; *Supra* note 116, KonkL 2004/120.

²⁶⁰ *Supra* note 89, Worden, T., Smyth, N. Cambridge 2013, 3.

3.2. Litsentsiandja lepingulised kohustused ja õigused

Litsentsiandja lepingulised kohustused ja õigused sõltuvad lepingulise eseme liigist, lepingu kasutamistingimustest ja õiguste mahust. Litsentsiandja põhikohustuseks on litsentsisaajale lepinguga kokkulepitud õiguste tagamine, sh ka tegevused, mis on seotud tehnilise toe, kvaliteedi ja uuendustega.²⁶¹ Lepingueseme kasutusõiguse ulatuseks võib olla kas ainuõigus tervikuna, mingi osa sellest või üksik osa ainuõigusest, milles litsentsiandja kohustuseks on tagada litsentsisaajale õiguste teostamine ja intellektuaalse omandi õiguskaitske kehtivus.²⁶²

Maksejõuetus, eriti aga likvideeriv pankrotimenetlus, võib kahjustada nii litsentsiandja intellektuaalse omandi õigusi. Näiteks Eesti VÕS § 371 lg 1 kohaselt võib litsentsilepingust tuleneva kasutusõiguse üle anda üksnes litsentsiandja nõusolekul. Samas ei erista sarnaselt Eesti pankrotiseadusega ei Soome ega Läti pankrotiseadus pankrotimenetluses lepingupooli ning litsentsilepingute regulatsioon toimib üldistel alustel sarnaselt teiste lepinguliikidega. Eriregulatsioonid kehtivad vaid patendiregistris registreeritud patendile, kaubamärgile ja tööstusdisaini lahendusele.²⁶³

Ameerika Ühendriikide pankrotiseaduse kohaselt muutub võlgnik-litsentsiandja leping osaks pankrotivarast.²⁶⁴ Litsentsiandja maksejõuetuse korral võib litsentsisaaja seadusest tulenevalt loobuda lepingu täitmisest ja litsentsilepingu üles öelda. Kui võlgnik-litsentsiandja ütleb üles litsentsilepingu, võib lõpetamine tuua kaasa ebasoovitavaid tagajärgi litsentsisaajale ja litsentsi mittekasutamise õiguse.²⁶⁵ Siiski ei anna lepingu ülesütlemine litsentsiandjale õigust taganeda intellektuaalse omandi lepingu konfidentsiaalsusest ega ainulitsentsist tulenevatest kohustustest litsentsisaaja ees.²⁶⁶ Samas Eesti VÕS § 116 lg 1 kohaselt on lepingupoolel õigus lepingust taganeda, kui teine lepingupool on lepingust tulenevat kohustust oluliselt rikkunud. Lepingu olulise rikkumisega Eesti VÕS mõistes on tegemist juhtudel, kui kohustuse rikkumise tõttu jääb kahjustatud lepingupool olulisel määral ilma õigustatust või kui kohustuse rikkumine annab kahjustatud lepingupoolle mõistliku põhjuse eeldada, et

²⁶¹ *Supra* note 81, Kukrus, A. Valgus 1985, lk 6–7.

²⁶² *Supra* note 77, Varul, P., jt. Juura 2007, lk 338.

²⁶³ *Supra* note 113 ja 243 AIPPI Q 241. Latvia; Finland, p 4 i.

²⁶⁴ *Supra* note 89, Worden, T., Smyth, N. Cambridge 2013, 3.

²⁶⁵ *Supra* note 5, Menell, P. S. Berkeley Technology Law Journal 2007, 22, lk 769.

²⁶⁶ *Ibid*, lk 772–773.

teine lepingupool ei täida kohustusi ka edaspidi.²⁶⁷ Autor on siinjuures arvamusel, et litsentsiandja pankrotti võib käsitleda lepingu olulise rikkumisena ning sellest tulenevalt oleks litsentsisaajal õigus ka leping üles öelda. Lepingu ülesütlemisel lõppevad litsentsisaaja õigused kasutada litsentsitud infotehnoloogiat.

Kui aga litsentsisaaja teeb pankrotihaldurile ettepaneku kasutada õigust võlgnik-litsentsiandjaga sõlmitud lepingu kohustuse täitmise jätkamiseks, peab haldur Ameerika Ühendriikide pankrotiseaduse kohaselt võimaldama litsentsisaajale tema õiguste teostust. Litsentsisaajale peab sealjuures olema tagatud lepinguliste õiguste kehtimine kuni kohustuse täitmiseni.²⁶⁸

Kaitseks maksejõuetusest tingitud probleemide eest võiks Jonathan P. Osha (AIPPI U.S.) sõnul teatud situatsioonides olla abi vabatahtlikust intellektuaalse omandi litsentside registreerimise süsteemist ja olukorda aitaks parandada ka maksejõuetust reguleerivate õigusnormide ühtlustamine nii siseriiklikul kui rahvusvahelisel tasandil. Näiteks Ameerika Ühendriikide pankrotiseadus käsitleb intellektuaalse omandi litsentsilepinguid koos autoriõiguse seadusega.²⁶⁹ Litsentsiandjat kaitseb lepingusäte, mis lubaks lepingu ülesütlemist litsentsisaaja maksejõuetuse korral. Erandina võiks kaaluda koostöös pankrotihalduriga lepingu täitmise jätkamist, kui lepingu lõpetamine ei ole mõistlik. Seega on litsentsiandjale olulisim, et säiliks kontroll intellektuaalse omandi õiguste loovutamise tingimuste üle kolmandale isikule ning asjaolu, et õiguste loovutamine toimuks ainult litsentsiandja nõusolekul ja kontrolli all.²⁷⁰ Litsentsiandja nõusolekuta litsentsi loovutamisel lõppevad intellektuaalse omandi kasutamisoigused ning litsentsi omandajast kolmas pool omandab kehtetu litsentsi.²⁷¹

Põhja- ja Baltimaade maksejõuetusõiguse töögrupi juhis märgib, et maksejõuetust käsitlevate õigusnormide juures on tähtis normistik, mis reguleeriks võlgniku ja tema lepingupoole käitumist. Leping peaks sisaldama sätteid, mis võimaldaks valikuvõimalusi lepingupoole maksejõuetuse korral.²⁷² Litsentsiandja seisukohast lähtudes on igati loomulik

²⁶⁷ VÕS. RT I, 11.03.2016, 2, § 116 lg 2 p-d 1 ja 4.

²⁶⁸ *Supra* note 5, Menell, P. S. Berkeley Technology Law Journal 2007, 22, lk 772–773.

²⁶⁹ *Supra* note 88, Loney, M. Managing Intellectual Property 2014.

²⁷⁰ *Supra* note 89, Worden, T., Smyth, N. Cambridge 2013.

²⁷¹ *Ibid.*

²⁷² *Supra* note 237, Nordic-Baltic Insolvency Network 2015, lk 18–19.

seisukoht, mis kaitseb ja kontrollib õiguste kasutamist. Kaitsevajadus tuleneb põhjusest, et intellektuaalsele omandile on iseloomulik *know-how*, sest sellel põhineb tehnoloogiaettevõtte (sh ka tarkvara tootva) edukus nii siseriiklikul kui ka rahvusvahelisel turul.²⁷³ Seega oleks litsentsiandja puhul parim viis oma õigusi kaitsta oskus koostada leping, mis garanteeriks riskiolukorras tema lepingupartnerile juurdepääsu litsentsitud intellektuaalse omandi õigustele ja hoiaks ära litsentsi ülemineku kolmandale isikule.²⁷⁴

Hea näide eri riikide intellektuaalse omandi õiguse ja pankrotiõiguse erinevast lähenemisest intellektuaalse omandi õiguse litsentsidele on käesoleva töö autori arvates *Jaffe vs. Samsung Electronics Co* kaasus, mis sai alguse 2009. aasta juunis Saksa ettevõtte Qimonda AG²⁷⁵ pankrotimenetlusest. Maksejõuetuks muutunud Qimonda AG pankrotivara koosseisu moodustasid ligikaudu 10 000 patenti, millest u 4000 litsentsi kuulus Ameerika Ühendriikides kolmandatele isikutele. Litsentsidest väärtuslikemaks oli dunaamiline muutmälu DRAM (*Dynamic Random Access Memory*).²⁷⁶

Kaasuses kerkis üles küsimus piiriüleses pankrotimenetluses kohaldatavast õigusest, mis tulenevalt eri riikide pankrotiõiguse praktikast võib olla tugevamalt kas pankrotihalduri õigusi aksepteeriv või siis kaitsta võlausaldajate õigusi. Ameerika Ühendriikide Ülemkohus rõhutas 2014. aasta otsuses, et olukorras, kus kohtud võtavad otsuste tegemisel arvesse konkureerivate vaidlevate poolte riikide pankrotiseadusi, võib tekkida huvide konflikt poolte õigustest, huvidest ja kaitsemeetmetest eri õiguslike, poliitiliste ja sotsiaalsete süsteemide vahel. *Jaffe vs. Samsung Electronics Co* kaasuse konflikt seisnes kahe riigi, s.o Ameerika Ühendriikide ja Saksamaa, pankrotiõiguse vahel, milles pooled vastandusid seadustest tulenevatele võimalustele ja õigustele kaitsta poolte intellektuaalse omandi õigusi.²⁷⁷

Kaasuses esitas Qimondat AG Müncheneri pankrotikohtule 23. jaanuaril 2009 avalduse maksejõuetuse eelmenetluse alustamiseks ning 01. aprillil 2009 võttis pankrotikohus asja põhimenetlusse. Qimondat AG oli pooleks rist-litsentsilepingutest tulenevates kokkulepetes,

²⁷³ *Supra* note 56, Kelli, A., jt. Analüüs. Justiitsministeerium 2013, lk 12.

²⁷⁴ *Supra* note 5, Menell, P. S. Berkeley Technology Law Journal 2007, 22, lk 783.

²⁷⁵ Qimonda AG – ülemaailmne Saksa tehnoloogiaettevõtte. DRAM muutmälu tootja (autori kommentaar).

²⁷⁶ Case No. 09-14766-SSM - Qimonda AG. United States Bankruptcy Court Eastern District of Virginia. www.insol.org/_files/Model%20Law/USA/Qimonda%20Bankr%20Ct%20on-Remand%202011.pdf (9.02.2016).

²⁷⁷ Commission to Study the Reform of Chapter 11. 2012~2014. Final Report and Recommendations. American Bankruptcy Institute, lk 329. www.abiworld.app.box.com/s/vvircv5xv83aav14dp4h (12.03.2016).

mille teisteks poolteks olid näiteks Samsung Electronics Company, International Business Machines Corporation (IBM), Intel Corporation, Hynix Semiconductor Inc., Nanya Technology Corporation, Micron Technology Inc jt infotehnoloogia ettevõtted. Poolte vahel kehtisid litsentsilepingud, milles kattusid intellektuaalse omandi õigused (*a dense web of overlapping intellectual property rights*). Pankrotihaldur taotles Qimonda AG varade tuvastamist Ameerika Ühendriikides ja palus leevenduse eesmärgil järgida Ameerika Ühendriikides toimivas pankrotimenetluses Saksa pankrotiõiguse sätteid, et kaitsta Ameerika Ühendriikides registreeritud litsentse võlausaldajate võimaluse eest kasutada meetmeid, mis võiks takistada pankrotimenetluse läbiviimist Saksamaal. Pankrotihaldur esitas kohtule avalduse, et pankrotimenetluses lähtutaks 11 U.S.C. § 1517 lg (a) p-st (5). Kuid vahetult pärast pankrotikohtu otsust teavitas pankrotihaldur Qimonda AG rist-litsentsilepingute pooli, et tuginedes Saksa pankrotiseaduse (InsO) §-le 103²⁷⁸ on mittevõlgnikust poolele väljastatud litsentsilepingud kaotanud kehtivuse.²⁷⁹ Eelnimetatud seisukohaga ei olnud nõus litsentsisaajad ning tuginedes 11 U.S.C. § 365 lg-le (n)²⁸⁰ esitasid vastulause lähtuvalt võlgnikust-litsentsiandja kohustusest säilitada litsentsisaajale litsentsi kasutusõigus. Litsentsisaajad esitasid esimese astme kohtuotsuse peale apellatsiooni ringkonnakohtule, kelle otsuse kohaselt saadeti kohtuasi tagasi esimese astme kohtusse, tuginedes 11 U.S.C. § 1522 p-le (a). Nimetatud 11 U.S.C. paragrahvi kohaselt peab piiriülene pankrotimenetlus kaitsma piisavalt nii võlausaldaja kui ka võlgniku huve. Analüüsi tulemusena märkis pankrotikohus, et oht litsentsisaaja investeeringute mittejätkumiseks on olemas ja juhul, kui pankrotihaldur ei arvesta 11 U.S.C. § 365 lg (n) sätteid, võib halduri tegevus kahjustada litsentsisaajate õigusi ja investeeringuid.²⁸¹

Kuus aastat pärast *Jaffe vs. Samsung Electronics Co* kaasuse algust teavitas pankrotihaldur 2014. aasta septembris pressiteates, et kohtuasjas on jõutud võlausaldajatega osaliselt

²⁷⁸ InsO § 103 annab pankrotihaldurile õiguse lõpetada intellektuaalse omandi litsentide vastastikuseid koostöölepinguid, et võimaldada pankrotivara maksimeerimist. Milbradt, C., Reiling, F. The topic is still hot – waiting for the Federal Supreme Court. Germany: Recent case law on cross-licenses and insolvency law – Sec. 103 InsO as a risk for the use of necessary technologies. Business Law Magazine 2015, 3, lk 14–17. www.businesslaw-magazine.com/2015/09/03/the-topic-is-still-hot-waiting-for-the-federal-supreme-court-germany-recent-case-law-on-cross-licenses-and-insolvency-law-sec-103-inso-as-a-risk-for-the-use-of-necessary-techno/ (12.3.2016).

²⁷⁹ 737 F.3d 14 United States Court of Appeals, Fourth Circuit. *Jaffe vs. Samsung Electronics Company, Limited*. No. 12–1802, 2013. www.ca4.uscourts.gov/Opinions/Published/121802.P.pdf (12.01.2016).

²⁸⁰ 11 U.S.C. § 365 (n) - võlgniku õigus lükata pankroti korral tagasi intellektuaalomandi litsentsidest tulenev nõue; nõude mittetunnustamisel on litsentsisaajal võimalik valida, kas kokkulepe litsentsi lõpetamiseks või säilitada oma õigused kuni litsentsi kehtivuse lõpuni (autori kommentaar).

²⁸¹ *Supra* note 279, Case 12–1802, *Jaffe vs Samsung Electronics Company, Limited*.

kokkuleppele litsentside võõrandamises. Võlausaldajate üldkoosolek kiitis heaks kokkuleppe Infineoniga, kes tasus 260 miljonit eurot ja omandas sh 125 miljoni euro väärtuses Qimonda AG litsentse.²⁸²

Jaffe vs. Samsung Electronics Co kaasust analüüsi põhjal võib välja tuua olulised tähelepanekud litsentsiandja ja pankrotihalduri kohustustest pankrotimenetluses:

- a) litsentsiandja – võlgniku kohustuste üleminekul või muutumisel on oluliseks tingimuseks võlausaldaja nõustumus tehinguga; piiriüleste lepingute puhul on tingimata vajalik arvestada konkreetse riigi kohapealset litsentsilepingute regulatsiooni; avalikust huvist lähtuvate pikaajaliste ja komplekssete lepingute puhul on tähtis lähtuda koheselt erandite rakendamise võimalusest ja teha koostööd võlausaldajaga; litsentsisaaja litsentsi kasutusõigus säilitamine koos tehnilise tugitegevuse säilitamisega peaks olema läbiräägitav ja teostatav ka pankroti tingimustes;
- b) pankrotihaldur – piiriüleses pankrotimenetluses on tähtis lähtuda konkreetse riigi seadusandlusest; pankrotimenetlus peaks vältima konflikti eri õiguslike ja sotsiaalsete süsteemide vahel; pankrotihaldur peaks menetluse käigus ära kuulama poolte arvamused ja säilitama pankrotivara jaotusel sõltumatuse; oluliste kasutuslepingute sh ka litsentsilepingute lõpetamisel, on pankrotihalduril seadusest tulenev õigus rakendada erandeid; litsentside loovutamisel või lõpetamisel on keskne roll teisel lepingupoolel juhul, kui lepingu seniste tingimuste katkemine kahjustab selle poole majanduslikke huve.

Kokkuvõtteks. Litsentsiandja kohustuseks on tagada litsentsisaajale lepinguga kokkulepitud õiguste teostamine ja litsentsi õiguskaitse kehtivus. Litsentsiandja lepingulised kohustused ja õigused sõltuvad lepingulise eseme liigist, lepingu kasutamistingimustest ja õiguste mahust. Pankrotimenetluses võivad kahjustada saada nii litsentsiandja kui ka litsentsisaaja õigused. Enamus Mandri-Euroopa riikide pankrotiseadusi ei erista pankrotimenetluses lepingupooli ja litsentsilepingute regulatsioon toimib üldistel alustel. Eriregulatsioonid on kehtestatud vaid registreeritud patendile, kaubamärgile ja tööstusdisaini lahendusele. Oluline on

²⁸² Qimonda AG i.I.: Qimonda Insolvency Administrator and Infineon Reach Partial Settlement. 2014, 9. www.businesswire.com/news/home/20140924005693/en/Qimonda-AG-i.I.-Qimonda-Insolvency-Administrator-Infineon (9.02.2016).

arvestada litsentsisaaja tahtega, ja juhul kui litsentsisaaja teeb pankrotihaldurile ettepaneku võlgniku kohustuse täitmise jätkamiseks, peaks haldur litsentsisaajale võimaldama õiguste teostust ning tagama nende kehtimise kuni kohustuse täitmiseni. Pankrotiseadused peaksid oma ülesehituses kõrvaldama võimaluse konflikti tekkeks eri õiguslike, poliitiliste ja sotsiaalsete süsteemide vahel, et vältida vastandumisi.

3.3. Litsentsisaaja lepingulised kohustused ja õigused

Litsentsisaaja tähtsaim kohustus on lepinguga sätestatud litsentsitasu õigeaegne tasumine litsentsi kasutamise eest. Litsentsitasu maksmise kohustus on alati seotud ka kohustusega litsentsi kasutada kokkulepitud viisil ja määral. Kasutusmaksuga litsentside (*royalty payments*) puhul sõltub litsentsisaaja kasutusõigus ja tasutava summa suurus lepingueseme majanduslikust efektiivsusest. Litsentsisaaja peab litsentsi kasutamisel tagama selle kasutamise tulemusena loodava toote kõrge kvaliteedi. Kui litsentsisaaja seda tagada ei suuda, võib litsentsiandja lepingu lõpetada. Litsentsisaaja väga oluliseks kohustuseks on ka litsentsist tulenevate õiguste territoriaalsusest ja kehtivusest kinnipidamine.²⁸³

Eesti, Soome ja Läti pankrotiseaduses puudub eriregulatsioon, mis sätestaks litsentsisaajale õiguse litsentside kasutamise jätkamiseks litsentsiandja pankroti väljakuulutamisel. Reeglina litsentsi kasutusleping lõpetatakse ja litsentsisaajal puudub õigus jätkata lepingust tulenevate õiguste kasutamist. Seevastu Ameerika Ühendriikide pankrotiseadus lubab litsentsisaajal jätkata litsentsi kasutamist tingimusel, et säilitab lepinguga sätestatud kohustused ja õigused.²⁸⁴ Näiteks on litsentsisaajal õigus litsentsiandja pankroti korral esitada kas pankrotimenetluses lepingu rikkumisest tulenev nõue pankrotivõlausaldajana; lõpetada litsentsileping ja käsitleda lepingut kui üles öeldud lepingut ning kaotada õigus litsentsi kasutada või valida õiguste säilitamine ning jätkata litsentsitud infotehnoloogia kasutamist.²⁸⁵ Litsentsiandja pankroti korral on litsentsisaajal võimalik end täiendavalt kaitsta *escrow* tingdeponeerimise lepinguga, et säilitada õigus infotehnoloogia teenuse kasutamiseks pankrotimenetluse ajal.²⁸⁶

²⁸³ *Supra* note 81, Kukrus, A. Tallinn, Valgus 1985, lk 7–9.

²⁸⁴ *Supra* note 235, 113, 243 ja 9, Estonia, Latvia, Finland, USA - Q 241, p 3 (autori kommentaar).

²⁸⁵ Warren, E. Drafting the Intellectual Property License: Bankruptcy Considerations. *Journal of Bankruptcy Law and Practice* 2000, 9, 6, lk 595–597. www.swiggartagin.com/publications.php (9.02.2016).

²⁸⁶ *Ibid*, lk 598.

Autori arvates on oluline rõhutada, et lepingupooled oleksid juba eelnevalt kokku leppinud mitmetes nende jaoks olulistest lepingutingimustes. Näiteks mittekonkureerimises ja võimaluses mitte loovutada litsents konkurendist kolmandale isikule. Pooltevaheline ainulitsentsileping võiks aga sisaldada sätet kohustuste ja õiguste kohta kolmanda poole suhtes pankroti korral.²⁸⁷

Autor peab siinjuures vajalikuks tuua ka näide litsentsisaaja pankrotist põhjustatud tagajärgedest litsentsidele, sest P. Menell leiab, et intellektuaalse omandi litsentsisaaja pankrot tekitab kaks vastastikust probleemi. Esiteks majanduslikust aspektist vaadatuna on igati õigustatud pankrotihalduri õigus müüa võlgniku vara enampakkumisel, kuid siinjuures on oht, et unikaalse litsentsi võib osta kolmas, ebasobiv pool. Näiteks kui unikaalse litsentsi ostab konkurent, võib litsentsiandja majandustegevus saada pärsitud või halvimal juhul ka lõppeda.²⁸⁸ Teiseks ettevõtte väärtus – pankrotihalduril võiks olla võimalus määratleda litsentsi üleandmisel/loovutamisel isik, kes oleks huvitatud maksejõuetu ettevõtte traditsioonide jätkumisest ning sooviks osta võlgniku litsentsi *goodwill* tehinguga.²⁸⁹ Oluline on ka ainulitsentsis kätkev oht võlgnik-litsentsisaaja pankrotistumisel, sest praktika kohaselt käsitleb kohus ainulitsentsi pankrotivarana. Kuigi lepinguõigusele on omane poolte suhetes lepinguvabadus, lähtutakse praktikas siiski põhimõttest, et unikaalsete oskuste või teadmiste loovutamine ilma teise poole nõusolekuta on taunitav (nt litsentsisaaja loobumisel kohustust täita ja edasi andmine kolmandale isikule ilma litsentsiandja nõusolekuta – autoriõigus, patent jne).²⁹⁰

Goodwill tehingut oleks võimalik sooritada näiteks võlgnikust ettevõtte immateriaalse varaga juhul, kui nimetatud vara on likviidne teisele ettevõttele. Nimetatud tehing võimaldaks ettevõttel saada tulevikus majanduslikku kasu ja selline vara oleks reeglipäraselt identifitseeritav ning seda oleks võimalik eraldada ettevõttest näiteks litsentsilepinguga kasutamiseks andes.²⁹¹ Mõiste „*goodwill*“ inglise keelsest terminist, mis defineerib ettevõtte atraktiivsust tulevikutehinguteks. G. Gugeshashvili leiab, et *goodwill* tehinguga võib eelduslikult hankida iga ettevõtte. *Goodwill* (ettevõtte väärtus) on seega omandiõigus,

²⁸⁷ *Ibid*, lk 599.

²⁸⁸ *Ibid*, lk 810.

²⁸⁹ *Ibid*, lk 811–812.

²⁹⁰ *Supra* note 5, Menell, P. S. Berkeley Technology Law Journal 2007, lk 784–786.

²⁹¹ Root, A. Aruandlus läheb aina pehmemaks. 2005, 3. Director. www.director.ee/aruandlus-lheb-aina-pehmemaks/ (12.03.2016).

immateriaalne vara, millel on konkreetne võõrandatav väärtus ja mida saab kaitsta kui intellektuaalse omandi objekti (nt kaubamärgikaitse).²⁹²

Kui eelmises alapeatükis käsitles autor litsentsiandja maksejõuetusest tingitud probleeme piiriüleses pankrotimenetluses, siis järgnev kaasus illustreerib litsentsisaaja maksejõuetusest tingitud võlausaldajate nõuete tunnustamist litsentsisaaja litsentside suhtes. Kuigi kaasuse vaidlusalaseks objektiks on kaubamärgi kasutamisest tulenevad õigused, võimaldab kaasuses kirjeldatu siiski analüüsida litsentsisaaja kohustusi ja õigusi.

Septembris 2014 esitas Trump Entertainment Resorts kaubamärgi võlgnik-litsentsisaaja vabatahtliku pankrotiavalduse 11 U.S.C. § 362 lg (d) p (1) alusel Delaware pankrotikohtule.²⁹³ Võlgnik-litsentsisaaja toimis operaatorina kasiinohotellides Atlantic Cityis ja New Jerseys (Trump Taj Mahal Casino Resort ja Trump Plaza Hotel and Casino). Trump AC esitas kohtusse hagi lõpetada litsentsisaajaga sõlmitud kaubamärgi litsentsileping. Pankrotikohus asus seisukohale, et võlgnik ei või eeldada sõlmitud litsentsilepingu kasutusõiguse jätkamist litsentsiandjaga 11 U.S.C. § 365 lg (c) p (1) sätte alusel. Võlgnik ei saa maksejõuetuse korral eeldada kaubamärgi litsentsilepingu jätkumist litsentsiandjaga ja sellest tulenevalt on litsentsiandjal õigus nõuda litsentsilepingu lõpetamist. 11 U.S.C. § 365 lg (c) p (1)²⁹⁴ kohaselt ei taga leping veel eeldust, et tegemist on *executory* lepinguga, mida on võimalik loovutada hüpoteetilisele kolmandale poolele, kui võlgnikul endal puudub soov lepingu lõpetamiseks ja loovutamiseks. Ilma litsentsiandja nõusolekuta ei ole lubatud kaubamärgi litsentsi loovutamine. Kohus selgitas, et litsentsiandjal on seadusest tulenev õigus nõuda võlgniku maksejõuetuse korral *automatic stay* sätte lõpetamist, et lõpetada kaubamärgi litsentsileping.²⁹⁵ Seega ei või võlgnik loovutada litsentsilepingut ilma litsentsisaaja (Trump AC) nõusolekuta.

Nimetatud kaasuse vaidlusesemeks kujunes seega vahetult enne pankrotiavalduse esitamist poolte vahel sõlmitud muudetud kujul litsentsileping (2010), millega litsentsisaajale anti tasuta litsentsi kasutamise õigus. Litsentsilepinguga oli lubatud kasutada litsentsi teatud

²⁹² Gugeshashvili, G. Is Goodwill Synonymous with Reputation? *Juridica International* 2009, 16, lk 127–128.

²⁹³ Case No. 14-12103 (KG) In re Trump Entertainment Resorts, Inc. 526 B.R. 116. United States Bankruptcy Court, D. Delaware. In re: Trump Entertainment Resorts, Inc., et al. Debtors. www.legalsolutions.thomsonreuters.com/law-products/westlaw-legal-research (8.12.2015).

²⁹⁴ 11 U.S.C. § 365 (c) 1 - haldur ei või loovutada täitmisele kuuluvat lepingut, kui leping keelab õiguste loovutamise või nende delegeerimise kolmandale isikule (autori kommentaar).

²⁹⁵ *Supra* note 293, Case No. 14–12103 (KG). Trump Entertainment Resorts, Inc., et al. Debtors.

arvus tegevustes ja territooriumidel. Litsentsiandjale jäi lepinguga õigus esitada 10 päeva jooksul vastuväide tegevuste suhtes, mis läksid vastuollu lepinguga ja õigus lõpetada leping 30-päevase etteteatamise järel, juhtudel kui litsentsisaaja ei täida kaubamärgi nõuetest tulenevat toote kvaliteeti. Lepinguga olid sätestatud ka õigused litsentsi loovutamiseks või all-litsentside andmiseks. Paralleelselt sõlmisid litsentsiandja ja litsentsisaaja omavahel laenulepingu võlgniku kapitali struktureerimiseks, kuid selle tasumisega jäi litsentsisaaja hätta ning esitas pankrotiavalduse 9. septembril 2014 koos saneerimiskavaga, sh ka opereeritavate hotellide kaubamärgi loovutamiseks. Pankrotimenetluses tekkis vaidlus võlgniku ja võlausaldajate vahel, kes tuginesid oma nõuete tagamises kollektiivsuse printsiibile ning nõudsid pankrotivara müüki (sh võlgniku all-litsentsilepingud).

Trump Entertainment Resorts, Inc. vs. Debtors kaasusest kokkuvõtvalt: maksejõuetuse korral ei saa võlgnik eeldada litsentsilepingu jätkumist litsentsiandjaga; litsentsiandjal on õigus nõuda litsentsilepingu lõpetamist; litsentsilepingu loovutamine kolmandale osapoolle saab toimuda ainult litsentsiandja nõusolekul; intellektuaalse omandi õigustega seotud vaidlused peaksid ka pankrotimenetluses juhinduma intellektuaalset omandit reguleerivatest õigusaktidest.

Kokkuvõtteks. Olenemata pankrotiõiguses sätestatud kollektiivsuse ja võrdsuse printsiibist rahuldada võlausaldajate nõuded pankrotivara maksimeerimisega, tuleb intellektuaalse omandi puhul lähtuda samaaegselt ka intellektuaalset omandit reguleerivatest õigusaktidest. Kui litsentsiandja põhikohustuseks on lepinguga kokkulepitud õiguste tagamine, siis litsentsisaaja kohustuseks on litsentsitasu õigeaegne tasumine ning litsentsi kasutamine kokkulepitud viisil ja kvaliteedis. Intellektuaalse omandi litsentsidele on iseloomulik liigilisus, mis määratleb kasutaja õigused. Ühe või teise poole maksejõuetuse korral tekib automaatne vastutus mõlemale lepingupoolele ja on igati mõistlik, et maksejõuetuse korral lähtuksid pooled kohustuste täitmises või mittetäitmises teise lepingupoole arvamusest. Tähtis on ka, et pankrotihalduri tegevuse tagajärg võimaldaks arvestada poolte intellektuaalse omandi litsentsilepingutes sätestatud kehtivate õigustega.

KOKKUVÕTE

Käesoleva magistritöö eesmärgiks oli seatud analüüsida Eesti PankrS § 46 sätteid, mille kohaselt on pankrotihalduril õigus võlgniku poolt sõlmitud lepingust tulenev seni täitmata kohustus täita ja nõuda teiselt poolelt tema kohustuse täitmist või loobuda võlgniku lepingust tuleneva kohustuse täitmisest, kui seadusest ei tulene teisiti. Hinnata, kas kehtiva pankrotiseaduse regulatsioon on piisav, otstarbekas ja vajalik, et kaitsta võlausaldajast litsentsisaajat võlgnikust litsentsiandja pankroti korral.

Magistritöö hüpoteesiks püstitas autor, et kehtiv Eesti PankrS § 46 ei kaitse vajalikul määral võlausaldajast litsentsisaaja lepingulisi õigusi, mis võimaldaksid võlgnikust litsentsiandja pankroti korral säilitada litsentsisaajal litsents ja sellega kaasnevad õigused litsentsitud infotehnoloogilise tarkvara uuendustele ja tugiteenustele. Kokkuvõtteks järeldas autor, et töös püstitatud hüpotees leidis üldiselt kinnitust.

Järeldustele jõudmiseks tuvastas autor alljärgnevad asjaolud ning lähtuvalt eelnevast tegi ka mõned ettepanekud pankrotiseaduse regulatsiooni muutmiseks:

- 1) praktikas on lepingulistes suhetes probleemne pankrotihalduri tegevuse õiguslik määratlus, sest pankroti väljakuulutamisega läheb võlgniku õigus vara valitseda üle pankrotihaldurile. Oluline on jõuda selgusele, kuidas peaks teostuma pankrotihalduri õigus täita või mitte täita võlgniku lepingulisi kohustusi, et pankrotihalduri õigus ei põhjustaks ebasoovitavaid tagajärgi võlausaldajale. Autor jõudis arvamusele, et teatud juhtudel oleks mõistlik lubada kokkuleppe alusel jätkata litsentsilepinguid ja pankrotihalduril võiks teatud tingimustel puududa õigus litsentse tühistada;
- 2) pankrotimenetluses on olulisel kohal võlgniku seotus lepinguliste kohustustega. Kehtivad maksejõuetusseadused võimaldavad suuremal või vähemal määral pankrotihalduri sekkumist poolte lepingulistesse suhetesse. Enamike riikide jurisdiktsioonides puudub siiani selge seisukoht, kuidas pankrotihaldur võib või peaks käsitlema maksejõuetusmenetlustes intellektuaalse omandi litsentsilepinguid. Probleemseks on teema kujunenud põhjusel, et intellektuaalse omandi litsentside

reguleerimisala on piiriülene ja puudub õigusselgus pankrotiõiguse ja intellektuaalse omandi õiguse normistike koosmõjust;

- 3) pankrotihaldur etendab võlgniku lepinguliste kohustuste täitmisel või mittetäitmisel keskset rolli, omades seadusest tulenevat õigust kaitsta nii võlgniku vara ja kohustusi, kuid ka võlausaldajate huve. Pankrotihalduri tegevuse peaesmärgiks on võlgniku varade likviidsuse maksimeerimine ja võlausaldajate nõuete rahuldamine pankrotivara arvelt. Pankrotiõiguse ja intellektuaalse omandi õiguse vahel tekib pankrotimenetluses dilemma, kuna ühelt poolt käsitleb seadus intellektuaalse omandi õigust kui absoluutset ainuõigust, teisalt aga annab seadus pankrotihaldurile õiguse otsustada poolte lepinguliste soorituste üle;
- 4) pankrotimenetlus iseenesest ei lõpeta automaatselt poole lepinguid, oluline on maksejõuetuse iseloom. Pankrotimenetluses on oluline kohtu poolt järelevalve teostamine kohustuste tingimuste täitmise üle põhjusel, et võlgnikul puudub õigus kohustust iseseisvalt käsutada;
- 5) pankrotihaldur peab oma kohustuste täitmisel lähtuma seaduslikkusest, võlausaldajate võrdusest ning erapooletust kohtlemisest. Autori arvamusel on kriisisituatsioonides tähtis esmalt määratleda kogu protsessi eesmärgid ning lahendada need võimalikult kiire ja efektiivse menetlusega, sest aeg ja kiired otsused võimaldavad pidurdada kriisi süvenemist;
- 6) litsentsileping on lahutamatult seotud isikutega, kes on sõlminud kokkuleppe lepingulise eseme õiguslikuks kasutamiseks mingi perioodi vältel, milles litsents määratleb kasutamise õiguse kokkulepitud mahus ja tegevuses. Samas käsitletakse intellektuaalse omandi õigust enamikel juhtudel kui absoluutset ainuõigust, mis välistab õiguse kasutamise kolmanda isiku poolt. Intellektuaalse omandi õiguse eset käsitletakse kui objekti, mille suhtes kehtib intellektuaalse omandi isiklik või varaline õigus. Sealjuures varalised õigused on võõrandatavad, kuid isiklikud õigused kuuluvad autorile. Teisalt sätestab pankrotiõigus pankrotihaldurile kohustuse kaitsta pankrotimenetluses poolte õigusi ning rahuldada võlausaldajate nõudeid;
- 7) IT-valdkonda iseloomustab spetsiifiline õiguslik omapära, millele on omane intellektuaalse omandi kaitse ja tegemist on rahvusvahelise valdkonnaga, mida iseloomustab kiire areng. Tähtis on, et eri riikide õigusaktid harmoneeruksid omavahel. Euroopa Liidus reguleerib arvutiprogrammide õiguskaitset Euroopa

- Parlamendi ja Nõukogu direktiiv nr 2009/24/EÜ kodifitseeritud versioon. Direktiivi artikkel 1 sätestab arvutiprogrammi kaitse kujundamise eesmärgiks lähtuda Berni kirjandus- ja kunstiteoste kaitse konventsiooni sätetest, st liikmesriikide seadusandlused peavad kaitsma arvutiprogrammi kui autoriõigusega kirjandusteost;
- 8) tarkvara litsentsimine on kokkulepe siseriikliku või rahvusvahelise litsentsiandjaga, mille alusel antakse litsentsisaajale kindlaksmääratud ajavahemikul tarkvara kasutamiseõigus. Maksejõuetus mõjutab mõlemat lepingupoolt ja pankrotimenetluse tagajärjed mõjutavad nii litsentsiandja kui ka litsentsisaaja varalisi õigusi;
 - 9) pankrotihalduri õigus lepinguid ühepoolset lõpetada või loovutada pankroti korral ei ole praktikas alati eesmärgipärane ja loob situatsioone, milles lepingu teisel, mitte-võlgnikust poolel, tuleb võtta temast mitteolenevatel põhjustel majanduslikke riske, et säilitada oma ettevõtte jätkusuutlikkus. Autor jõudis järeldusele, et pankrotihalduri õigus lepinguid ühepoolset lõpetada või loovutada võib kahjustada lepingu vastaspoole õigusi, tuues endaga kaasa piirangud mitte-võlgnikust lepingupartnerile kaasa rääkida lepingu lõpetamisel või loovutamisel. Oluline on pöörata ka tähelepanu võlgniku lepingu loovutamisel esilekerkivale faktile, et litsentsi uueks omandajaks võib osutuda konkureeriv ettevõtte, kelle tegevuse tagajärjel võib esialgse lepingupoole (litsentsisaaja) tegevus lõppeda. Autori arvates võiks pankrotiseadus ette näha võimalusi lepingute jätkamiseks ka maksejõuetuse tingimustes kuni lepingu tähtaja lõppemiseni ning pakkuda alternatiive võlausaldajast litsentsisaaja kaitseks, et oleks kaitstud litsentsisaaja majandustegevus;
 - 10) autori arvates võiks litsentsisaajal ja litsentsiandjal olla samaväärne seadusest tulenev võimalus vabatahtliku registerpandi seadmise õigusele näiteks nagu patendil või kaubamärgil, sest sarnaselt litsentsiga on ka need immateriaalse vara liigid ajaliselt ja territoriaalselt piiritletud kaitsega. Samas annaks registerpandi registreering õiguse kontrollida selle omanikul oma majandustegevust ja probleemide korral takistada registreeritud litsentsi (õiguskaitse objekti) loovutamast või lõpetamast ilma omaniku loata. Litsents on sarnaselt patendi ja kaubamärgiga varaline väärtus, mida saaks vajaduse ettevõttest eraldada *goodwill* tehinguga, mis looks konkreetse võõrandatava väärtuse ja mida saaks kaitsta kui intellektuaalse omandi objekti;

- 11) pankrotiõigus hetkel nii Eestis kui ka Euroopa Liidus muudatuste faasis – Euroopa Parlamendi poolt võeti juulis 2015. aastal vastu uus (uuesti sõnastatud) maksejõuetusmäärus, kohaldamisega alates 26. juunist 2017 (v.a art 86, art 24 lõige 1 ja art 25) ning Eestis alustas Justiitsministeerum maksejõuetusõiguse kodifitseerimise analüüsi, et jõuda arusaamisele Eesti maksejõuetusõigust puudutavates küsimustes;
- 12) olenemata pankrotiõiguses sätestatud kollektiivsuse ja võrdsuse printsiibist rahuldada võlausaldajate nõuded pankrotivara maksimeerimisega, peaks pankrotimenetluses intellektuaalse omandi puhul arvestama ka intellektuaalse omandi õigusakte;
- 13) autori arvates võiks ühe võimalusena olla pankrotihalduril õigus rakendada erandeid ka litsentsilepingutele ning Eesti PankrS § 46 võiks täiendada lisanduva prim-paragrahvi, mis sätestaks sarnaselt PankrS § 46¹ „Korteriomandist tulenevate kohustuste täitmine“ haldurile käitumisjuhise litsentsidele, kuid seda mitte massikohustusena;
- 14) autori arvates oleks mõistlik teatud olulistel juhtudel, milleks võib olla näiteks kõrgendatud avalik huvi, lubada kokkuleppe alusel jätkata lepingulisi kohustusi ja pankrotihalduril võiks niisugustel juhtudel puududa õigus lepinguid lõpetada või tühistada.

SUMMARY

Performance of Debtor's Software License Contract Obligations in Bankruptcy Proceedings

Intellectual property law and bankruptcy law treat the right to dispose property differently. Whereas intellectual property law deals with the creation and protection of property, bankruptcy law aims at maximising the bankruptcy estate to satisfy creditors' claims. Bankruptcy law grants the trustee extensive powers to command the debtor's assets – in other words, the trustee has the right to reject or assign intellectual property licensing agreements. The theme of the master's thesis is relevant since, as the author of the thesis suggests, it has so far received limited attention in Estonia. Section 46 of the Bankruptcy Act which regulates contractual obligations has remained unchanged for the past twelve years. Licence agreements in bankruptcy proceedings are regulated similarly to other contractual relationships.

The hypothesis of the thesis - that Section 46 of the current Bankruptcy Act fails to sufficiently protect the creditor licensee's contractual rights to maintain contractual guarantees of software service, support, upgrade and protect the debtor-licensor in case of bankruptcy - has generally been confirmed.

The purpose of the present thesis is to identify the problem and to suggest what the provision in Section 46 of the Bankruptcy Act should contain under which a trustee has the right to perform an unperformed obligation arising from a contract by the debtor and require the other party of its obligation or assing contractual obligations of the debtor arising from a contract by the debtor that this right would guarantee sufficient, purposeful and necessary protection of licensee in case of bankruptcy of a licensor. The author has used empirical, historical, analytical and descriptive methods to achieve the research objective. Given the scope and aim of the thesis, the author covers the topic only to a limited extent.

The master's thesis is divided into three chapters. In the first chapter the author analyses the status of intellectual property in bankruptcy proceedings. The author explores the nature of intellectual property, the respective legal framework and norms as they relate to computer

programs. The author further discusses the software licenses and licence agreements as well as the parties' liabilities in case of insolvency.

In the second chapter the author explains the debtor's contractual obligations focusing on the trustee's rights to continue or assign the debtor contractual obligations. The author explains the trustee's obligation to protect the rights and interests of the debtor and the creditors; to manage the bankruptcy estate and to fulfil the creditor's claims. The author explains the differences between the responsibilities of the trustee and the debtor in bankruptcy proceedings.

The third chapter is focused on the debtor's contractual obligations under software licence agreements in bankruptcy practice, i.e. software license agreements, risk management, risk mitigation and use of preventive measures to protect the rights of the parties before and after bankruptcy. The author explains performance or non-performance of contractual obligations by the debtor's licensor or licensee; and the consequences of declaration of bankruptcy for the obligations under the intellectual property license agreement.

The author drew the following conclusions and based on them, made some recommendations concerning the regulation:

- in practice, it is challenging to understand the legal definition of the activities of the trustee in contractual relationships because when the debtor's bankruptcy is declared, the debtor's right to manage the property is transferred to the trustee. It is important to find a solution to how the trustee's right to perform or not to perform contractual obligations of the debtor should be exercised so that such a right would not cause undesirable consequences for the non-debtor party. In the opinion of the author it would make sense if in certain cases it could be permitted, upon respective agreement, to continue with the license agreements and in certain circumstances the trustee should be deprived of the right to cancel licenses;
- it is important in bankruptcy proceedings that the debtor fulfil contractual obligations. Most national jurisdictions do not have a clear position on how the trustee can or must treat intellectual property licensing agreements during insolvency proceedings. The area is problematic due to its cross-border nature and lack of clarity in terms of interplay between bankruptcy law and intellectual property law standards;

- in bankruptcy proceedings a dilemma arises between bankruptcy law and intellectual property law since on the one hand, the law treats intellectual property rights as absolute exclusive rights and on the other hand, the law grants the trustee the right to make decisions on how contractual parties may perform. The interplay between the two laws made the author draw the conclusion that the differences between intellectual property law and bankruptcy law were a source of conflict in insolvency proceedings;
- the author suggests that in crisis situations it is important to define the objectives of the whole process and design quick and effective solutions because from a company's perspective, the time factor as well as rapid solutions are crucial for the de-escalation of crisis. In other words, the legislation should allow better protection of the debtor's assets for a certain period in the initial phase of insolvency proceedings;
- the IT-sector falls under a specific legal framework; it is characterised by internationalisation and rapid development where harmonization of national legislations is critically important. Software licensing is an agreement between domestic or international licensors, whereby the licensee is granted the right to use certain software programs for a limited period. In insolvency situations, both parties will be held responsible; the consequences of the proceedings will affect the proprietary rights of both - the licensor and the licensee. Thus, the license agreement is inextricably linked to the parties that have concluded the agreement and where the license defines the right to use the work in the agreed volume;
- the trustee's right to unilaterally terminate or assign the contract in case of bankruptcy is not always purposeful in reality and creates situations where the non-debtor party to the contract must assume economic risks due to reasons beyond its control to ensure business continuity and sustainability. It is essential to consider at the assignment of the debtor's agreement the fact that the business entity acquiring the license may be a competitor. Given this, the author of the thesis would propose that bankruptcy law permit to continue with the license agreements in insolvency situations over a longer period of time and offer alternatives for non-debtor licensee protection to prevent the collapse of the company (to prevent, for example, the transition to a competitor company);

- the author proposes that the licensee could in case of the licensor's insolvency be given the legal opportunity to continue to use the object of the contract. Further, it would also be advisable to consider voluntary registration of the pledge to the software licenses to protect the licensor's and the licensee's rights (similarly as patent or trademark).

KASUTATUD ALLIKATE LOETELU

Kasutatud kirjandus

1. Arumäe, U. Äritehingute ja –ressursside õiguslik korraldus. Tallinn, Juura 2013.
2. Arko-Koski, E. Finland: All you need to know about becoming an Insolvency Practitioner. Eurofenix Summer, 2009, lk 32–33.
3. Gugeshashvili, G. Is Goodwill Synonymous with Reputation? *Juridica International* 2009, 16, lk 126–134.
4. Hart, T., Fazzani, L., Clark, S. *Intellectual Property Law*. Fourth Ed. Great Britain, Palgrave 2006.
5. Hoffmann, T. Kelli, A. Värvi, A. Abstraktsioonipõhimõtte Eesti ja Saksa intellektuaalse omandi õiguses. *Juridica* 2012, 7, lk 535–542.
6. Jürgenson, K., Torga, M. Maksejõuetusmenetluse (uuesti sõnastatud) määrus–samm tervendamise ja rahvusvahelise koostöö suunas. *Juridica* 2015, 9, lk 624–635.
7. Kelli, A. Some Issues of the Estonian Innovation and Intellectual Property Policy. *Juridica International* 2008, 15, lk 104–114.
8. Kelli, A. Improvement of the Intellectual Property System as a Measure to Enhance Innovation. *Juridica International* 2009, 16, lk 114–125.
9. Koulu, R., Lindfors, H. *Maksukyvyttömyyden oikeudelliset ulottuvuudet*. Helsinki, Forum Iuris 2010.
10. Koulu, R., Havansi, E., Korkea-Aho, E., Lindfors, H., Niemi, J. *Insolvenssioikeus*. Helsinki, WSOY 2011.
11. Lepik, G. Teose originaalsus Eesti ja Euroopa autoriõiguses. *Juridica* 2015, 9, lk 600–612.
12. Manavald, P. Maksejõuetusõigusliku regulatsiooni valikuvõimaluste majanduslik põhjendamine. Doktoritöö. Tartu Ülikool, 2011.
13. Menell, P. S. Bankruptcy Treatment of Intellectual Property Assets: An Economic Analysis. *Berkeley Technology Law Journal* 2007, 22, lk 735–823.
14. Moss, G., Fletcher, I. F., Isaacs, S. *The EC Regulation on Insolvency Proceedings. A Commentary and Annotated Guide*. Second Edition. Oxford, University Press 2009.

15. Moy, M., A. The Intellectual Property Bankruptcy Protection Act: An Unbalanced Solution to the International Software Licensing Dilema. Article 3. University of Pennsylvania Journal of International Business Law. Journal of International Law 1989, 11, 1, lk 151–192.
16. Norkus, R. Kavalnē, S. Leedu maksejõuetusõigus: ajalugu, areng ja õigusreformi põhilised probleemid. Juridica 2011, 3, lk 222–231.
17. Pisuke, H. Mis on intellektuaalne omand? Juridica 1993, 1, lk 10–11.
18. Rosentau, M. Intellektuaalse omandi õigused infotehnoloogias. Autori isiklikud (moraalsed) õigused. Juridica 2007, 9, lk 651–666.
19. Rosentau, M. Intellektuaalse omandi õigused infotehnoloogias. Autori varalised õigused. Juridica 2010, 10, lk 751–768.
20. Saarma, T. Pankrotimenetluse põhimõtted. Juridica 2008, 6, lk 351–358.
21. Sein, K. Ettenähtavuse ja rikutud kohustuse eesmärk kui lepingulise kahjuhüvitise piiramise alused. Doktoritöö. Tartu Ülikool, 2007.
22. Smalén, A. Konkurssipesän pesänhoitajan lainkäytön takeet. Defensor Legis 2014, 3, lk 325–349.
23. Suurkivi, K. Hankelepingu ülevõtmine. Juridica 2013, 9, lk 666–675.
24. Trisberg, K. E. Majandussituatsiooni muutus: kas piisav põhjus kestvuslepingu muutmiseks või ülesütlemiseks? Juridica 2010, 6, lk 427–437.
25. Varul, P. Võlgniku vastutus pankroti korral. Juridica 2003, 7, lk 449–456.
26. Varul, P. Debtors Liability under Bankruptcy. Juridica International 2003, 8, lk 197–202.
27. Varul, P. Maksejõuetusõiguse areng Eestis. Juridica 2013, 4, lk 234–241.
28. Varul, P. Kull, I. Kõve, V. Käerdi, M. Võlaõigusseadus II. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn, Juura 2007.
29. Vasamäe, E. Autoriõiguste ja autoriõigusega kaasnevate õiguste jätkusuutlik kollektiivne teostamine. Doktoritöö. Tartu Ülikool, 2014.
30. Viimsalu, S. The meaning and functioning of secondary insolvency proceedings. Doktoritöö. Tartu Ülikool, 2011.
31. Välimäki, M. Oikeudet tietokoneohjelmistoihin ja niiden lisenointi. Helsinki, Turre 2006.
32. Wessels, B. International Insolvency Law, 3rd ed. Deventer, Kluwer 2012.

Muud allikad

33. Aav, A. Arvutil põhineva leiutise õiguslik määratlus ja patenteerimise muutus patendiametite ja kohtute praktika baasil. Magistritöö. Tartu Ülikool, 2015.
34. American Bankruptcy Institute. Commission to Study the Reform of Chapter 11. 2012~2014. Final Report and Recommendations, lk 1–396. www.abiworld.app.box.com/s/vvircv5xv83aavl4dp4h (12.03.2016).
35. Bankruptcy, receivership and administration mean different things in different countries. BBC News Online 2001, 10. www.news.bbc.co.uk/2/hi/business/1578896.stm (24.01.2016).
36. Bankruptcy Basics. Administrative Office of the United States Courts. Bankruptcy Judges Division. Revised Third Edition, 2011. www.pdfFiller.com/100291031-bankruptcybasicspdf-PScottBankruptcy-BasicsBB-1111wpd---US-Courts- (12.03.2016).
37. Boger, A., Richards, M., Selinger, E., Westermeier, J. IP licensing and insolvency Publications. Group Reports. Q 241. AIPPI United States of America, 2014. www.aippi.org/committee/ip-licensing-and-insolvency/ (26.02.2016).
38. Calame, T., Matheson, S., Osha, J., Verschur, A. M., Ulfsdotter, S., Yoshida, K. Publications. Working Guidelines. Summary report. Q241. AIPPI, 2014. www.aippi.org/wp-content/uploads/committees/241/SR241English.pdf (26.02.2016).
39. EE Eesti Entsüklopeedia. www.entsyklopeedia.ee/artikkel/subjektiivne_%C3%B5igus1 (16.02.2016).
40. Encyclopedia Britannica, Inc. www.global.britannica.com/topic/rebus-sic-stantibus (23.02.2016).
41. European IPR Helpdesk. Fact Sheet IPR management in software development 2013. www.iprhelpdesk.eu/sites/default/files/newsdocuments/Fact-Sheet-IPR-Management-in-Software-Development.pdf (3.02.2016)
42. European Justice. InterActive Terminology for Europe. www.e-justice.europa.eu/content_glossaries_and_terminology-119-et.do (25.02.2016).
43. European bankruptcy laws. Europe's flawed insolvency regimes will face a severe test in 2009. The Economist. Paris, Dec 30th, 2008. www.economist.com/node/12855376 (24.01.2016).

44. Flythström, J., Vuorenmaa, I., Lindberg, J., von Willebrand, M., Finnilä, K., Teinilä, T., Juthström, B. IP licensing and insolvency. Publications. Group Reports. Q 241. AIPPI Finland, 2014. www.aippi.org/committee/ip-licensing-and-insolvency/ (26.02.2016).
45. Gambling with Bankruptcy Exemptions. The Gale Group, Inc. West's Encyclopedia of American Law. Edition 2, 2008. www.legal-dictionary.thefreedictionary.com/bankruptcy (26.02.2016).
46. Intellektuaalomandi õiguste kaubandusaspektide leping. Patendiamet. www.epa.ee/et/rahvusvahelised-lepingud/intellektuaalomandi-õiguste-kaubandusaspektide-leping (8.01.2016).
47. Information Technology Services. The University of North Carolina at Greensboro. www.its.uncg.edu/Software/Licensing/ (3.02.2016).
48. Investopedia. com. www.investopedia.com/terms (26.2.2016).
49. Kelli, A., Mets T., Hoffmann, T. Ettevõtlusmudelite ja lepinguvabaduse ulatuse analüüs intellektuaalse omandi kontekstis: majanduslikud ja juriidilised aspektid. Analüüs. Justiitsministeerium. Tallinn 2013. www.just.ee/sites/www.just.ee/files/elfinder/article_files/lepinguvabaduse_analuus_0.pdf (23.02.2016).
50. Kerstna-Vaks, K. Järelevalve pankrotimenetluses. Magistritöö. Tartu Ülikool, 2005.
51. Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Koda. Pankrotihaldur. www.kpkoda.ee/content/avaliku-poole-lingid/pankrotihaldurid-0 (10.03.2016).
52. Konkurssiasiamies.fi. www.konkurssiasiamies.fi/fi/index/suositukset/konkurssipesanhal-tuunotto12004.html (23.02.2016).
53. Kukrus, A. Litsentsileping. Tallinn, Valgus 1985.
54. Kukrus, A, Kartus, R. Tööstusomand ja globaalmajandus. Tallinn, Külim 2008.
55. Kurisoo, K. Kaur, V. Ant, P. Intellektuaalne omand. Äripäev 2009.
56. Käräjäoikeudet. Hakemusasiat. Konkurssi. Oikeus.fi www.oikeus.fi/tuomioistuimet/karajaoikeudet/fi/index/hakemusasiat/konkurssi.html (25.01.2016).
57. Linna. T. Konkurssisaatava. Bank of Finnish terminology in Arts and Sciences. www.tieteentermipankki.fi/wiki/Oikeustiede:konkurssisaatava (13.02.2016).
58. Legal Dictionary. net. www.legaldictionary.net/executory-contract/ (26.02.2016).

59. Loney, M. The Messy Problem of IP Licensing during Insolvency. *Managing Intellectual Property* 2014, 8. www.managingip.com/Article/3380814/The-messy-problem-of-IP-licensing-during-insolvency.html (31.01.2016).
60. Lowitzsch, J. (Ed.), Klauberg, T., Gebhardt, A. *The Insolvency Law of Central and Eastern Europe. Twelve Country Screenings of the New Member and Candidate Countries of the European Union: A Comparative Analysis*. Latvia. INSOL Europe / Inter-University Centre at the Institute for East European Studies, Free University of Berlin 2007, lk 251–279. www.intercentar.de/en/research/focus-insolvency-law/the-insolvency-law-of-central-and-eastern-europe-2007/(10.03.2016).
61. Matrov, V. IP licensing and insolvency Publications. Group Reports. Q 241. AIPPI. Latvia, 2014. www.aippi.org/committee/ip-licensing-and-insolvency/ (26.02.2016).
62. Mikk, T. Intellektuaalse omandi õiguse kodifitseerimine: üldosa võimalikkusest. Võimaliku kodifitseerimisprotsessi esimene etapp. Justiitsministeerium. Tallinn, 2010. www.just.ee/sites/www.just.ee/files/elfinder/article_files/intellektuaalse_omandi_oigus_e_kodifitseerimine_uldosa_voimalikkusest_2011_1.pdf (29.01.2016).
63. Milbradt, C., Reiling, F. The topic is still hot – waiting for the Federal Supreme Court. Germany: Recent case law on cross-licenses and insolvency law – Sec. 103 InsO as a risk for the use of necessary technologies. *Business Law Magazine* 2015, 3, lk 14–17. www.businesslaw-magazine.com/2015/09/03/the-topic-is-still-hot-waiting-for-the-federal-supreme-court-germany-recent-case-law-on-cross-licenses-and-insolvency-law-sec-103-inso-as-a-risk-for-the-use-of-necessary-techno/ (12.3.2016).
64. Mõtsküla, P. Vaba tarkvara: oht või võimalus? Tarkvara õiguskaitse perspektiivid võrgustatud ühiskonnas. Bakalaurusetöö. Tartu Ülikool, 2006.
65. Nordic-Baltic Recommendations on Insolvency Law. Final draft. Nordic-Baltic Insolvency Network, 2015. www.swedishbankers.se/Documents/Nordic-Baltic%20Recommendations%20on%20Insolvency%20Law_Final%20draft%20June%202015.pdf (21.01.2016).
66. Piiraja, M. Pankrot. Tallinn, Agitaator 2009.
67. Root, A. Aruandlus läheb aina pehmemaks. *Director* 2005, 3. www.director.ee/aruandlus-ihleb-aina-pehmemaks/ (12.03.2016).
68. Posner, E. A. Bankruptcy Act of 1978. *Encyclopedia*. www.encyclopedia.com/doc/1G2-3407400030.html (24.01.2016).

69. Projekt nr 2014-2020.12.02.006.01.15-0007 „Õigusloome arendamine“.
Maksejõuetusõiguse ekspertide kohtumine. Justiitsministeerium. Tallinn, 2014.
www.just.ee/sites/www.just.ee/files/maksejõuetusõiguse_ekspertide_kohtumine_9.10.2015.pdf (19.01.2016).
70. Pukk, T. IP licensing and insolvency Publications. Group Reports. Q 241. AIPPI. Estonia, 2014. www.aippi.org/committee/ip-licensing-and-insolvency/ (26.02.2016).
71. Raidma, T., Anton, I., Hansson, K., Hansson, R., Leego, E., Piik, A., Praust, V., Pung, E., Tepandi, J., Tikk, E. IT-juhtimise käsiraamat. Äripäev.
www.kasiraamat.ee/et/app/it-juhtimine/it-strateegiline-juhtimine (10.02.2016).
72. Rashidmanesh, H. Naylor, D. Lewis, A. Protect your IP rights from insolvency. Managing Intellectual Property 2003, 5.
www.managingip.com/Article/1255749/Protect-your-IP-rights-from-insolvency.html (31.01.2016).
73. Riigikohtu seisukohad maksejõuetusõiguse revisjoni kohta. Justiitsministeerium. Tallinn, 2015. www.just.ee/sites/www.just.ee/files/riigikohtu_ettepanekud.pdf (19.01.2016).
74. Rudnick, B. IP Insolvency and licences. ILO. Globe Business Media Group 2015, 11. www.internationallawoffice.com/Newsletters/ByGuid/4d08ce79-79d0-4cd3-9713-22d7f1c0a00f?ContentType=OnDemandAnswer&noRedirect=true (8.02.2016).
75. Tikk, E., Oruaas, J., Mahlapuu, L., Runnel, T. IT-lepingute käsiraamat. Tallinn, Äripäev, 2005–2007.
76. Qimonda Insolvency Administrator and Infineon Reach Partial Settlement 2014, 09. www.businesswire.com/news/home/20140924005693/en/Qimonda-AG-i.I.-Qimonda-Insolvency-Administrator-Infineon (9.02.2016).
77. Varusk, M. Olulised mõisted pankrotimenetluses. Õiguskeel 2008, 3.
78. Varusk, M. Olulised mõisted pankrotimenetluses (2). Õiguskeel 2009, 1.
79. Viimsalu, S. Piiriülese maksejõuetusmenetluse lähtealused ja algatamine. Magistritöö. Tartu Ülikool, 2007.
80. Warren, E. Drafting the Intellectual Property License: Bankruptcy Considerations. Journal of Bankruptcy Law and Practice 2000, 9, (6), lk 591–600.
www.swiggartagin.com/publications.php (9.02.2016).

81. Worden, T. Smyth, N. The impact of insolvency on licensors and licensees in the life sciences sektor. Life Sciences Group. Cambridge 2013. www.united-kingdom.taylorwessing.com/synapse/march13.html (31.01.2016).

Kasutatud normatiivmaterjal

82. Autoriõiguse seadus. RT I, 29.10.2014, 4.
83. Asjaõigusseadus. RT I, 30.06.2015, 41.
84. Berni kirjandus- ja kunstiteoste kaitse konventsioon. RT II 1994, 16, 49.
85. Brüssel I määrus (Nõukogu määrus (EÜ) nr 44/2001, 22. detsember 2000), kohtualluvuse ja kohtuotsuste täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusajades. ELT L 12/1, 16.1.2001.
86. Brüsseli I määrus (Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus (EL) nr 1215/2012, 12. detsember 2012, kohtualluvuse ning kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusajades (uuesti sõnastatud). ELT L 351/1, 20.12.2012.
87. Civil Procedure Law - Latvia (2013).
88. Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne, 2012. www.pohiseadus.ee/ (10.03.2016).
89. Eesti Vabariigi põhiseadus. RT I, 15.05.2015, 2.
90. Euroopa Nõukogu direktiiv, 14.mai 1991, arvutiprogrammide õiguskaitse kohta (91/250/EMÜ). ELT 114, 17/1. kd. 31991L0250. 17 05. 1991.
91. Euroopa Liidu Nõukogu määrus (EÜ) nr 1346/2000, 29. mai 2000, maksejõuetusmenetluse kohta. ELT L 160/1. 30.6.2000.
92. Euroopa Ühenduste Komisjoni määrus (EÜ) nr 482/2008, 30. mai 2008, millega luuakse aeronavigatsiooniteenuste osutajate rakendatav tarkvara turvalisuse tagamise süsteem ja muudetakse määruse (EÜ) nr 2096/2005 II lisa, (EMPs kohaldatav tekst).ELT L 141/5. 31.5.2008.
93. Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv 2009/24/EÜ, 23. aprill 2009, arvutiprogrammide õiguskaitse kohta (kodifitseeritud versioon). ELT L 111/16. 5.5.2009.
94. Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus (EL) 2015/848, 20. mai 2015, maksejõuetusmenetluse kohta (uuesti sõnastatud). ELT L 141. 5.6.2015.
95. Intellektuaalomandi õiguste kaubandusaspektide leping (TRIPS). RT II 1999, 22, 123.

96. Insolvency Statute (Insolvenzordnung). www.gesetze-im-internet.de/englisch_inso/englisch_inso.html#p0442 (12.3.2016).
97. Kohtutäituri seadus. RT I, 12.03.2015, 94.
98. Kohtutäiturite seaduse eelnõu seletuskiri (2009).
99. Konkurssilaki. 20.2.2004/120...31.1.2013/86, 4.
www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2004/20040120 (13.02.2016).
100. Laki velkojien maksunsaantijärjestyksestä. 30.12.1992/1578.
www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1992/19921578 (13.02.2016).
101. Maksätnespējas likums, ar grozījumiem līdz 14.10.2010. (Insolvency Law, with amendments to 14.10.2010 (Legislation of The Republic of Latvia).
www.vvc.gov.lv/advantagecms/LV/meklet/meklet_dokumentus.html?query=Insolvency&resultsPerPage=10. (13.02.2016).
102. Pankrotiseadus. RT I 2003, 17, 95... RT I, 30.12.2015, 34.
103. Par uzņēmumu un uzņēmējsabiedrību maksätnespēju (Law On the Insoveny of Undertakings and Companies. Legislation of The Republic of Latvia).
www.vvc.gov.lv/advantagecms/LV/meklet/meklet_dokumentus.html?query=Insolvency&resultsPerPage=10. (14.01.2016).
104. Republic of Lithuania Enterprise Bankruptcy Law. No IX-2016. Last amended 21 June 2012 – No XI-2092. www.lithuanialaw.com/lithuanian-enterprise-bankruptcy-law-508 (10.02.2016).
105. Tekijänoikeuslaki 8.7. 1961/404 ... 22.5.2015/607.
www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1961/19610404#L3P40b (13.02.2016).
106. Tsiviilseadustiku üldosa seadus. RT I, 12.03.2015, 106.
107. U.S.Code: Title 11. Bankruptcy. www.law.cornell.edu/uscode/text/11 (26.2.2016).
108. U.S.Code: Title 17. Copyright. www.law.cornell.edu/uscode/text/17/101 (26.2.2016).
109. U.S.Code: Title 18. Crimes and Criminal Procedure. Chapter 9 - Bankruptcy.
www.law.cornell.edu/uscode/text/18/part-I/chapter-9 (24.01.2016).
110. Võlaõigusseadus. RT I, 07.07.2015, 13.
111. WIPO autoriõiguse leping (WCT) Genf (1996). ELT 11.4.2000, L 89/8.
112. Ülemaailmse Intellektuaalse Omandi Organisatsiooni asutamise konventsioon. RT II 1993, 25, 55.

Juhendid

113. Legislative Guide on Insolvency Law. UNCITRAL. United Nations Commission on International Trade Law. United Nations. United Nations Publication. New York, 2005. www.uncitral.org/pdf/english/texts/insolven/05-80722_Ebook.pdf (10.01.2016).
114. Orderly & Effective Insolvency Procedures. Key Issues. Legal Department International Monetary Fund, 1999. www.imf.org/external/pubs/ft/orderly/#genobj (25.01.2016).
115. Õiguslane koostöö tsiviilasjades (*Practice Guide for the application of the Brussels IIa Regulation. Civil Justice Guide EU*). Juhend õiguspraktikutele. Euroopa Komisjon (EL), 2014. www.ec.europa.eu/justice/civil/files/brussels_ii_practice_guide_en.pdf (10.03.2016).

Kasutatud kohtulahendid

116. 37 F. 3d 14 United States Court of Appeals, Fourth Circuit. *Jaffe vs. Samsung Electronics Company, Limited*. Case 12–1802, 2013.
117. Case 14-12103 (KG) United States Bankruptcy Court, D. Delaware. *Trump Entertainment Resorts, Inc.* 526 B.R. 116.
118. EKo 2.05.2012, C-406/10, *SAS Institute Inc vs. World Programming Ltd.*
119. RKTkm 3-2-1-53-05.
120. RKTko 3-2-1-117-07.
121. RKTko 3-2-1-122-08.
122. RKTko 3-2-1-76-10.
123. RKTko 3-2-1-26-13.
124. United States Bankruptcy Court Eastern District of Virginia. Case 09-14766-SSM - *Qimonda AG*.